

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyriometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské sociální práce

Mezinárodní humanitární a sociální práce

Markéta Musilová

*Důvody a překážky při zakládání a vedení sociálních podniků
v českém prostředí*

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí práce: Ing. Ester Danihelková

2016

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedla v seznamu literatury.

Podpis

Chtěla bych poděkovat vedoucí práce Ing. Ester Danihelkové za odborné vedení, cenné rady a připomínky, zástupcům sociálních podniků, bez kterých by práce nemohla vzniknout a rodině a přátelům za velkou podporu.

OBSAH

ÚVOD.....	6
TEORETICKÁ ČÁST.....	8
1 Sociální ekonomika	8
1.1 Defínování sociální ekonomiky.....	11
2 Sociální podnik.....	13
2.1 Tři „P“ sociálního podnikání	15
2.2 Sociální odpovědnost firem.....	17
3 Sociální podnikání v zahraničí	17
4 Sociální podnikání v ČR.....	24
4.1 Kořeny sociální ekonomiky v ČR	24
4.2 Hlavní překážky bránící přijetí koncepce sociální ekonomiky.....	25
4.3 Právní formy sociálního podnikání	27
4.4 Zákon o sociálním podnikání	32
4.5 Možnosti financování sociálního podniku.....	33
5 Aktivní politika zaměstnanosti	39
5.1 Trh práce, nezaměstnanost	40
5.2 Osoby znevýhodněné trhu práce	40
5.3 Politika zaměstnanosti.....	41
5.4 Sociální podnik typu WISE.....	42
6 Sociální práce v kontextu sociálního podnikání	43
6.1 Sociální práce jako podnikání	43
6.2 Sociální pracovník v sociálním podniku	44
7 Shrnutí teoretické části – aktuální stav v ČR.....	49
PRAKTICKÁ ČÁST.....	50
8 Důvody a překážky při zakládání a vedení sociálních podniků v českém prostředí	50
8.1 Cíl výzkumu	50
8.2 Plán výzkumu – metoda získávání dat a výzkumné otázky	50
8.3 Výběr účastníků.....	51
8.4 Proces sbírání dat – použití výzkumné metody	54
8.5 Analýza dat.....	55
8.6 Shrnutí praktické části	68
ZÁVĚR.....	70
SEZNAM LITERATURY	73
PŘÍLOHY.....	83

Úvod

Žijeme v době blahobytu a dostatku a čím dál víc lidí se tak nemusí zajímat pouze o uspokojení svých základních potřeb, ale uvolňují se jim ruče, resp. pozornost i na další aspekty života. Zajímáme se tak čím dál více mj. i o zodpovědnou spotřebu a o své životní prostředí, tedy o zodpovědný a etický rozměr svého života. A tento rozměr se nestává pomalu součástí života pouze běžného občana, ale své místo nachází i v podnikání. Fenomén, kdy i podnikatelé ve své činnosti zohledňují sociální a environmentální aspekty, nebo kdy neziskové organizace hledají způsoby, jak zajistit finance na rozšiřování svých aktivit a sociální služby svým klientům mohou nabízet i pracovní integraci, je dnes stále častější a diskutovanější a já věřím, že v budoucnu budou takovéto typy podniků, tedy tzv. sociální podniky, běžnou formou podnikání. Tomuto ale musí předcházet osvěta a podpora nejen ze strany nestátních neziskových subjektů, ale i ze strany subjektů státních a také široké veřejnosti. Pozitivní dopad sociálních podniků se týká všech zmíněných.

K podpoře sociálního podnikání bych ráda přispěla i touto prací, jejímž cílem je zjistit, co vede podnikatele k založení sociálního podniku a co jim v tom brání. Rozkódování překážek, které podnikatelům ztěžují založení sociálního podniku a naopak faktorů, které vedou k rozhodnutí takový podnik založit, může vést ke snaze tyto bariéry odstranit nebo zmírnit a podporující faktory posílit.

Momentálně stát v rámci aktivní politiky zaměstnanosti podporuje chráněná místa v podnicích. Také sociální odpovědnost firem se dostává do popředí, je čím dál více „trendy“, mnohé firmy si to uvědomují a podle toho se také chovají. Jsou to však jen jednotlivé výkřiky do tmy, roztržštěné do všech stran, nemající jednotnou koncepci. Domnívám se, že bez platné legislativy je pro samotné podnikatele i laickou veřejnost obtížné se v pojmech sociální ekonomika, sociální podnikání, sociální odpovědnost firem atd. vyznat.

Proto jsem se pokusila v teoretické části tyto a další pojmy srozumitelně vysvětlit. Objasnění fenoménu sociálního podnikání by nebylo možné bez uvedení do kontextu, proto se v práci krátce podívám do historie a také srovnám situaci v ČR se situací v jiných evropských zemích. A protože tato práce zkoumá podniky v ČR, zaměřím se na situaci u nás a také na podmínky, v rámci nichž se v Česku podniká.

Jako studentku mezinárodní humanitární a sociální práce mě také zajímá úloha sociálního pracovníka v sociálním podniku a kde se sociální podnikání a sociální práce střetávají.

Od sociální práce se obecně očekává, že bude poskytovat ochranu svým klientům před sociálním vyloučením. (Gojová a kol., 2012, s. 6). Často se tak dostáváme do situace, kdy tohoto nejsme schopni, protože sociální práce sama o sobě pracovní místa vytvářet nedokáže. Zaměstnání je však základní integrační prvek.

Styčné body sociálního podnikání a sociální politiky jsou naopak zřetelné, střetávají se v aktivní politice zaměstnanosti, která je jedním z témat sociální politiky a sociální podniky

(především tedy sociální podniky typu WISE) jsou jedním z řešení. Práce v životě člověka hraje velmi důležitou roli – je důležitá pro jeho psychické a sociální zdraví, nezaměstnanost je společenským problémem a vliv má také na ekonomiku země. Tento rozměr sociální ekonomiky považuji tedy za velmi důležitý, proto jsem se rozhodla v této práci zkoumat právě podniky, které se podílí na snižování nezaměstnanosti, tedy tzv. integrační podniky

Pro pochopení této problematiky je nutné vysvětlit několik základních pojmů.

Pojem *sociální ekonomika* je vnímán jako souhrn aktivit, které uskutečňují subjekty sociální ekonomiky. Jejich cílem je zvýšit zaměstnanost v místních podmínkách anebo uspokojit další potřeby a cíle komunity v oblasti ekonomického, sociálního, kulturního a environmentálního rozvoje.

Subjekty sociální ekonomiky jsou sociální podniky, podpůrné finanční, poradenské a vzdělávací instituce pro sociální podnikání a nestátní neziskové organizace, které vykonávají ekonomické aktivity za účelem pracovního uplatnění svých klientů nebo pro dofinancování svého poslání. Tyto subjekty sdílí společné hodnoty, kterými jsou „*naplňování veřejně prospěšného cíle, demokratické rozhodování, podpora iniciativy občanů, nezávislost na veřejných či soukromých institucích, jiný způsob zacházení se ziskem, zohledňování environmentálních aspektů, uspokojování přednostně místních potřeb a využívání přednostně místních zdrojů.*“ (Bednáriková, Francová, 2011, s. 14).

Sociální podnikání jsou podnikatelské aktivity, které prospívají společnosti a životnímu prostředí. Sociální podnikání hraje důležitou roli v místním rozvoji a často vytváří pracovní příležitosti pro osoby se zdravotním, sociálním nebo kulturním znevýhodněním. Zisk je z větší části použitý pro další rozvoj sociálního podniku. Pro sociální podnik je stejně důležité dosahování zisku jako zvýšení veřejného prospěchu.

Sociálním podnikem se pak rozumí „subjekt sociálního podnikání“, tj. právnická osoba založená dle soukromého práva nebo její součást nebo fyzická osoba, které splňují principy sociálního podniku. Sociální podnik naplňuje veřejně prospěšný cíl, který je formulován v zakládacích dokumentech. Vzniká a rozvíjí se na konceptu tzv. trojího prospěchu – ekonomického, sociálního a environmentálního. (Bednáriková, Francová, 2011).

TEORETICKÁ ČÁST

1 Sociální ekonomika

Sociální ekonomika navazuje na původní cíle sociálních podniků z 19. století, kdy byly kolektivně zakládány různé nové typy organizací a podniků skupinami lidí v reakci na problémy vyvolané změnami v ekonomickém systému. Šlo o družstva, vzájemně prospěšné společnosti, asociace a další formy podniků, jejichž cílem bylo zajistit právo na zaměstnání, na lepší přístup k úvěrům, ke zdravotní péči a dalším službám na spravedlivějším a demokratičtějších základech, zpřístupnit dělníkům více spotřebního zboží, uplatňovat principy solidarity, především mezi výrobcí a spotřebiteli, které by zmírnily negativní dopady trhu. (Grefte, 2007 in Dohnalová, 2009; Evropská výzkumná společnost EMES in Dohnalová 2012).

Vývoj sociální ekonomiky popisuje Hunčová (2010, s. 192) několika zásadními událostmi. V roce 1990 zavedla Rada Evropské unie pojem sociálně – ekonomická jednotka a jak vyplývá z materiálů, uznala fenomén sociální ekonomiky jako veřejně (obecně) prospěšný. O dva roky později byl publikován Návrh evropských stanov pro evropské družstvo, evropské sdružení a evropskou vzájemnou společnost. V roce 1997 v rámci lucemburského summitu o zaměstnanosti a nové koordinaci koncepce zaměstnanosti byly přijaty směrnice o zaměstnanosti a uznán význam sociálně – ekonomických organizací pro místní rozvoj a zaměstnanost. V roce 1998 publikovala Komise zprávu u Podpoře dobrovolných organizací a nadací v Evropě a v roce 2010 vypracovala návrh pracovního dokumentu o družstvech (tzv. Bílá kniha) a o společenské odpovědnosti podniků (tzv. Zelená kniha). První mezinárodní konference o sociální ekonomice v posttotalitní zemi s názvem Šíření sociální ekonomiky proběhla v roce 2002 v Praze. Uspořádala ji Evropská komise ve spolupráci s CECOP – EST a Družstevní asociací ČR a v jejím závěru byla přijata Pražská deklarace. V roce 2006 se pojem sociální ekonomika dostává do Národního plánu rozvoje ČR.

Dnes se podle Hunčové (2010) prostřednictvím tohoto pojmu pokouší Evropská unie uchopit sociální dimenzi trhu, čímž se snaží reagovat na pokles tempa růstu evropských ekonomik a současnou krizi komunit. Dohnalová (2009) doplňuje, že jsou sociální ekonomice dnes připisovány i jiné funkce kromě řešení problémů sociálního státu nebo zmírňování důsledků ekonomické krize. Sociální ekonomika má významnou úlohu v místních podmínkách, neboť bezprostředně reaguje na konkrétní problémy a na potřeby občanů a vychází z dobrovolné kolektivní iniciativy.

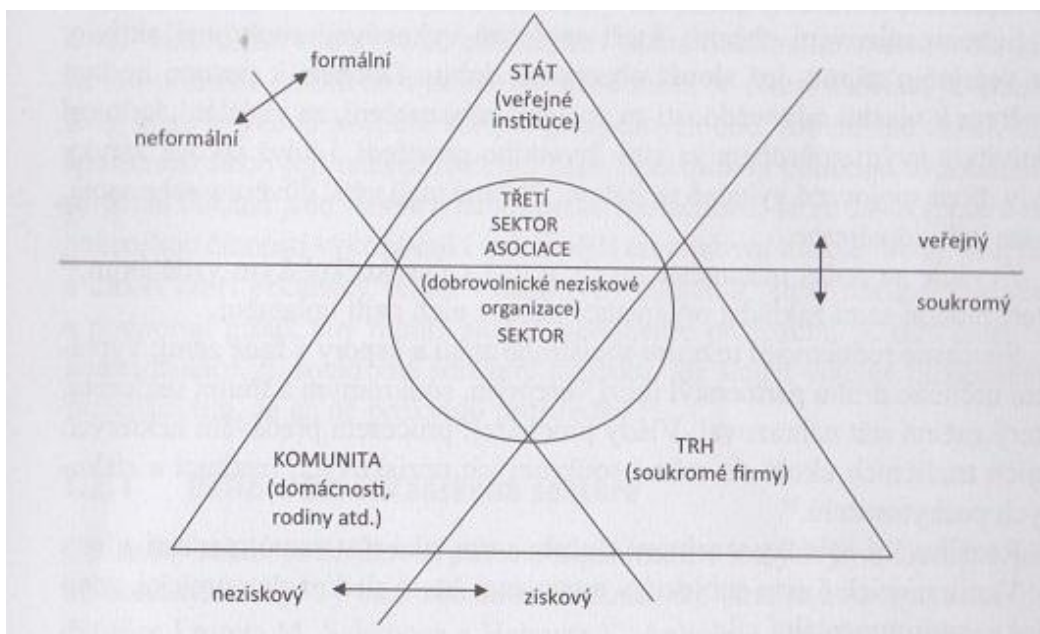
Sociální ekonomika je vedle veřejného a tržního sektoru součástí národního hospodářství a je spojována se třetím sektorem – tedy veřejným prostorem vytvořeným v moderní občanské společnosti, který nabízí možnosti sdružování a vytváření různých organizací a podniků a který je mezi státem a trhem a jednotlivými občany nebo skupinami občanů. (Dohnalová, 2009) Označení třetí sektor však podle Skovajsy (2010, s. 32 – 33) není vhodné, protože z ekonomického hlediska může být na třetí sektor nahlíženo jako na terciární sektor služeb,

třetí (pořadí) naznačuje, že jde o sektor méně důležitý, než předchozí dva a tudíž o sektor zbytkový. Protože tento termín není srozumitelný široké veřejnosti, jsou často užívána jiná pojmenování, jako například neziskový sektor, nestátní neziskový, nezávislý, dobrovolnický či občanský sektor.

Vztah mezi sektory v národním hospodářství znázornil švédský ekonom Victor Pestoff, který podle třech hledisek rozlišuje soukromý a veřejný sektor, formální a neformální sektor, ziskový a neziskový sektor. (Dohnalová, 2009).

Tento čtyřsektorový nebo také trojúhelníkový model primárně zobrazuje „sociální objednatele“ a sociální instituce, z nichž základními jsou trh, stát a komunity a mezi nimi funkčně stojí samosprávné spolky „mix“ povahy. Zobrazuje tak aktéry a zároveň demonstruje akt „přepnutí“ státního monopolu poskytování sociálního blaha na tzv. sociální mix, v němž se na distribuci blaha podílí, vedle státu, také samosprávný občanský mix sektor. Jsou zde zobrazena tři základní rozhraní sektorů: *komerční* (spojený s obchodem, směnou, trhem a jeho funkcemi, orientovaný na zisk) / *nekomerční* (neobchodní, mimotržní, netržní, nepodnikatelský, neziskový), *veřejný* (subjekty jsou zakládány veřejnoprávní cestou (často zákonem) a řízeny vládní administrativou) / *soukromý* (subjekty obvykle zakládány a řízeny soukromými osobami, vůči veřejnému sektoru, resp. státu jsou často autonomní) a *formalizovaný* (formálně ustavený v souladu se zákonem nebo přímo zákonem, insitucionalizovaný, organizovaný) / *neformalizovaný* (neformální, neorganizovaný, neinstitucionalizovaný, komunitní). Rozhraní vymezují tři sektory v rozích (komerční, veřejný a komunitní sektor) a čtvrtý ve středu trojúhelníku (neziskový, nevládní sektor). „Třetí sektor“ (nevládních neziskových organizací) je rozšířen na občanský sektor (nestátních neziskových organizací), vymezený funkcí „samosprávnosti“ a znázorněný kružnicí. (Hunčová, 2010, s. 140 – 142)

Obrázek č. 1 Sociálně-ekonomický prostor jako trojúhelník sociálního mixu



Zdroj: Dohnalová (2009)

Sociální ekonomika se však od občanského sektoru odlišuje tím, že jejími subjekty jsou některá družstva, sociální podniky různých právních forem, včetně obchodních společností. Z důvodu větší komplexnosti tedy někteří autoři doporučují užívat pro třetí sektor označení sociální ekonomika a nikoli občanský sektor. (Dohnalová, 2012, s. 26)

Nestátní neziskové organizace a subjekty sociální ekonomiky musí splňovat čtyři stejná kritéria, která je odlišují od tržního sektoru: organizace musí být soukromé, formálně organizované, autonomní rozhodování (samosprávné) a členství musí být dobrovolné. Existují však tři kritéria, ve kterých se přístupy neziskových organizací a subjektů sociální ekonomiky jasně liší:

Tabulka č. 1: Srovnání neziskových organizací a subjektů sociální ekonomiky

	Neziskové organizace	Subjekty sociální ekonomiky
Kritérium neziskovosti	Nesmí být zřízeny primárně za účelem generování zisku nebo dosahování finančních výnosů	Neziskovost není nezbytným požadavkem na organizace
Kritérium demokracie	Nemusí splňovat	Je jedním ze základních požadavků
Kritérium služby lidem	Nemusí splňovat	Hlavním cílem je sloužit lidem nebo jiným organizacím

Vypracovala autorka podle CIRIEC (2007)

Zdůrazňovaný význam subjektů sociální ekonomiky, které představují alternativu k veřejnému a tržnímu sektoru, je především ekonomický, místní a sociální. (Dohnalová, 2012, s. 26). Subjekty sociální ekonomiky se odlišují od soukromého ziskového sektoru tedy tím, že jejich hlavním cílem je sloužit.

„Sociální ekonomika obsahuje ekonomické a sociální subjekty aktivní ve všech sektorech společnosti- jsou zakládány, aby odpovídaly na potřeby lidí.“ (Dohnalová, 2012, s. 26 – Social Economy Europe). „Schopnost sociální ekonomiky inovativním způsobem reagovat na sociální potřeby, které se objevily v minulých desetiletích, vedla k tomu, že její význam roste. Dnes jsou sociální ekonomice připisovány i další funkce včetně řešení problémů sociálního státu nebo zmírňování důsledků současné ekonomické krize.“ (Dohnalová, 2012, s. 10).

1.1 Definování sociální ekonomiky

Již v roce 2002, na první konferenci k sociální ekonomice konané na východ od bývalé železné opony, charakterizoval sociální ekonomiku Bruno Roelants slovy: „*Nikdo přesně neví, co to je, ale všichni vědí, že to existuje.*“ (Hunčová, 2010). Oficiální definice pojmu sice stále neexistuje, zájem o téma však roste.

Výbor pro zaměstnanost a sociální věci Evropského parlamentu ve své Zprávě o úloze sociálního podnikání a sociálních inovací v boji proti nezaměstnanosti z roku 2015 zmiňuje několik důvodů, proč považuje za důležité se tímto tématem zabývat. Jedním z těchto důvodů je fakt, že „*sociální a solidární ekonomika zaměstnává více než 14 milionů lidí, což představuje přibližně 6,5 % pracovníků EU a podniky sociální a solidární ekonomiky, kterých jsou v EU 2 miliony, představují 10 % podniků Unie.*“

Dalšími uvedenými důvody pro podporu sociální ekonomiky jsou mj. zvýšení míry chudoby, sociálního vyloučení a nezaměstnanosti v důsledku hospodářské a finanční krize, klíčová role ve snižování nezaměstnanosti, což dokládá 1,3 milionu pracovních míst vytvořených sociálními podniky v letech 2009 – 2013. Dalšími důvody jsou např. stárnutí populace, či inovativní charakter sociálních podniků.

Odkazuje se také k cílům strategie Evropa 2020, která si stanovila snížit nezaměstnanost, počet Evropanů žijících pod hranicí chudoby a zajistit, aby se minimálně 30 milionů lidí z chudoby vymanilo.

Noya a Clarence (Dohnalová, 2012 s. 27) však zmiňují dva přístupy, které se v současnosti při snaze definovat sociální ekonomiku uplatňují.

Právně-institucionální přístup identifikuje právní formy subjektů sociální ekonomiky. Používá jej Evropská komise ve svých dokumentech, kde jsou uváděny čtyři základní „pilíře“ sociální ekonomiky: *družstva, vzájemné společnosti, asociace a nadace*. Podle národních legislativ se k nim přidávají nové formy sociálních podniků. Sociální podniky, které zaměstnávají osoby ze znevýhodněných skupin, lze obecně označit, bez ohledu na jejich právní formu, jako sociální podniky typu WISE (*Work Integration Social Enterprise*).

Tabulka č. 2 Čtyři „pilíře“ sociální ekonomiky

<p>Družstva</p> <ul style="list-style-type: none"> - dobrovolné a otevřené členství - stejná váha hlasu založená na většině - členové přispívají k základnímu jmění, které je proměnlivé - autonomie a nezávislost - hlavní oblasti činnosti: zemědělství, bankovníctví, výroba, maloobchod a služby 	<p>Vzájemné společnosti</p> <ul style="list-style-type: none"> - dobrovolné a otevřené členství - stejná váha hlasu založená na většině - členské příspěvky, není nutný prvotní vklad - autonomie a nezávislost - hlavní oblasti činnosti: zdravotnictví, životní a ostatní typy pojištění, poskytování hypoték
<p>Asociace</p> <ul style="list-style-type: none"> - dobrovolné a otevřené členství - stejná váha hlasu založená na většině - členské příspěvky, není nutný prvotní vklad - autonomie a nezávislost - hlavní oblasti činnosti: zajištění služeb oblasti sociální, zdravotní, sportu a rekreace, péče o starší občany a děti, dobrovolnická práce, zastupování/prezentace 	<p>Nadace</p> <ul style="list-style-type: none"> - řízena správní radou - majetek získán z darů a příspěvků - hlavní oblasti činnosti: financování výzkumu a jeho provádění, podpora mezinárodních, národních a místních projektů jednotlivců i organizací, podpora dobrovolnické služby

Vypracovala autorka podle DG enterprise social economy pages, 2005 in Dohnalová, 2012

Normativní přístup se zaměřuje na určení charakteristických rysů subjektů sociální ekonomiky, které vycházejí z hodnot definovaných v principech Charty sociální ekonomiky. (Dohnalová, 2012, s. 27) Podle této Charty, kterou zveřejnila organizace Social Economy Europe v roce 2012, sociální ekonomika:

- je založena na principech solidarity a kolektivního zapojení do procesu aktivního občanství;
- vytváří vysoce kvalitní pracovní místa a lepší kvalitu života a nabízí rámec vhodný pro nové formy podnikání, práce a odpovědnou spotřebu;
- hraje důležitou roli v regionálním a místním rozvoji a sociální soudržnosti;
- je sociálně odpovědná;
- je faktorem ekonomické demokracie;
- přispívá ke stabilitě a pluralitě trhů;
- přispívá ke klíčovým prioritám a strategickým cílům Evropské unie, jimiž jsou např. promyšlenější, udržitelný a inkluzivní rozvoj, sociální soudržnost, plná zaměstnanost a boj proti chudobě, participativní demokracie, lepší správa, trvale udržitelný rozvoj atd. (Social Economy Europe, 2015)

Výbor pro zaměstnanost a sociální věci Evropského parlamentu podle tohoto přístupu definuje podniky sociální a solidární ekonomiky jako podniky, „jejichž posláním je naplnění sociálního cíle, jímž může být vytváření pracovních míst pro zranitelné skupiny, poskytování služeb svým členům nebo v obecné rovině dosažení pozitivního sociálního a

environmentálního dopadu, a které své zisky reinvestují především za účelem dosažení uvedených cílů.“

Sociální a solidární ekonomiky charakterizuje závazek prosazovat následující hodnoty:

- nadřazení individuálních a sociálních cílů nad zájmy kapitálu;
- demokratická správa uplatňovaná členy;
- spojení zájmů členů a uživatelů se všeobecným zájmem;
- ochrana a uplatňování zásad solidarity a odpovědnosti;
- reinvestování přebývajících finančních prostředků do dlouhodobých rozvojových cílů nebo poskytování služeb v zájmu svých členů nebo služeb všeobecného zájmu;
- dobrovolné a otevřené členství;
- soběstačná správa nezávislá na vnitrostátních veřejných orgánech. (Evropský parlament, 2015).

Pracovní definice sociální ekonomiky Mezinárodního centra pro výzkum a informace o veřejné, sociální a družstevní ekonomice CIRIEC zní: *Sociální ekonomika je „soubor soukromých, formálně organizovaných podniků s autonomním rozhodováním a svobodným členstvím zřízených k naplňování potřeb jejich členů prostřednictvím trhu pomocí výroby zboží a poskytování služeb, pojištění a financí, ve kterých není rozhodování a jakékoli rozdělování zisku nebo přebytků mezi členy přímo vázáno na kapitál nebo příspěvky jednotlivých členů, z nichž každý má jeden hlas. Sociální ekonomika rovněž zahrnuje soukromé formálně organizované organizace s autonomním rozhodováním a svobodným členstvím, které poskytují netržní služby pro domácnosti a jejichž případné přebytky si nemohou přivlastňovat hospodářské subjekty, které je zřizují, ovládají nebo financují.“* (CIRIEC, 2007)

2 Sociální podnik

Sociální podnik je podnik, který si stanovil sociální cíl před cíl ziskový a může fungovat dvěma způsoby. Buď jako podnik integrační, provádí tedy běžnou podnikatelskou činnost s cílem zaměstnat v ní specifickou skupinu nezaměstnaných, nebo může být podnikatelská činnost sociální sama o sobě, tzn., že řeší sociální problém svým specifickým podnikatelským záměrem, sociálně přínosnou službou, kterou dokáže zpeněžit. (Vyskočil, 2014)

Gojová a kol. (2013) to nazývají pohledem *mikrourovňovým* (kdy se jedná o podnikatelské činnosti zacílené na zaměstnávání skupin osob ohrožených nezaměstnaností) a *makrourovňovým* (kdy se jedná o strategie států ulevit svým rozpočtům v oblasti social welfare a přenést tak část své zodpovědnosti na jiné subjekty).

Tak jako neexistuje definice pojmu sociální ekonomika, nenajdeme stále ani oficiální definici pojmu sociální podnikání. Sociální podniky mohou mít mnoho různých forem a často tak

dochází ke zmatenému výkladu tohoto pojmu. Přesto zde uvedu několik definic, které zveřejnily subjekty zabývající se daným tématem.

Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj definuje sociální podnik jako „*podnik, který vychází ze soukromých aktivit obecného zájmu organizovaných na základě podnikatelského konceptu, které nemají za hlavní důvod existence maximalizaci zisku, neuspokojení ekonomických sociálních cílů, stejně jako schopnost vytvářet inovativní řešení problému exkluze a nezaměstnanosti prostřednictvím produkce výrobků nebo služeb.*“ Dohnalová (2012).

Social firms Europe CEFEC je participativní a integrační síť, pracující ve všech členských státech Evropské unie s cílem podporovat model sociálních firem a sociálních družstev na evropské, národní a regionální úrovni, vytváří placená místa pro zdravotně postižené a znevýhodněné a podporuje rozvoj sociálních podniků. CEFEC definuje sociální podnik jako podnik, jehož sociálním cílem je vytvořit udržitelné placené zaměstnání pro lidi, kteří jsou vyloučeni, nebo výrazně znevýhodněni na trhu práce. Jedná se o podniky, které využívají tržní orientaci na výrobu zboží nebo služeb k dosažení svého sociálního poslání a existují po celé Evropě, avšak v různých fázích vývoje a s různými úrovněmi uznání a právního postavení.

Tuto definici doplňuje EMES (2016), výzkumná síť výzkumných center, vysokých škol a jednotlivých výzkumných pracovníků, jejichž cílem je postupně vybudovat evropský základ teoretických a empirických poznatků, v rozmanitých disciplínách a metodikách, týkajících se pojmů: sociální podnikání, sociální podnik, sociální ekonomika a solidární ekonomika. Předkládá 3 ukazatele sociálního podniku:

Ekonomická a podnikatelská dimenze

- Kontinuální produkce zboží nebo služeb
- Přijetí ekonomického rizika
- Minimální množství placené práce

Sociální dimenze

- Jasný cíl prospět komunitě
- Iniciativa spuštěná skupinou občanů nebo nestátní neziskovou organizací
- Limitované přerozdělování zisku

Participativní řízení sociálních podniků

- Vysoký stupeň autonomie
- Rozhodování nezaložené na vlastnictví kapitálu
- Participativní povaha řízení zahrnující rozdílné zainteresované skupiny

“Evropský výzkumný tým EMES (2004) chápe Sociální podnik jako subject poskytující veřejné služby a podporující sociální kohezi prostřednictvím zaměstnanosti v rámci boje proti sociální vyloučenosti.” (Hunčová, 2010).

Ministerstvo obchodu a průmyslu USA považuje za sociální podnik takový „podnik, který má primárně sociální cíle a jehož zisky jsou převážně reinvestovány do podniku nebo komunity, místo aby se řídily požadavkem maximalizovat zisk ve prospěch akcionáře a vlastníků. Sociální podniky řeší široké spektrum sociálních a environmentálních problémů a působí ve všech sférách hospodářství.“ (Dohnalová, 2007)

Kurková a Francová (2012) definují sociální podnik jeho pozitivním a negativním vymezením:

Tabulka č. 3 Pozitivní a negativní vymezení sociálního podniku

Co je sociální podnik	Co není sociální podnik
Chce dělat věci jinak a lépe, tj. prvotní motivace vychází z odlišného hodnotového žebříčku zakladatelů a managementu.	Sociálním podnikem není automaticky každý zaměstnavatel, který se takto označí.
Umí podnikat a respektuje ekonomickou realitu, podnikání je základem většiny jeho finančních zdrojů.	Není to každý společensky odpovědný podnik (tzv. CSR), protože ten bývá zřízen primárně za účelem zisku.
Většinu z případného zisku vrací zpět do podniku nebo ho věnuje na společensky prospěšné účely.	Není to nestátní nezisková organizace (dále jen NNO), která si přivydělává prodejem výrobků nebo služeb, ale podnikatelské projevy NNO mohou být základem sociálního podniku.
Respektuje zájmy a individuální potřeby svých zaměstnanců, usiluje o jejich identifikaci se sociálním podnikem.	Není to sociálně terapeutické pracoviště (zpravidla NNO), protože se jedná v zásadě o službu klientům a nejde v ní o zaměstnávání v ekonomickém smyslu.
Zpravidla zaměstnává znevýhodněné osoby (integrační sociální podnik), není to ale podmínkou.	Integračním sociálním podnikem nemusí být automaticky každý zaměstnavatel s více jak 50 % osob se zdravotním postižením.
Je nezávislý, spolupracuje s místní komunitou a zainteresovanými skupinami (stakeholdery), chová se partnersky.	Není to nadnárodní společnost ani její část, případně podnik na této společnosti závislý.

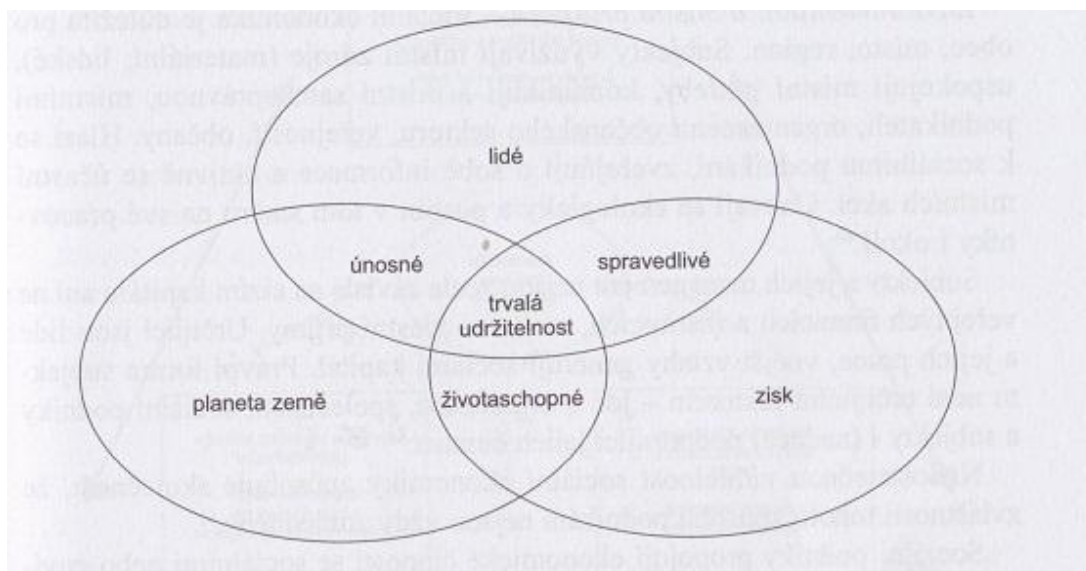
Vypracovala autorka podle Kurkové a Francové (2012).

2.1 Tři „P“ sociálního podnikání

Jak již bylo uvedeno výše, sociální podnikání je tedy takové podnikání, jehož cílem je kromě zisku také služba členům nebo komunitě.

Činnost sociálního podniku by měla stát na třech pilířích – ekonomické prosperitě, kvalitě životního prostředí a na sociálním kapitálu. Vychází z tzv. konceptu trojího prospěchu: ekonomického, sociálního a environmentálního, který je označován jako „Tři P“: Profit, People, Planet. Někdy se také označuje jako Tripple bottom line. Sociální podniky propojují ekonomické činnosti se sociálními nebo environmentálními cíli v daném místě a toto propojení dává subjektu předpoklad pro trvalou udržitelnost. (Dohnalová, 2012, s. 27).

Obrázek č 2 Trojí prospěch sociálního podniku



Zdroj: Dohnalová, 2012

Sociální prospěch – subjekty sociální ekonomiky si ve svých vnitřních předpisech stanovují zásady demokratického rozhodování, do řízení zapojují, pokud možno všechny pracovníky – zaměstnance i dobrovolníky. Sociální cíl je spojen s tím, že subjekty sociální ekonomiky se podílí na veřejném prospěchu – uspokojují potřeby společnosti nebo sociálních skupin lidí.

Ekonomický prospěch – zisk podniku je užívání k vlastnímu rozvoji a pro místní potřebu. Představují jej peníze získané z vlastní výdělečné činnosti, ale subjekt může mít i další zdroje financování (např. dotace či dary).

Environmentální a místní prospěch – subjekty sociálního podnikání jsou důležité pro lokalitu, ve které provozují své aktivity – obec, region. Využívají místní materiální i lidské zdroje, uspokojují místní potřeby, komunikují s místní samosprávou, místními podnikateli, neziskovými organizacemi, veřejností, občany. Aktivně se zapojují do komunity, účastní se místních akcí. Chovají se ekologicky a v tomto směru působí i na své pracovníky. (Dohnalová, 2012, s. 27).

2.2 Sociální odpovědnost firem

Sociální podnikání bychom však neměli zaměňovat s komerčním podnikáním, jehož primárním cílem je zisk, ale chová se společensky odpovědně a ohleduplně nebo svou ziskovou činnost doplňuje o různé neziskové sociální nebo environmentální aktivity (charitativní programy, zaměstnanecké dobrovolnictví, dary pro neziskové organizace). Pro tento fenomén se používá pojem společenská odpovědnost firem. Tento fenomén hraje důležitou roli ve veřejné prospěšnosti, avšak primárním cílem firmy je stále zisk, tedy nespadá pod sociální podniky. (Vyskočil, 2014)

Rada kvality ČR ve spolupráci s Asociací společenské odpovědnosti, Asociací malých a středních podniků a živnostníků ČR a P3 – People, Planet, Profit v rámci podpory sociální odpovědnosti firem vyhlašuje soutěž „Podnikáme odpovědně“. Cílem soutěže je vzbudit nebo podpořit organizací o principy společenské odpovědnosti a udržitelného rozvoje. Ambicí ceny je také inspirovat média, aby se společenskou odpovědností nezabývala pouze u velkých firem, ale aby prostor věnovala i méně viditelným firmám a také sociálním podnikům, protože řada malých a středních podnikatelů uplatňuje odpovědné chování jako standardní součást řídicích procesů, avšak proti velkým podnikům se jedná většinou o méně formální přístup. (Neziskovky, 2016).

3 Sociální podnikání v zahraničí

Sociální podnikání je fenomén, který je k nám importovaný z Evropy způsobem, který odpovídá mentalitě těchto zemí, kde společnost nikdy neměla státem či jiným způsobem garantováno podporování osob znevýhodněných na trhu práce. Už od Marie Terezie u nás vznikala podpora znevýhodněných osob, ať už uvažujeme podporu důchodců, podporu zakládání družstev, trafiky pro válečné invalidy atd. Severské a ostatní státy, odkud se do České republiky koncept sociálního podnikání importuje, to nikdy neměly. V těchto zemích se vytvářely komunity, které podporovaly osoby znevýhodněné na trhu práce. Ať už to byla rodina, která se starala o svoje rodiče, prarodiče atd. nebo v rámci vesnice či komunity vznikl nějaký konsensus na podporu těchto lidí. (Juha, 2016).

Pro lepší pochopení kořenů, ze kterých sociální podnikání v České republice vychází, se následující text zaměřuje na přiblížení fungování sociální ekonomiky v některých evropských státech. Zkušenosti sociálních podniků z těchto zemí mohou sloužit také jako inspirace, tak jak je tomu např. u některých účastníků výzkumu, jenž je součástí této práce.

Velká Británie

Ačkoli v posledních dekádách 20. století panovalo v Británii radikálně liberální pojetí státu, dnes vnímají hlavní britské politické tábory sociální podnikání jako jednu z cest řešení sociálního státu. Tento posun se udál díky cílenému lobbingu a síťování neziskových organizací. (Zelinger, 2013a). Představitelé obecně prospěšné společnosti P3 - People, Planet, Profit se vydali v návaznosti na Studii infrastruktury sociální ekonomiky ve Velké Británii z roku 2011 do Británie v roce 2013 znovu s cílem získat další inspiraci pro rozvoj sociálního podnikání v České republice, které se může inspirovat především poznatky z praxe zadávání a získávání veřejných zakázek, využívání sítí k posílení sociální ekonomiky a financování sociálních podniků za pomoci úvěrů. (Zelinger, 2013a).

Subjekty sociální ekonomiky jsou ve Velké Británii takové podniky, které vykonávají ekonomickou (výrobní nebo obchodní) činnost, ale mají primárně sociální cíle, zisky jsou z největší části znovu investovány do vlastního podniku či komunity k naplnění těchto cílů (Brnadellero, Dreve, 2004 in Dohnalová, 2007). Dohnalová dodává, že subjekty sociální ekonomiky od sociálních podniků odlišuje hlavní cíl činnosti, tedy jiné využití zisku.

Ministerstvo průmyslu a obchodu Velké Británie charakterizuje sociální podnik jako subjekt registrovaný v obchodním rejstříku, subjekt ekonomicky aktivní a subjekt, který sleduje v první řadě sociální cíle (včetně environmentálních), jejichž zisky jsou znovu investovány do podniku nebo do komunity, aby tak podpořily stanovené cíle.

Časté jsou sociální podniky v potravinářském a zábavním sektoru, *Fair trade* organizace, sociální asociace zabývající se *zelenou ekonomikou* (např. recyklace a likvidace odpadu). (Dohnalová, 2007).

“Ve Velké Británii neexistuje jednotná právní forma pro sociální podnik. Rostoucí popularitě se těší právní forma zřízená v roce 2005, Community Interest Company. Jedná se o variaci na českou obecně prospěšnou společnost, která ale může být zřízena buď v podobě bližší naší společnosti s ručením omezeným nebo v podobě připomínající akciovou společnost. Zajímavé je, že tato právní forma, ani další právní formy vytvořené specificky pro potřeby sociálního podnikání, nejsou daňově zvýhodněny oproti běžným podnikům.” (Zelinger, 2013a)

O počtu a velikosti sociálních podniků ve Velké Británii nejsou k dispozici přesná, spolehlivá data, protože subjekty sociální ekonomiky ve Velké Británii mají různé organizační formy a nejsou registrovány nebo regulovány žádnou centrální institucí (Dohnalová, 2007), přesto Bednaríková a Francová (2011) říkají, že *„Velké Británii se nevyrovná žádná evropská země, co se týče počtu vládou podporovaných intervencí ve prospěch sociální ekonomiky.“* (Beck, 2010). Ve Velké Británii, kde patří sociální podnikání mezi priority vlády a je masivně podporováno, funguje přes 55 000 sociálních podniků s obratem 25 miliard liber, což tvoří 5 % ze všech zaměstnavatelů, a přispívá do britské ekonomiky ročně částkou 8,4 miliard liber. (Nová ekonomika, 2016)

Bednaríková a Francová (2011) dodávají, že díky Úřadu pro třetí sektor, který je součástí britského Úřadu vlády, se otázkou sociálního podnikání zabývá osm ministerstev.

Největším zdrojem financování jsou strukturální fondy EU a dále vládní či regionální programy, např. z ministerstev (Ministerstvo školství či Ministerstvo obchodu a průmyslu), regionální agentury (např. Londýnská rozvojová agentura), místní samosprávy a další orgány veřejného i soukromého sektoru. (Dohnalová, 2007)

Švédsko a Finsko

Sociálním podnikem je ve Finsku taková firma, která je vedena v obchodním registru a funguje na podobných principech, jako kterákoli firma, jejím cílem je dosažení zisku a je zapsaná v registru sociálních podniků, který vede ministerstvo práce. Podmínkou pro zapsání do tohoto registru je splnění následujících kritérií: 30 % zaměstnanců podniku musí tvořit lidé s postižením nebo kombinace osob s postižením a osob dlouhodobě nezaměstnaných; všem zaměstnancům musí být vyplácen pevný plat podle celkových schopností zaměstnance; podnik jedná v souladu se zákonem, nejedná proti dobrým obchodním praktikám, řádně odvádí daně a příspěvky na sociální zabezpečení.

Možnosti financování sociálních podniků ve Finsku jsou rozmanité. Lze je financovat formou sociálních podpor a podpor z projektů pracovního trhu. Značnou část finančních prostředků přispívá Evropská unie. (Beck, 2010)

Švédsko se konceptem sociální ekonomiky začalo zabývat po svém vstupu do EU v roce 1995 a už v roce 1999 vláda ustanovila pracovní skupinu, která vypracovala zprávu s oficiálním švédským vysvětlením pojmu sociální ekonomie, což umožnilo další rozvoj především v zaměstnávání znevýhodněných skupin. Podstatu organizací zahrnovaných do sociální ekonomiky dále Dohnalová (2007) stručně charakterizuje tím, že jejich účelem není zisk. Sociální podnik ve Švédsku může mít formu sdružení, nadace či sociálního výrobního družstva, což jsou nezávislá sdružení osob, která naplňují potřeby pracovních a sociálních vztahů na principu společného vlastnictví a demokratického řízení. Účelem je rozvíjení pracovních i osobních schopností každého člověka a to i v procesu participace na rozhodování o řízení obchodních aktivit, vytváření zisku stojí až na druhém místě. Členy jsou většinou osoby prakticky vyloučené z pracovního trhu kvůli tělesnému nebo mentálnímu postižení.

Často však neexistuje spolupráce mezi obcemi, úřady sociálního pojištění a úřady práce, která je nezbytná pro to, aby sociální družstva fungovala a rozvíjela se.

Nejčastějším zdrojem financování počátečních nákladů sociálních družstev je EU (Dohnalová, 2007), na financování nákladů na mzdy se podílí místní úřady. (Beck, 2010).

Německo

Po druhé světové válce došlo k zformování současné struktury třetího sektoru. Princip subsidiarity se stal podstatou německé sociální politiky a hlavním principem, jak řídit veřejné a soukromé vztahy v různých oblastech založením obchodních a profesních komor a formováním mnoha veřejných právnických institucí na poli kultury, vzdělání, zdravotních a sociálních služeb.

V Německu není třetí sektor, tedy prostor mezi trhem a státem běžně chápan jako institucionalizovaný sektor, není definován ani v právním, ekonomickém a politickém smyslu. Subjekty sociální ekonomiky jsou definovány prostřednictvím specifických principů: realizují sociální cíle prostřednictvím ekonomické činnosti, nehopodaří z účelem zisku – veškerý zisk je znovu investován do dosahování sociálních cílů a jsou řízeny pověřenou osobou (nepatří tedy soukromé osobě). (Birkhölzer, 2002 in Dohnalová 2007, str. 25)

„Legislativa týkající se organizací tzv. třetího sektoru je zakotvena v mnoha zákonech. Na rozdíl od jiných evropských systémů upravuje německý systém právní existenci organizací třetího sektoru ve dvou samostatných oblastech – občanském právu a daňovém právu. Tímto legislativním systémem je poznamenán také rozvoj subjektů sociální ekonomiky.

Družstva se řídí Zákonem o družstevních spolcích z roku 1889, který byl novelizován. **Sdružení** jsou definována v Občanském zákoníku z roku 1900.“ (Beck, 2010)

Jako subjekty sociální ekonomiky mohou být dále chápány všechny typy právnických osob, jako jsou asociace, nadace, některé společnosti s ručením omezením. Typickými představiteli třetího sektoru jsou dobročinné spolky. (Schaad, 1998 in Dohnalová 2007, str. 25)

Větší organizace, které spolupracují se státem, jsou finančně podporovány z veřejných prostředků, menší organizace, bez spolehlivého finančního zázemí, musí o své budoucí perspektivy více bojovat. (Birkhölzer, 2004 in Dohnalová 2007, str. 26)

„Objem dotací se postupně snižuje, takže se postupně zvyšuje závislost sociálního podniku na tržních zdrojích a sociálním kapitálu (dobrovolnická práce, sponzorské dary). Po ukončení finanční podpory aktivit sociálního podniku z veřejných dotací, ztrácí jeho vazby na veřejnou politiku na významu. Projekty sociální ekonomiky jsou financovány ze strukturálních fondů EU, Německého institutu pro mikrofinance, Komunitní banky GLS, Banky pro malé a střední podnikání, ze spolkového programu „sociálně integrační města“ apod.“ (Beck, 2010)

Pro německou sociální ekonomiku jsou charakteristické zdravotní a sociální služby, které pokrývají dvě třetiny sociální ekonomiky, pokud jde o zaměstnanost. Silnější členskou základnu, avšak limitované prostředky od státu, mají menší organizace a projekty v oblasti kultury, volnočasových aktivit a sportu. (Birkhölzer, 2004 in Dohnalová 2007, str. 26)

Francie

Sociální ekonomika ve Francii má dlouhou tradici. Podle Národního institutu pro statistiku a ekonomická studia bylo v roce 2004 dvanáct milionů Francouzů dobrovolníky v některém se subjektů sociální ekonomiky, tři miliony Francouzů byly členy družstev, vzájemné společnosti (mutuelles) pojišťovaly třicet milionů lidí, dvacet milionů lidí starších 14 let je členem asociace. Míra zapojení se pohybuje od finanční podpory až k věnování svého času dobrovolné práci (Alaitru, 2005 in Dohnalová 2007).

Ve Francii se užívá termín „solidární ekonomika, který je velmi úzce spojen se sociálními podniky a je založen na podpoře a uplatňování principu solidarity v určitých sociálních skupinách, ve vzájemných vztazích mezi jejich členy navzájem a mezi skupinami a společnostmi. Ve Francii je uplatňován princip rovnosti a nediskriminace. V soukromých i veřejných firmách nad 20 zaměstnanců je zákonná povinnost zaměstnávat 6 % osob se zdravotním postižením. Pokud zaměstnavatel tuto povinnost nesplní, musí přispět vyšší částkou do intervenčního fondu na podporu osob se zdravotním postižením.“ (Beck, 2010)

Kritériem pro výčet subjektů sociální ekonomiky je právní statut. Jedná se o tyto subjekty: družstva, družstevní společnost kolektivního zájmu, vzájemné společnosti typu mutuelles, asociace a nadace.

Financování sociálních podniků limitují zákony s ohledem na jejich neziskový charakter. Přístup k úvěrům je pro subjekty sociální ekonomiky stále složitý, objevují se však nové nástroje v podobě etického/zvýhodněného úvěru. Aktivity sociální ekonomiky jsou financovány ze 35 % z vlastní činnosti, z 58 % státem a z 11 % z darů (Alaitru, 2005 in Dohnalová 2007, str. 20).

Tradičními zdroji financování jsou tedy prodej výrobků a služeb, členské příspěvky, dary, daňové úlevy a státní subvence. (Dohnalová, 2007, str. 20).

Beck (2010) dodává, že „v poslední době vzrůstá význam nových finančních nástrojů, kterými jsou mikropůjčky a etické financování založené na principu rovnosti a solidarity.“

Itálie

Pro Itálii je typický důraz na poskytování sociálních služeb a na zaměstnávání osob znevýhodněných. Subjekty sociální ekonomiky v Itálii jsou tedy významnými organizacemi na trhu práce, které vytvářejí řadu pracovních míst pro specifické skupiny ohrožené sociální exkluzí a veškerá jejich ekonomická činnost splňuje kritéria sociálnosti, tzn., že veškerý zisk je reinvestován do rozvoje sociálního podniku nebo je rozdělen mezi jeho spoluvlastníky. (Beck, 2010)

Klíčová pro Itálii jsou sociální družstva. V roce 1991 přijal italský parlament jako první právní normu, která definuje sociální družstva. Zákon č. 381/1991 Sb., rozlišuje dvě

kategorie: sociální družstva typu A a B. Družstva typu A poskytují zdravotní, sociální nebo vzdělávací služby, jsou to komerčně orientované podniky s pracovníky a dobrovolníky. Družstva typu B zajišťují integraci lidí, kteří jsou znevýhodněni, na pracovní trh.

Dalšími formami jsou asociace, nadace a onlus organizace. (Travaglini, 2005 in Dohnalová, 2007).

Slovensko

Na Slovensku je sociální podnik chápán jako nástroj podpory zaměstnanosti, jeho strategickým cílem je začleňování osob do pracovního procesu. Nejčastější podobou sociálního podniku na Slovensku je tedy sociální podnik pracovní integrace (podnik typu WISE - Work Integration Social Enterprises). Plní zpravidla funkci mezitruhu práce, jakýsi mezistupeň, který pomáhá nezaměstnaným z řad znevýhodněných skupin získat pracovní návyky a zkušenosti pro uplatnění na otevřeném trhu práce (Hrušková, 2011, Rýznarová, 2013).

Na Slovensku již v sociální ekonomice proběhly reformy a podmínky sociálního podniku a možnosti jeho financování jsou definovány v novele zákona č. 5/2004 Z. z., o službách zaměstnanosti, která v platnost vstoupila k 1. září 2008. *„Sociální podnik (jako nástroj politiky zaměstnanosti) je v § 50 b) zákona definován jako právnická nebo fyzická osoba, která zaměstnává nejméně 30 % zaměstnanců z celkového počtu zaměstnanců podniku, kteří byli před přijetím do pracovního poměru znevýhodněnými uchazeči o zaměstnání. Statut sociálního podniku přiznává na základě podané žádosti Ústředí práce, sociálních věcí a rodiny a je evidován v registru sociálních podniků. Sociálnímu podniku tímto pak ze zákona vzniká nárok na příspěvek na podporu vytváření a udržení pracovních míst pro zaměstnance, kteří byli znevýhodněnými uchazeči o zaměstnání, po dobu 12 měsíců, popřípadě dalších 12 měsíců, ve snížené výši za podmínky, že se zaměstnanec neumístil na otevřeném trhu práce. Příspěvky jsou sociálním podnikům poskytovány na základě písemné dohody mezi Úřadem a sociálním podnikem a jsou jedním ze zdrojů financování sociálního podniku. Mezi další zdroje financování sociálního podnikání jsou využívány obdobné možnosti jako v České republice a také možnosti získání prostředků z Operačních programů vyhlášených Sociální implementační agenturou.“* (Hrušková, 2011, str. 31)

Sociální podnikání mohou zakládat i obce a kraje k podpoře zaměstnávání osob v místě bydliště. Mohou si tak zabezpečit veřejné práce, za které by jinak musely platit. Takovéto podnikání nejen že podporuje zaměstnanost a rozvoj v dané lokalitě, ale ekonomické rozpočty daných obcí a krajů mohou příznivě ovlivnit i příspěvky na zaměstnávání znevýhodněných osob. (Hrušková, 2011).

USA

Dohnalová (2012) uvádí, že podle Deese a Andersona lze debatu o sociálním podnikání v USA rozdělit do dvou hlavních myšlenkových proudů – proudu zaměřeného na zajištění

finančních zdrojů *vlastním příjmem* a proudu orientovaného na *prosazování sociálních inovací*.

Samofinancování

První myšlenkový proud se týká problematiky komercializace nestátních neziskových organizací, jejichž výnos slouží k financování obecně prospěšné aktivity organizace a chápe sociální podniky jako organizace postavené především na strategiích, které zajišťují získávání příjmů na dobročinné účely pomocí komerčních aktivit. (Dohnalová, 2012, str. 49)

Dohnalová (2012) uvádí, že od samotného vzniku Spojených států jsou komerční aktivity realizované pro podporu neziskových organizací běžně využívaným nástrojem. V 70. letech minulého století se objevil termín sociální podnik, který označoval podniky zřizované nestátními neziskovými organizacemi, jež zaměstnávaly znevýhodněné osoby. V 80. letech 20. století vláda přestala hojně podporovat dříve zavedené sociální programy a nestátní neziskové organizace začaly zakládat sociální podniky jako způsob financování po vládních škrtech. Nestátní neziskové organizace byly průkopníky sociálních podniků. Význam i rozsah aktivit sociálních podniků narůstal a dnes zahrnují jak podniky plně integrované s nestátní neziskovou organizací, tak komerční aktivity, jež mají sociální cíle.

Alterová in Dohnalová (str. 50) definuje tři základní typy sociálních podniků na základě vztahu sociálních podniků k poslání nestátní neziskové organizace a na základě vzájemných finančních vztahů: *sociální podniky plně integrované s NNO* (sociální podnik sdílí poslání, sociální programy, nabízené služby, klienty, zaměstnance i vedení, podnik je založen pro dosažení poslání NNO), *částečně integrované podniky s NNO* (podnik je v souladu se sociálními programy a službami NNO, sociální podnik je nástrojem pro rozšíření či posílení poslání) a *sociální podniky stojící mimo NNO* (aktivity sociálního podniku nejsou propojené s programy a službami poskytovanými NNO a s jejím posláním, účelem podniku je financovat sociální programy, služby a nepřímé náklady organizace).

Sociální inovace

U druhého myšlenkového proudu je důraz kladen na sociální podnikání a sociální podnikatele, kteří jsou nositeli a jsou chápáni jako tvůrci zásadních změn ve společnosti. Soustředí se zejména na podnikání zaměřené na sociální inovaci ve prospěch společnosti či komunity bez ohledu na struktury potřebné k jejímu realizování a v širším smyslu chápání také bez ohledu na sektor působení (komerční či veřejná sféra). (Dohnalová, 2012, str. 52).

Schumpeter (1982) jako sociálního podnikatele definuje osobu, která přichází s novými přístupy alespoň v jedné z následujících oblastí: nové služby, nová kvalita služby, nové metody výroby, nové zdroje zásob materiálů, nové formy organizací, nové trhy. Paul Light sociální podnikání popisuje jako: „*snahu jednotlivců, skupin, sítí, organizací či sdružení organizací, které usilují o zásadní a trvalou změnu zavedeného přístupu k řešení palčivých sociálních problémů ze strany vlád, neziskových organizací a firem.*“ Dohnalová (2012)

Způsoby, jakými je sociální ekonomika realizována v jednotlivých zemích, jsou velmi rozmanité a vychází především z historie a sociokulturního kontextu země. Může tedy být zajímavé se v jiných zemích inspirovat, ale na místě je také opatrnost s implementací. V sociálním podnikání je důležitým principem mj. i lokálnost a je tedy nutné zvažovat i regionální specifika dané oblasti. „*Sociální podnikání je regionální, tzn., že v daném regionu jsou nějaké potřeby, je potřeba najít politickou prezentaci, veřejnou správu, podnikatele, ty propojit a hledat příležitosti, které tady máme.*“ (Juha, 2016). Nepřenositelnost řešení z jiných zemí může také poodhalit kulturní a společenské danosti, na kterých sociální podnikání závisí obecně. (Zelinger, 2013a)

4 Sociální podnikání v ČR

Koncept sociální ekonomiky nebyl dosud v ČR přijat. Sociální ekonomika není legislativně vymezena, nejsou definované ani její subjekty. Sociální ekonomiku a sociální podniky tedy zatím v ČR definujeme pomocí zahraničních koncepcí. Podpora sociální ekonomiky a sociálního podnikání vychází „zdola“, z prostředí třetího sektoru. (Dohnalová, 2012, s. 62)

V ČR se tímto tématem a jeho osvětou zabývá především organizace P3 - People, Planet, Profit, o.p.s. Poskytuje poradenství a konzultace vznikajícím sociálním podnikům, realizuje semináře a podnikatelům ze soukromého sektoru pomáhá se začleněním sociálního podnikání do CSR strategií, např. zapojení sociálních podniků v dodavatelském řetězci. V neposlední řadě se zabývá propagací sociálního podnikání. Dále administruje web České sociální podnikání, největší zdroj informací o sociálním podnikání v ČR a koordinuje Tematickou síť pro sociální ekonomiku TESSEA. (P3 - People, Planet, Profit, 2016)

TESSEA vznikla v roce 2009 jako neformální názorová platforma sdružující jednotlivce, podnikatele, nestátní neziskové organizace, vysoké školy a další instituce, které spojoval společný zájem – prosazovat sociální ekonomiku a sociální podnikání do povědomí laické i odborné veřejnosti. Její činnosti rozšiřuje spolek TESSEA ČR, z.s., který zastřešuje sociální podniky v celé České republice, propojuje je, podporuje jejich zájmy a prezentuje je navenek. Současně podává aktuální informace o sociálním podnikání nejen v ČR, ale i jinde ve světě. Zároveň si uchovává svůj charakter platformy tím, že v rámci přidruženého členství sdružuje všechny zájemce o téma sociální ekonomiky. (TESSEA, 2016)

4.1 Kořeny sociální ekonomiky v ČR

Dohnalová (2012) se domnívá, že v českých podmínkách je pro přijetí koncepce sociální ekonomiky dostatek předpokladů. Jsou jimi kulturně – historické kořeny a minulé tradice jako solidarita, vzájemnost, sdružování i družstevnictví, jenž u nás v nějaké podobě existují už více než sto let.

Mezi českými osobnostmi minulosti nacházíme zastánce idejí solidarity i základních tezí sociální ekonomiky a také snahy zakládat spolky a družstva, které bychom dnes mohli vnímat jako kořeny českých sociálních podniků. T. G. Masaryk v období první republiky podporoval zakládání občanských a církevních organizací i nadací zdůrazňováním čestnosti, vzájemnosti a filantropie jako klíčového mravního společenského principu. V 80. letech 19. století vznikaly spořitelny a úvěrní venkovské záložny (družstva), od městských záložen se lišily působností v menším obvodu. Byly zakládány také spotřební a výrobní spolky dělníků. V roce 1869 se v Čechách nacházelo přes 40 % spolků všech existujících v monarchii. Rozvoj svépomocných výrobních, spotřebních a dělnických družstev byl spojen s rozvojem českého drobného a středního podnikání ve druhé polovině 19. století. V roce 1908 byl založen Ústřední svaz československých konzumních, výrobních a hospodářských družstev – později Ústřední svaz československých družstev, který v roce 1922 sdružoval 253 výrobních družstev. V době mezi válkami došlo k velké rozkvětu spolkového života, svého maxima dosáhl v roce 1938 s 9 115 spolky. Po roce 1939 byly spolky na základě vládního nařízení rozpuštěny. Po skončení druhé světové války se rychle obnovují spolkové, nadační i družstevní aktivity. Změna přichází v únoru 1948 s myšlenkou, že občanské a svépomocné organizace nejsou žádoucí - spolky se ruší, akciové společnosti a pojišťovny jsou znárodněny. Po roce 1989 byla spolková i nadační činnost rychle obnovována, vznikaly tisíce organizací. Řada občanských sdružení, která vznikala na základě zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, navazovala na tradice a na dřívější spolky. V roce 1992 byl přijat zákon o úpravě majetkových vztahů a vypořádání majetkových nároků v družstvech (zákon č. 42/1992 Sb.), který družstvům ukládal povinnost transformovat se na subjekty odpovídající zásadám obchodního zákoníku. Tím mají česká družstva rovnoprávné postavení s dalšími podnikatelskými subjekty. Vedle tradičních družstev bytových, spotřebních, výrobních a zemědělských vznikaly další družstevní aktivity v oblasti bankovníctví, pojišťovnictví, byla zakládána spořitelny a úvěrová družstva. Ne všechny tyto aktivity nové podmínky tržní ekonomiky ustály, velký boom spořitelních a úvěrových družstev přinesl mnoha jejich členům zklamání a společensky poškodil pověst družstev obecně. (Dohnalová, 2012).

4.2 Hlavní překážky bránící přijetí koncepce sociální ekonomiky

I přes hluboké kořeny, které má sociální ekonomika v českém prostředí, vnímá Dohnalová, která je mj. členkou pracovní skupiny připravující zákon o sociálním podnikání, v ČR nedostatečný zájem o sociální podnikání: *„Překážky, které brání rychlejšímu přijetí koncepce sociální ekonomiky a sociálního podnikání, byly popsány zahraničními experty. Ti se shodují, že jsou to typické překážky pro země, ve kterých byl socialistický režim. Jedna z nich je například nedůvěra v družstva, přičemž některá družstva jsou součástí sociální ekonomiky, nebo jiná překážka je spojená s tím, že mnoho organizací v občanském sektoru spoléhá na státní dotace a že se těžko odhodlávají k tomu, aby vykonávaly trvalé ekonomické aktivity. A také i to, že se o sociálních podnicích příliš nemluví a že chybí osvěta. V dokumentech Evropské komise je obsažena jistá naděje, že se sociální podniky budou stávat nástroji ke snižování nezaměstnanosti, budou podporovat sociální začleňování, což je hodně důležité v*

souvislosti s uprchlictvím, budou přispívat k místnímu rozvoji a podpoří lokální ekonomiku - to je důležité pro řadu zemí včetně České republiky, vidíme to i demograficky – z menších obcí a měst odcházejí mladí lidé a už se nevracejí.“ (Dohnalová, 2016)

Zahraniční experti zformovali hlavní problémy a překážky, které brání v zemích střední a východní Evropy přijetí koncepce sociální ekonomiky následovně:

- *„Vládní politika spoléhající na sílu volného trhu a podceňující hodnotu alternativních organizací a podniků, především v podmínkách místního rozvoje*
- *Nedůvěra v družstva a nestátní neziskové organizace často způsobena negativním vnímáním družstev jako organizací spojených s předchozím komunistickým režimem*
- *Vysoká závislost neziskových organizací na státu v sociální oblasti, nedostatečné ocenění role subjektů třetího sektoru jako alternativní možnosti*
- *Subjekty třetího sektoru jsou v některých zemích finančně podporovány převážně zahraničními dárcovskými společnostmi a ty je mnohdy využívají pro své vlastní účely a omezují jejich autonomii*
- *Subjekty třetího sektoru, vznikající za účelem plnění sociálního poslání, někdy své činnosti přizpůsobují možností získání financí*
- *Nedostatky legislativního rámce regulujícího ekonomické aktivity subjektů třetího sektoru ve prospěch samofinancování*
- *Všeobecný nedostatek důvěry v solidární jednání – koncept solidarity je vnímán ve vztahu k přátelům a rodině, ekonomické cíle jsou vnímány spíše jako vlastní cíle než přínos pro celou společnost*
- *Přetrvávající vliv politické kultury z předchozího režimu, ve kterém byly aktivity účastníků sociální ekonomiky limitovány jejich vlastními zájmy*
- *Problém mobilizace jak lidských, tak finančních zdrojů.“ (Dohnalová, 2012, s. 70)*

Problémem ze strany státu je také fakt, že není jasně dáno, kterému sektoru je sociální ekonomika podřízena. Nyní se sociální ekonomika týká Ministerstva práce a sociálních věcí, které se zabývá problematikou společenské prospěšnosti, Ministerstva průmyslu a obchodu zabývající se ekonomickou prospěšností a v neposlední řadě kvůli místní prospěšnosti spadá do Ministerstva pro místní rozvoj. Problematika je také předmětem jednání Rady vlády pro nestátní neziskové organizace a Agentury pro sociální začleňování. (Bednářiková, Francová, 2011, s. 26)

4.3 Právní formy sociálního podnikání

Jak již bylo zmíněno výše, v ČR stále neexistuje zákon o sociálním podnikání. Začínající podnikatel si může vybrat mezi několika různými právními formami a je pouze na něm, aby zvážil jednotlivé výhody a nevýhody. Otázkou také je, zda dát nově vznikajícímu sociálnímu podniku právní subjektivitu. Kurková a Francová (2012) se přiklání ke kladné odpovědi: „*Tak jako každý organismus, má i sociální podnik svůj životní cyklus. V začátcích potřebuje hodně pomoci a je mu svým způsobem lépe, když vzniká uvnitř mateřské organizace a je jí podporován. Když se mu začne dařit a rozvíjí se, má potřebu větší volnosti v rozhodování a pak dochází k napětí ve vztahu k „matce“. Řešením této situace může být oddělení se a založení samostatné právnické osoby. Této situaci lze předejít tím, že je sociální podnik rovnou založen jako samostatná právnická osoba, jejímž zakladatelem je mateřská organizace nebo fyzické osoby z jejího vedení.*“

Jednou z možností jsou sociální družstva, která jsou upravena v zákoně o obchodních korporacích č. 90/2012 Sb. Důvodem pro tuto právní úpravu byl fakt, že v České republice dnes existují četné právnické osoby (nadace, spolky apod.), které vychází z principů veřejné prospěšnosti. Definice veřejné prospěšnosti je upravena v občanském zákoníku, § 146, zákon o veřejné prospěšnosti organizací je ve fázi příprav.

Vyskočil (2004) se však domnívá, že vznik této právní formy, inspirovaný ze zahraničí, nevydefinoval jasně prostor sociálních podniků, ale naopak, je jen další formou, kterou si mohou podnikatelé pro založení sociálního podniku vybrat, jak však příliš nečiní.

Jinou možností jsou obchodní společnosti a korporace podle zákona 90/2012 Sb., jako je společnost s ručením omezením (s. r. o.), akciová společnost (a. s.), komanditní společnost (k. s.), družstvo či sociální družstvo. Dále lze podnikat jako osoba samostatně výdělečně činná (OSVČ) podle zákona č. 455/1991 Sb. o živnostenském podnikání nebo může jít o formu vedlejší činnosti nestátní neziskové organizace podle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, jako jsou obecně prospěšná společnost (o. p. s.), zapsaný ústav (z. ú.), spolek, nadace či může sociální podnik vzniknout jako evidovaná církevní právnická osoba (c. o) podle zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech).

Venclík (2016) tyto formy dělí následovně:

- Subjekty sociálního podnikání
- Subjekty sociální ekonomiky s širším kontextem

a) Subjekty sociálního podnikání

Jako subjekty sociálního podnikání Venclík (2016) označuje privátní subjekty, které byly založeny za účelem podnikání (užší okruh, kdy zakladatelé a poskytovatelé jsou soukromé osoby), a to dobrovolně, spontánně a nezávisle na veřejné správě. Tyto formy obchodních společností upravuje již zmíněný Zákon o obchodních korporacích č. 90/2012 Sb. a jedná se většinou o tyto formy:

Družstvo

Jak již bylo zmíněno, družstvo se řídí zákonem č. 90/2012 Sb. a obchodních společnostech a družstvech (zákon o korporacích, kde je družstvo v § 552 definováno jako „*společenství neuzavřeného počtu osob, které je založeno za účelem vzájemné podpory svých členů nebo třetích osob, případně za účelem podnikání. Družstvo má nejméně 3 členy.*“ Pro tuto právní formu je typická kolektivní demokratická forma rozhodování, uplatňuje se tedy participativní řízení, kde rozhodování zpravidla nezávisí na vlastnickém podílu v podniku, ale uplatňuje se pravidlo „jeden člen – jeden hlas“. Podle Francové a Kurkové (2012) mohou být jistou nevýhodou malé zkušenosti v bankovním světě, naopak ve státní správě mají družstva silný hlas. Další výhodou je přirozené kombinace podnikatelského a spolkového rozměru, která podnik činí pro okolí čitelnější a srozumitelnější.

Od 1. 1. 2014 je podle zákona č. 90/2012 Sb. o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích) možno založit sociální družstvo. Tím je podle § 758 takové družstvo, které „*soustavně vyvíjí obecně prospěšné činnosti směřující na podporu sociální soudržnosti za účelem pracovní a sociální integrace znevýhodněných osob do společnosti s přednostním uspokojováním místních potřeb a využíváním místních zdrojů podle místa sídla a působnosti sociálního družstva, zejména v oblasti vytváření pracovních příležitostí, sociálních služeb a zdravotní péče, vzdělávání, bydlení a trvale udržitelného rozvoje.*“

Podle Francové a Kurkové (2012) v sobě však nese sociální družstvo jisté nevýhody. Sociální družstvo musí např. transparentně akceptovat principy sociálního podniku, to však nemá protiváhu ve výhodách na trhu ani v podpoře státu. Vzhledem k tomu, že je sociální družstvo novým fenoménem, mají právní experti rozporuplné názory a chybí zkušenosti.

Společnost s ručením omezeným

Společnost s ručením omezeným je v Česku nejrozšířenější formou podnikání a upravuje ji zákon č. 90/2012 Sb. o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích) § 132 - § 242. Francová a Kurková spatřují hlavní výhody především v jednoduchém způsobu zřízení a důvěryhodnosti pro účetní, daňové poradce a především pro banky, což umožňuje získání úvěru či půjčky. Na rozdíl od Obchodního zákoníku, který platil do 31. 12. 2013, kdy výše základního kapitálu byla v hodnotě 200 000 Kč je podle zákona č. 90/2012 Sb. o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích), který platí od 1. 1. 2014 „*minimálně výše vkladu 1 Kč, ledaže společenská smlouva určí, že*

výše vkladu je vyšší.“ Dle nové právní úpravy ručí společnost s ručením omezením celým svým majetkem.

Jistá volnost s.r.o. je v uspořádání právního vystupování a vedení společnosti. Oprávnění jednat za společnost je vyhrazeno jednomu nebo více jednatelům. Záleží na rozhodnutí jediného zakladatele, zda určí, že funkci jednatele bude vykonávat sám, s dalším jednatelem nebo tuto funkci přenechá jiné osobě nebo více osobám a chod společnosti bude ovlivňovat prostřednictvím rozhodování, které mu z pozice zakladatele společnosti náleží. Zakladatel s. r. o. může tedy rozhodovat o záležitostech společnosti a i záležitosti, které jsou jinak svěřeny do rozhodování jiným osobám, například jednateli, si může vyhradit k vlastnímu rozhodování. Otázka pak tedy zůstává, do jaké míry je to výhodou přinášející prospěch sociálnímu podniku, neboť role všech jiných osob a tím i jejich motivace je omezena. (Dolina a kol., 2010, s. 12 – 13).

Osoba samostatně výdělečně činná

Osoba samostatně výdělečně činná (OSVČ) se řídí zákonem č. 455/1991 Sb. o živnostenském podnikání. Pro založení sociálního podniku nemusí podstupovat složitý proces zakládání, při založení dle zákon 634/2004 Sb. o správních poplatcích platí právní poplatek v hodnotě 1 000Kč. Francová a Kurková (2012, s. 11) vidí jako nespornou výhodou samostatnost a nezávislost v rozhodování na jiných lidech, kterou má jedinec prosazující vlastní řešení a hodlá ve všech směrech sociální podnik řídit. Nevýhodou pak jsou rizika, která podnikateli plynou z osobní odpovědnosti za závazky vzniklé činností jeho podniku. Za tyto závazky odpovídá podnikatel neomezeně. Zaměstnanci odpovídají zaměstnavateli za škodu vzniklou porušením povinností při plnění pracovních úkolů nebo přímo v souvislosti s ním do výše čtyřapůlnásobku průměrného měsíčního výdělku, nejde – li o škodu způsobenou úmyslně, v opilosti nebo po užití jiných návykových látek, anebo za škodu na svěřených hodnotách, které je zaměstnanec povinen zaměstnavateli vyúčtovat, či za škodu vzniklou ztrátou předmětů, které mu zaměstnavatel svěřil, kdy uvedené omezení výše náhrady škody neplatí. Podnikatel může omezit rizika, která vyplývají z majetkového dopadu odpovědnosti za závazky vzniklé provozem podniku založením obchodní společnosti nebo družstva. (Dolina a kol, 2010, s. 11.)

Akciová společnost

Tato právnická forma je v sociálním podnikání vzácným jevem. Zákon č. 90/2012 Sb. o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích) akciovou společnost definuje jako „společnost, jejíž základní kapitál je rozvržen na určitý počet akcií.“ Výhodou založení akciové společnosti jako sociálního podnikání je důvěryhodnost pro banky, nevýhodou je vysoký základní kapitál, který musí činit min. 2.000.000 Kč. (Kurková, Francová, 2012)

b) Subjekty sociální ekonomiky s širším kontextem

Za tyto subjekty jsou považovány:

Spolky

Dříve Občanská sdružení dle zákona číslo 83/1990 Sb. o sdružování občanů, dnes Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. Podle § 217 nového občanského zákoníku, odst. 1 „*Hlavní činností spolku může být jen uspokojování a ochrana těch zájmů, k jejichž naplňování je spolek založen.*“ Stanovy spolku musí obsahovat vymezení účelu spolku, tedy cíl, ke kterému je spolek ustanoven. Podle zákona má hlavní činnost směřovat k naplňování tohoto účelu. Hlavní činnost spolku nemůže být pochopitelně zaměřena svou podstatou na vytváření zisku, což však nevylučuje, aby zisk v hlavní činnosti vznikl jako vedlejší či náhodný výsledek činnosti. Spolek také může provozovat vedlejší činnost na tvorbu zisku zaměřenou, včetně podnikání, pokud je zisk použit na podporu činnosti hlavní.

Ústavy

Ústav je zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 402 definovaný jako „*právnícká osoba ustavená za účelem provozování činnosti užitečné společensky nebo hospodářsky s využitím své osobní a majetkové složky. Ústav provozuje činnost, jejíž výsledky jsou každému rovnocenně dostupné za podmínek předem stanovených.*“. Zákon však připouští výkon další, například komerční či vedlejší činnosti. Výkon těchto činností však nesmí v žádném ohledu (rozsah, dostupnost, kvalita) omezovat poskytované služby a zisk musí být využit pouze ve prospěch hlavní činnosti. Ústavy mohou být soukromoprávní i veřejnoprávní instituce (např. školy, muzea, nemocnice, vědecké nebo výzkumné ústavy atd.). (Venclík, 2016)

Výhodu v této právní formě pro založení sociálního podniku shledává Francová a Kurková (2012, s. 11) v transparentnosti s pojistkami proti zneužití.

Evidování církevní právnická osoba v církvi

Křesťanské církve v západní Evropě začaly aktivně vstupovat např. do komunitní práce v 60. a 70. letech minulého století. Jejich zapojování vychází ze dvou zdrojů – jednak je trvalou součástí křesťanských tradic povinnost péče o všechny členy místní komunity a o její fungování a současně činnost vychází z uplatňování klíčového principu křesťanské a sociální etikety, tj. principu subsidiarity. (Venclík, 2016)

V ČR mohou evidované církevní právnické osoby provozovat výdělečnou činnost na základě zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech) podle § 5. Ten říká, že „*podnikání a jiná výdělečná činnost právnických osob evidovaných podle odstavce 1 vedle obecně prospěšné činnosti charitativní, sociální nebo zdravotnické mohou být pouze jejich doplňkovou činností.*“ Francová a Kurková (2012, s. 11) spatřují

hlavní výhodu v zázemí, které tyto subjekty mají, na druhou stranu jsou však v souvislosti s podnikáním pro banky nedůvěryhodné. Dodávají, že přesto, že samotná struktura není pro podnikání vhodná a v oblasti sociálního podnikání se jedná o ojedinělou právní formu pro sociální podnik, několik jich v ČR existuje.

Nadace a nadační fondy

Úprava zákona o nadacích a nadačních fondech byla k 1. 1. 2014 nahrazena zákonem č. 89/2012Sb., občanský zákoník, který upravuje problematiku nadace v § 303 - § 393 a nadačního fondu v § 394 - § 401: „*Nadace či nadační fond se zakládá k účelu užitečnému společensky nebo hospodářsky a může podnikat, pokud podnikání představuje pouhou vedlejší činnost a výtěžky podnikání slouží jen k podpoře jejího účelu; nesmí však podnikat, pokud to zakladatel v nadační listině vyloučil.*“ Nadace tedy nesmí být zakládány výlučně k výdělečným cílům. Zákon také hned v počátku úpravy jasně zakazuje zakládat nadace za účelem podpory politických stran a hnutí, resp. účastnit se jejich činnosti. Nová úprava tedy ruší původní zákaz podnikání, který byl mírněn výčtem několika výdělečných aktivit, které nadace a NF mohly vykonávat. (Venclík, 2016). Tato právnická forma není v sociálním podnikání častým jevem. Nevýhodou je, že nadační jistina musí mít hodnotu minimálně 500 000 Kč, pokud dojde k trvalejšímu snížení pod tuto hranici, nadace zanikne. (Kurková, Francová, 2012).

Tomaščáková a Najbrtová (2016) konstatují, že u všech právních forem nestátních neziskových organizací (NNO) není podnikání jako takové vyloučeno, ovšem pokud je konáno v rámci vedlejší činnosti a za dodržování všech podmínek podnikání jako u podnikatelského sektoru.

Výhody a nevýhody sociálního podnikání NNO jsou zpracovány v následující tabulce.

Tabulka č. 4 Výhody a nevýhody podnikání NNO

Výhody sociálního podnikání NNO	Nevýhody sociálního podnikání NNO
Vedlejší činnost zajišťuje hospodářsky činnost hlavní, a tím je lépe naplňován účel neziskové organizace	Menší schopnost odlišit hlavní nepodnikatelskou činnost od vedlejší, hrozí směšování hlavní činnosti NNO a sociálního podnikání
Snižuje se závislost na dotacích a jiných externích zdrojích, zvyšuje se samostatnost	Využívání dotací na sociální podnikání jako jednoho z mnoha zdrojů zajištění života samotné NNO bez toho, že by byl domyšlen podnikatelský plán

Klienti NNO, kteří se účastní aktivit konaných v rámci hlavní činnosti, mohou plynule přejít do „reálnější“ životního režimu zaměstnáním v rámci sociálně podnikatelských aktivit vedlejší činnosti	Příliš velká soustředěnost na potřeby klientů, neschopnost uvědomit si, že už jsou zaměstnanci
NNO jsou flexibilní co do využívání podporovaného zaměstnání, zkrácených úvazků, pružného využívání pracovní doby a ne zcela komerčního pracovního prostředí, jsou zvyklé pracovat s poněkud netypickými zaměstnanci	Neochota společnosti akceptovat podnikání NNO, a to i podnikání sociální

Zpracovala autorka podle Tomaščákové, Najbrtové (2016)

4.4 Zákon o sociálním podnikání

Sociální podnikání má z mnoha důvodů úzkou vazbu na veřejnou správu a úspěšnost nastavených procesů sociálního podnikání je závislé na kvalitě platné legislativy. Pokud parametry, ze kterých se při nastavování procesů vychází, nejsou relevantní a nekorespondují s realitou v praktickém životě, nemůže systém podporující sociální podnikání dlouhodobě udržitelně fungovat. (Venclík, 2016). To byl jeden z důvodů, proč započal v minulých měsících legislativní proces přípravy zákona o sociálním podnikání.

Předkladatelem věcného záměru zákona o sociálním podnikání je Ministr pro lidská práva, rovné příležitosti a legislativu, spolupředkladatelem Ministryně práce a sociálních věcí a Ministr průmyslu a obchodu. Vládě byl předložen v březnu roku 2016, nyní je ve fázi připomínkování. Předpokládaný termín nabytí účinnosti uvedený v záměru je červenec roku 2017. Věcný záměr zákona o sociálním podnikání je přílohou této práce.

Podpora sociálního podnikání je závazek v programovém prohlášení vlády, který byl schválen 12. února 2014 a realizování bude návrhem zákona o sociální podnikání. Smyslem tohoto zákona je tedy snaha vytvořit prostor pro rozšíření podpory sociálního podnikání, která je dnes omezena především absencí legální definice, což mj. brání přiznání benefitů sociálním podnikatelům přímo ze zákona. Přípravovaný zákon nebude obsahovat finanční benefity pro sociální podniky (návrhy na jejich podobu budou obsaženy ve Strategii rozvoje sociálního podnikání, která bude zpracována ministrem pro lidská práva, rovné příležitosti a legislativu ve spolupráci s MPSV), ale díky v legislativě ukotvené definici sociálního podniku a jeho definičních znaků by již nemělo docházet k tomu, že si budou jednotlivé ústřední orgány státní správy stanovovat vlastní definice sociálních podniků, jak je tomu dnes. Dojde k určité synergii, kterou dnešní podpora sociálního podnikání postrádá. (Wildmannová, 2016).

Věcný záměr zákona o sociálním podnikání vychází z definice sociálních podniků, která byla vypracovaná výzkumnou sítí EMES a navazuje na Iniciativu pro sociální podnikání (Social Business Initiative) a klade si za cíl stanovit právní rámec, který bude upravovat podmínky pro přiznání statusu sociálního podniku, kontrolu jejich dodržování, následky spojené s přiznáním statusu sociálního podniku a související otázky. Definuje základní pojmy, jako sociální podnikání, sociální podnik a sociální integrační podnik a znevýhodněné osoby, neboť v současné době panuje v pojetí definičních znaků subjektů sociálního podnikání velká nejednotnost mj. i ze strany ústředních orgánů státní správy. Předpokládá, že zákon nebude vytvářet nové právní formy, pouze stanoví podmínky, které bude muset fyzická nebo právnická osoba splňovat, aby jí byl přiznán status sociálního podniku.

Správce agendy sociálního podnikání bude MPSV, které bude rozhodovat o přiznání a odnětí statusu sociálního podniku, bude vést evidenci sociálních podniků, provádět kontrolu atd., ale bude také podporovat sociální ekonomiku jako celek, tedy např. navrhnout vhodné způsoby podpory rozvoje sociálních podniků, poskytovat poradenské služby, školení a systematicky vzdělávat sociální podnikatele.

Cílem je kromě podpory rozvoje sociálního podnikání také zajištění transparentnosti a společenské prospěšnosti podniku.

4.5 Možnosti financování sociálního podniku

V České republice existuje v zásadě pět zdrojů financování sociálního podniku: vlastní prostředky, granty, půjčky a úvěry, příspěvky ze zákona o nezaměstnanosti a jiné zdroje, které lze někdy i kombinovat. (Sociální podnikání: Otázky a odpovědi, 2016)

V této podkapitole se zaměřím na jednotlivé zdroje financování a jejich dostupnost, výhody a nevýhody.

Vlastní zdroje

Jako první zdroj financování zmíním vlastní zdroje. Sociální podnik je založen na třech dimenzích a jednou z nich je dimenze ekonomická. V ní se projevuje hospodářská činnost právnické osoby především v aktivitách podnikání. Právě v rámci této dimenze je cílem sociálního podniku vytváření zisku. (Heriánová, 2014). Losenická (2012, s. 28) doplňuje, že obchodní příjmy jsou pro sociální podnik stěžejní. Jsou to příjmy, které plynou z prodeje vlastních produktů nebo služeb a pro podnik znamenají jistou životaschopnost a udržitelnost podnikání i v budoucnu.

Dle principů sociálního podnikání je *„případný zisk používán přednostně pro rozvoj sociálního podniku a/nebo pro naplnění veřejně prospěšných cílů.“* (Dohnalová a kol., 2010)

Heriánová (2014) však upozorňuje, že není jasné, co si má podnik představit pod pojmem přednostního používání zisku pro svůj rozvoj. V rámci sociálního podnikání v ČR nebyla stále stanovena měřitelná/procentuální hodnota, která by dávala jasné hranice výši návratnosti zisku zpět do podniku. Dodává, že vše začíná na ukotvení sociálního podniku v legislativě ČR.

Jedním z cílů sociálního podniku by tedy měl být zisk a v ideálním případě soběstačnost, udržitelnost a finanční nezávislost.

Valová (2016) to potvrzuje, když říká, že vlastní zdroje jsou z hlediska podnikatele nejbezpečnější zdroj financování. Ideální je vytvořit si finanční rezervu ještě před tím, než se podnikatel pustí do podnikání. V rámci Studie infrastruktury sociální ekonomiky v ČR bylo zjištěno, že sociální podniky čelí nízké dostupnosti investičních a zejména provozních úvěrů ze strany finančních institucí (bank) a většina sociálních podniků tak financuje svůj chod z vlastních příjmů.

Dotace z Evropských fondů

Až na pár výjimek zatím není ani mnoho příležitostí a programů, které by se specializovali na podporu sociálního podnikání. Stávající systém podpory je navíc spíše zaměřen na podporu v začátcích a naopak není zaměřen na podporu v průběhu podnikání, na podporu v krizových situacích apod. (Bednáriková, Francová, 2011, s. 42)

Sociální podniky v ČR nejsou finančně podporovány ze státního rozpočtu, tak jako chráněná pracovní místa nebo sociálně terapeutické dílny, které jsou ukotveny v Zákoně o sociálních službách. Vzhledem k vzrůstající podpoře sociální ekonomiky na poli evropské, ale i české politiky, která se musí částečně přizpůsobit vizím EU, se přece jen naskytuje několik způsobů podpory sociálních podniků. Dotace z evropských fondů na projekty sociálního podnikání je možné získat již od roku 2009 a EU považuje finanční podporu sociálních podniků z veřejných prostředků za jednu z priorit i pro aktuální programové období 2014 – 2020 (Valová, 2016).

V minulém programovém období 2007 – 2013 byly hlavním zdrojem získávání finanční podpory strukturální fondy EU, které jsou určeny ke snižování rozdílů v životní úrovni v jednotlivých regionech EU a které poskytují podporu novým projektům prostřednictvím globálních grantů. Tyto fondy se dělí **na Evropský sociální fond (ESF) a Evropský fond regionálního rozvoje**. Rozdělování peněz z těchto fondů má na starost Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR a Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR. Hlavním posláním ESF je *„rozvíjení zaměstnanosti, snižování nezaměstnanosti, podpora sociálního začleňování osob a rovných příležitostí se zaměřením na rozvoj trhu práce a lidských zdrojů“*. (ESF, nedatováno)

Cíle ESF jsou *„pomoc nezaměstnaným lidem při vstupu na trh práce, rovné příležitosti pro všechny při přístupu na trh práce, sociální začleňování, pomoc lidem ze znevýhodněných sociálních skupin při vstupu na trh práce, celoživotní vzdělávání, rozvoj kvalifikované a přizpůsobivé pracovní síly, zavádění moderních způsobů organizace práce a podnikání,*

zlepšení přístupu a účasti žen na trhu práce, boj se všemi formami diskriminace a nerovnostmi souvisejícími s trhem práce.“ (ESF, nedatováno)

V rámci **ESF** byl na operační období 2014 – 2020 vypsán **Operační program Zaměstnanost (OPZ)**, který vymezuje priority pro podporu: zaměstnanosti, rovných příležitostí žen a mužů, adaptability zaměstnanců a zaměstnavatelů, dalšího vzdělávání, sociálního začleňování a boje s chudobou, modernizace veřejné správy a veřejných služeb a podpory mezinárodní spolupráce a sociálních inovací v oblasti zaměstnanosti, sociálního začleňování a veřejné správy. (MPSV, 2013)

V rámci Evropského fondu pro regionální rozvoj byly vypsány programy **Integrovaný regionální operační program (IROP)** a **Operační program Podnikání a inovace pro konkurenceschopnost (OP PIK)**. (CzechInvest, nedatováno).

V rámci **Operační program Zaměstnanost (OPZ)** je podpora sociálního podnikání zařazena do priority Aktivní začleňování. Žadatelem o dotaci může být osoba samostatně výdělečně činná (OSVČ) dle zákona č. 155/1995 Sb. nebo obchodní korporace vymezená zákonem č. 90/2012 Sb. V každém případě příjemce musí naplňovat principy a charakteristiky sociálního podnikání. Cílem této podpory je vznik a rozvoj nových podnikatelských aktivit v oblasti sociálního podnikání. Z dotace tedy nelze financovat stávající podnikatelské aktivity žadatele. Možnými náklady jsou osobní náklady pro realizační tým, cestovní náhrady, zařízení, vybavení a spotřební materiál (vybavení pro výrobu, např. linka), nákup služeb (např. marketingové služby, vzdělávací kurzy, poradenství k sociálnímu podnikání, nájemné prostor pro cílovou skupinu), drobné stavební úpravy do 40 tis. Kč (např. úprava pracovního místa, které usnadní přístup znevýhodněných zaměstnanců), přímá podpora cílové skupiny – mzdy. Hradit nelze poskytování sociálních služeb podle zákona o sociálních službách a zemědělskou prvovýrobu. Maximální rozpočet projektu je 6 mil. Kč, z toho 85 % dotace a 15 % spolufinancování, nepřímé náklady tvoří 25 %. Konkrétní podmínky pak určuje aktuální výzva na portálu ESF.

Sociální podnikání je, jak jsem již zmínila, podporováno také v rámci prioritní osy **Integrovaného regionálního operačního programu (IROP)**. Je podporován vznik nových a rozvoj existujících podnikatelských aktivit v oblasti sociálního podnikání. Příjemce musí opět naplňovat principy a charakteristiky sociálního podnikání. Žadatelé mohou být kromě OSVČ a obchodních korporací také nestátní neziskové organizace, církve a církevní organizace. Maximální rozpočet projektu je 4,9 mil. Kč, z toho 85 % dotace, 15 % spolufinancování. Tato výzva umožňuje úhradu investičních nákladů, např. novou výstavbu, nákup objektů, stavební úpravy, nákup zařízení a vybavení, které vytvoří podmínky pro sociální podnikání. Stejně jako u OPZ nelze hradit poskytování sociálních služeb podle zákona o sociálních službách a zemědělskou prvovýrobu a konkrétní podmínky vždy určuje aktuální výzva.

V rámci **Operačního programu Podnikání a inovace pro konkurenceschopnost (OP PIK)** nejsou vyhlašovány výzvy speciálně pro sociální podnikání, žádat lze v téměř všech programech podle oboru podnikání. Nevýhodou je, že vlastní podíl žadatele v tomto programu bývá vysoký, většinou 55 – 75 % v závislosti na velikosti podniku. Dalším problémem, který může sociální podnik z možnosti žádat v tomto programu vyloučit, je jeho nedostatečné finanční zdraví (Valová, 2016, s. 57 - 58).

Dle Francové a Kurkové (2012) však zájem o formu této podpory narostl natolik, že úspěšnost je pouze 20 %. Nevýhodou je také vysoká administrativní náročnost a nepružnost při změnách podnikatelského plánu.

Příspěvky ze zákona o zaměstnanosti

Významný zdroj financování sociálního podniku může být také ze zdrojů opatření Aktivní politiky zaměstnanosti (APZ), která je dle zákona o zaměstnanosti č.435/2004 Sb. definována jako „*souhrn opatření směřující k zajištění maximálně možné úrovně zaměstnanosti. Aktivní politiku zaměstnanosti zabezpečuje ministerstvo a Úřad práce.*“ Naplňování APZ je realizováno sadou nástrojů. Jedná se zejména o rekvalifikace, investiční pobídky, veřejně prospěšné práce, společensky účelná místa, překlenovací příspěvek, příspěvek na zapracování, příspěvek při přechodu na nový podnikatelský program.

Opatření APZ na podporu osob se zdravotním postižením se týkají chráněného pracovního místa (dále CHPM). Podle § 75 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti je CHPM „*místo vymezené nebo zřízené zaměstnavatelem pro osobu se zdravotním postižením na základě písemné dohody s úřadem práce. Na zřízení chráněného pracovního místa poskytuje ÚP zaměstnavateli příspěvek. Chráněné pracovní místo musí být obsazeno po dobu 3 let. Chráněným pracovním místem může být i pracovní místo, které je obsazeno osobou se zdravotním postižením, pokud je vymezeno v písemné dohodě mezi zaměstnavatelem a ÚP. Dohoda se uzavírá na dobu 3 let. ÚP může uzavřít dohodu o zřízení chráněného pracovního místa i s osobou se zdravotním postižením, která se rozhodne vykonávat samostatnou výdělečnou činnost.*“

Zaměstnavateli, který zaměstnává na CHPM více než 50 % osob se zdravotním postižením z celkového počtu svých zaměstnanců se poskytuje příspěvek na podporu zaměstnávání těchto osob formou částečné úhrady vynaložených prostředků na mzdy nebo platy a dalších nákladů. Jedná se v podstatě o dorovnávací příspěvek pro zaměstnavatele, protože osoby se zdravotním postižením jsou omezené ve své výkonnosti. Lze žádat o dva typy příspěvků:

- a) *Příspěvek na podporu zaměstnávání osob se zdravotním postižením na CHPM, který může být do výše 75 % mzdových nákladů a max. 8:000 Kč (aktuálně je návrh dle vládní novely 8.800 Kč)*
- b) *Příspěvky na vytvoření CHPM a na částečnou úhradu provozních nákladů na CHPM, které jsou poskytovány konkrétně na předpokládané výdaje, jež zaměstnavatel bude muset vynaložit na zřízení CHPM. Může se jednat např. o výdaje spojené s přizpůsobením pracoviště nebo jeho vybavením. (Valová, 2016, s. 58) Tento*

příspěvek se odvíjí od průměrné mzdy v národním hospodářství, stupni zdravotního postižení zaměstnané osoby a počtu zaměstnaných osob se zdravotním postižením: „Příspěvek na zřízení chráněného pracovního místa pro osobu se zdravotním postižením může činit maximálně osminásobek a pro osobu s těžším zdravotním postižením maximálně dvanáctinásobek průměrné mzdy v národním hospodářství za první až třetí čtvrtletí předchozího kalendářního roku. Zřizuje-li zaměstnavatel na základě jedné dohody s Úřadem práce 10 a více chráněných pracovních míst, může příspěvek na zřízení jednoho chráněného pracovního místa pro osobu se zdravotním postižením činit maximálně desetinásobek a pro osobu s těžším zdravotním postižením maximálně čtrnáctinásobek výše uvedené průměrné mzdy.“ (Zákon o zaměstnanosti, předpis 435/2004 Sb.).

Důsledkem příspěvků pro CHPM je však tzv. pozitivní diskriminace, protože jedna skupina osob znevýhodněných na trhu práce, osoby se zdravotním postižením, je vyčleněna (v tomto případě zvýhodněna) ze skupiny všech osob znevýhodněných na trhu práce tím, že pro zaměstnavatele je výhodnější si zvolit pro spolupráci osoby právě z této skupiny. Francová a Kurková (2012, s. 14) potvrzují, že většina sociálních podniků zaměstnává právě tuto cílovou skupinu.

Dále je možné využít *příspěvek na zřízení společensky účelného pracovního místa*, tedy takového místa, které zaměstnavatel zřizuje nebo vyhrazuje na základě dohody s ÚP a obsazuje je uchazeči o zaměstnání, kterým nelze zajistit pracovní uplatnění jiným způsobem, tzn. zejména uchazeči o zaměstnání, kterým ÚP věnuje zvýšenou péči při zprostředkování zaměstnání. (Valová, 2016, s. 59).

Granty od nadací a nadačních fondů

Podmínkou pro získání grantu od nadace nebo nadačního fondu bývá především dobře zpracovaný podnikatelský plán, včetně přesvědčivého plánu finančního. V poslední době vypsalí výzvy na sociální podnikání např. nadace Srdcerváči, NadaceVia apod. (Valová, 2016, s. 58)

Půjčky a úvěry

Velký problém a znevýhodnění sociálních podniků představuje nízká dostupnost investičních a především provozních úvěrů ze strany finančních institucí, tedy bank. Tento závěr vyplynul z šetření, které provedla TESSEA a které proběhlo formou řízených rozhovorů s představiteli 16 sociálních podniků z ČR.

V rámci šetření bylo zjištěno, že většina podniků financuje svůj chod z vlastních příjmů. Nízká dostupnost úvěrů od bank je často spojena s problémem ručení za poskytnutý úvěr (banky požadují jako zástavu nemovitosti či zajištění úvěrů prostřednictvím ručitelů) či s nesplněním podmínky minimální výše obrátu, což může být problém zejména pro začínající sociální podniky.

Z následného průzkumu, v jehož rámci bylo osloveno 5 institucí (Raiffeisen Bank, Banco Popolare, Česká spořitelna, ČSOB, Českomoravská záruční a rozvojová banka), vyplynulo, že úroveň povědomí finančních institucí o sociálním podnikání je velmi nízká, řada z nich se s těmito termíny neselekala a ani neměla představu o jejich význam. Poté, co byl pojem zástupcům finančních institucí vysvětlen, zjistili, že určité pracovní zkušenosti s tímto podnikáním mají (zejména s výrobními družstvy a chráněnými dílnami). V této oblasti je asi nejdále Česká spořitelna, resp. nadnárodní skupina Erste bank, která (ještě společně s ČSOB) je schopna respektovat společenský rozměr sociálního podnikání (Bednáriková, Francová, 2011, s. 36). Jako jediná sociálním podnikatelům poskytuje úvěr, tzv. „sociální úvěr“. Kromě toho Česká spořitelna nabízí i pravidelné vzdělávací semináře v rámci Akademie sociálního podnikání České spořitelny a podporuje studentskou soutěž Social Impact Award. (Česka spořitelna, a.s., nedatováno)

Řešením této těžké dosažitelnosti na bankovní úvěry může být podpora aktivizace soukromých nebankovních zdrojů, podpora sociálních podniků ze strany bank, kampeliček či dalších finančních institucí v rámci jejich strategií CSR nebo informační kampaň za účelem aktivizace veřejnosti pro financování investičních potřeb sociálních podniků. (Bednáriková, Francová, 2011, s. 36)

Ostatní zdroje

Dalšími zdroji z široké škály možností finančních příjmů mohou být veřejné zakázky, soutěže nebo sponzoři.

O společensky odpovědné zadávání veřejných zakázek se jedná tehdy, když „když zahrnují problematiku podpory zaměstnanosti, dodržování standardů pracovního prostředí a zadavatel se snaží podporovat sociální začleňování, malé i střední podniky včetně sociálních podniků. Při takto modelovaných veřejných zakázkách se také prosazují rovné příležitosti, usiluje se o získání širší podpory pro společenskou odpovědnost firem a dodržují se příslušné principy evropského práva.“ (MV, 2016).

Podle zákona č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách má zadavatel volbu uvést v zadávacích podmínkách také požadavky týkající se zvláštních podmínek na plnění veřejné zakázky, zejména v oblasti sociální, zaměstnanosti nebo v oblasti životního prostředí. Této možnosti lze využít na základě spolupráce s veřejným zadavatelem, tedy subjektem veřejné správy.

Jednorázový finanční příjem lze získat také v rámci *soutěže*, které Heriánová (2014, s. 47) doporučuje především při zakládání nového podniku či nové služby nebo produktu. Jde např. o soutěž:

- o ceny SocialMarie, kterou uděluje rakouská nadace Unruhe (Neklid) sociálním inovacím ze zemí střední a východní Evropy. Každý rok je rozděleno 15 cen v celkové hodnotě 42.000 EUR.
- Social Impact Award, pořádaná týmem Impact HUBu Praha, oceňuje 4 projekty, které navrhnou mladí lidé a v rámci nichž chtějí řešit udržitelně, inovativně a kreativně společenské a ekologické problémy ve svém okolí

Heriánová (2014) dodává, že je důležité umět vyhledat soutěž, která tematicky souvisí s cílem podniku, řádně a odpovědně sestavit podmínky soutěže a také mít odvalu se do soutěže přihlásit.

Valová (2016, s. 59) jako jiné zdroje zmiňuje také *sponzory a dárce*, na které se lze obrátit a pro které je většinou jednodušší přispět formou daru. V tomto případě je určitě namístě mít alespoň základní know-how o fundraisingu.

Základním doporučením pro financování sociálního podniku je vícezdrojovost, což mj. znamená větší adaptabilitu subjektu. Sociální podnik musí, tak jako ostatní ziskové podniky, čelit výkyvům ekonomiky. Čím více zdrojů má sociální podnik v záloze, tím pružněji dokáže vzniklé situaci čelit a adaptovat se. *„Subjekty závislé pouze na vlastních příjmech, prodeji vlastních výrobků a/nebo služeb, a dotacích z veřejných rozpočtů, jsou ve dvojím ohrožení. V případě poklesu jejich vlastní produkce nejsou dotace z veřejných rozpočtů ihned dostupné. Proces od napsání projektu přes schvalovací řízení až po (vždy nejisté) obdržení případné dotace je dlouhodobého charakteru a sociální podnik se tak ocitá ve vážném ohrožení finanční udržitelnosti. Druhá hrozba souvisí s první – s faktem, že na dotace není právní nárok. Sociální podnik, který standardně spoléhá jen na financování z vlastní produkce a z dotací, se tak reálně snadno ocitne v situaci, kdy jeho projekt není schválen a on je tak „ze dne na den“ závislý na jediném příjmu – příjmu z vlastní produkce. Sociální podnik není subjekt, který by byl schopen (a ani se to od něj neočekává) financovat svůj provoz pouze z jediného zdroje, z prodeje vlastních produktů nebo služeb.“* (Svobodová, 2012, s. 91)

5 Aktivní politika zaměstnanosti

V minulé kapitole jsem se již o aktivní politice zaměstnanosti (APZ) zmínila v souvislosti s financováním sociálního podniku. V této kapitole podrobněji popíšu, co je APZ, jaké využívá nástroje a jakou roli v ní hraje sociální podnikání.

5.1 Trh práce, nezaměstnanost

APZ se pojí s prací a trhem práce, tedy místem, kde se setkává nabídka práce a poptávka po ní. A změny na trhu práce jsou i jedním ze zásadních průvodních jevů měnící se společnosti. Práce je však pro člověka velmi důležitá. I v případě, že člověka jeho práce nebaví nebo dostatečně neuspokojuje, je důležitá pro jeho psychickou pohodu. Giddense (1999 in Gojová a kol., 2013) uvádí několik faktorů, které práce jedinci přináší a ovlivňují jej tak, že je schopen za účelem jejich dosažení změnit své životní zvyky a podřídit se harmonogramu práce. K těmto faktorům řadí peníze, pracovní aktivitu, časový harmonogram, sociální kontakty a osobní uvědomění.

Na podobě trhu práce se bezesporu podílí míra ekonomické aktivity, tedy míra zaměstnanosti a míra nezaměstnanosti. Míru zaměstnanosti ovlivňují zaměstnaní lidé, tedy „*všechny osoby patnáctileté a starší, obvykle bydlící na sledovaném území, které v průběhu referenčního týdne pracovaly alespoň 1 hodinu za mzdu, plat nebo jinou odměnu, nebo sice nebyly v práci, ale měly formální vztah k zaměstnání, hlavním kritériem pro zařazení mezi zaměstnané je tedy vyvíjení jakékoliv odměňované pracovní aktivity*“. (Mareš, 1994 in Gojová, 2013). Dle Mezinárodního úřadu práce (ILO) mírou nezaměstnanosti tedy chápeme podíl počtu nezaměstnaných na celkové pracovní síle. Pracovní aktivita může být vykonávána v jakémkoliv časovém rozvržení. Za zaměstnance je považována i osoba, která zaměstnává sama sebe v podnikatelském procesu, např. OSVČ.

V 90. letech minulého století však transformací centrálně plánované ekonomiky nastal zásadní zlom v jistotách spojených s prací a poněkud stálým mzdovým příjmem. Zaměstnanci z bývalých státních podniků byli převedeni na nově vzniklá pracovní místa v rukou privátních vlastníků, vznikala také úplně nová pracovní místa. Největším problémem se však stal „nový“ fenomén – nezaměstnanost. Zde je na místě zmínit, že „*ne každý, kdo pracuje, je zaměstnaný a na druhé straně také ne každý, kdo nepracuje, je nezaměstnaný.*“ (Mareš, 1994, s. 16 in Gojová a kol., 2013 s. 24). Mezi aktivně hledajícími uchazeči o zaměstnání se nacházejí i takoví lidé, kteří jsou nějakým způsobem znevýhodnění.

5.2 Osoby znevýhodněné trhu práce

Znevýhodnění lidé na trhu práce jsou hlavně

- absolventi škol a mladiství
- občané se zdravotním postižením
- občané nad 50 let věku
- občané bez kvalifikace nebo s nízkou úrovní kvalifikace
- občané s malými dětmi.

Nejvíce ohroženi jsou lidé, u kterých dochází ke kumulaci různých znevýhodnění, jako například mladiství s nízkou úrovní kvalifikace. (ESF, 2012).

Komora sociálních pracovníků do výčtu osob znevýhodněných na trhu práce přidává

- osoby bez přístřeší
- osoby opouštějící zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy
- osoby opouštějící výkon trestu odnětí svobody
- oběti trestné činnosti, oběti domácího násilí, oběti obchodu s lidmi, osoby komerčně zneužívané
- osoby pečující o osobu blízkou
- osoby se zkušeností se závislostí na návykových látkách
- osoby, které jsou dlouhodobě nezaměstnané
- další nespecifikované sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené osoby (Komora sociálních podniků, 2014)

5.3 Politika zaměstnanosti

Stát k fenoménu zaměstnanosti přistupuje prostřednictvím tvorby a aplikace politik, které můžeme rozdělit na *pasivní* a *aktivní* politiku zaměstnanosti. Jak název napovídá, pasivní politika zaměstnanosti je spojena s „pasivní“ podporou nezaměstnaných vyplácením jednorázových dávek podpory v nezaměstnanosti a také se zprostředkováním zaměstnání uchazečům o práci. (MVČR, 2016)

Aktivní politiku zaměstnanosti primárně zabezpečuje MPSV a úřady práce. Rozumí se jí „*souhrn opatření směřujících k zajištění rovnováhy na trhu práce*“ a „*souhrn opatření směřujících k zajištění maximálně možné úrovně zaměstnanosti. Zdůrazněme tu, že zákon o zaměstnanosti správně nehovoří o opatřeních majících za cíl maximální zaměstnanost, nýbrž maximálně možnou zaměstnanost, tudíž je tu brána v potaz sociální realita.*“ (MPSV, 2016).

Podle Zákona č. 435/2004 Sb. o zaměstnanosti k nástrojům APZ řadíme:

- rekvalifikace
- investiční pobídky
- veřejně prospěšné práce
- společensky účelná pracovní místa
- příspěvek na zapracování
- příspěvek při přechodu na nový podnikatelský program

Opatřeními APZ se také rozumí poradenská činnost, podpora zaměstnávání osob se zdravotním postižením a cílené programy k řešení zaměstnanosti. Některá opatření APZ lze realizovat také prostřednictvím sociálních podniků typu WISE.

5.4 Sociální podnik typu WISE

Tyto pracovně integrační podniky (*Work Integration Social Enterprise*) se v Evropě objevily na přelomu roku 1970 a jejich hlavním cílem je tedy pracovní integrace osob, které jsou vyloučeny z trhu práce. Tato forma sociálního podniku jim nabízí mnohdy jedinou možnost participace na pracovním trhu. (Nyssens, 2006 in Gojová a kol., 2013) Zaměstnávání osob znevýhodněných na trhu práce je také jedním ze způsobů, jak sociální podnik uspokojuje sociální potřeby určité skupiny a naplňuje zároveň svůj sociální záměr. (Svobodová, 2012, s. 28).

Defourny (in Nyssens, 2006 in Gojová a kol., 2013) rozlišuje 4 hlavní druhy pracovní integrace: přechodná zaměstnání, stálá pracovní místa s částečnou finanční dotací, stálá pracovní místa s celkovou finanční dotací a pracovní místa zaměřená na produktivní činnost. Mezi nejstarší WISE podniky patří podniky poskytující pracovní místo s dlouhodobou finanční dotací a jsou zaměřeny především na zaměstnávání osob se zdravotním postižením.

Výskyt tohoto typu sociálního podniku se v zemích EU liší, ve všech zemích se však snaží být klíčové v oblasti APZ, které mohou WISE podniky nabídnout nová pracovní místa v oblasti výrobní činnosti, prodeje nebo služeb. Finanční životaschopnost se odvíjí hlavně od činnosti, kterou tyto podniky vykonávají, takže nezatěžují ve velkém měřítku státní rozpočet, jako je tomu u pasivní politiky zaměstnanosti. Přínosem z ekonomického hlediska je také zapojení dobrovolnických složek. Explicitním záměrem těchto podniků ve prospěch společnosti je snaha vytvářet sociální odpovědnost na regionální úrovni. V neposlední řadě je také nutno zmínit, že tyto podniky investují svůj zisk zpět do podnikatelského záměru a zaměstnanců. (Gojová a kol., 2013)

Jan Čadil vypracoval v roce 2011 pro Novou ekonomiku, o.p.s. v rámci projektu TESSEA studii s názvem „*Analýza nákladů veřejných rozpočtů na středního nezaměstnaného*“, jejímž primárním cílem bylo zmapovat, jak velkou zátěž představuje nezaměstnaný jedinec pro veřejné rozpočty. Studie ukázala, že celkově stáli nezaměstnaní, zejména kvůli ušlým daním a pojištění, veřejné rozpočty v roce 2009 zhruba 76,3 mld. Kč, což bylo 6,5 % výdajů státního rozpočtu. Na základě výsledků studie Čadil doporučuje podporu podniků typu WISE: „*Z výsledků studie vyplývá, že z pohledu veřejných rozpočtů se státu vyplatí podporovat tvorbu pracovních míst pro dlouhodobě nezaměstnané a osoby se zdravotním nebo sociálním znevýhodněním, a to prostřednictvím podpory rozvoje integračních sociálních podniků. V okamžiku, kdy se tyto osoby pohybují mimo trh práce, nejen že nedochází k tvorbě hodnot, naopak tyto osoby navíc vyvolávají náklady nezaměstnanosti zatěžující veřejné rozpočty. A tyto náklady výrazně převyšují výdaje spojené s podporou vzniku pracovních míst.*“

Čadil (2011) však pozitivní dopady pracovní integrace osob vyloučených z trhu práce nevidí pouze v ušetřených financích státnímu rozpočtu: „*Kromě dopadů na veřejné rozpočty, které byly v rámci zadané studie přesně vyčísleny, přinese zaměstnávání sociálně znevýhodněných osob také další pozitivní efekty, které se monetizují jen obtížně, avšak jejich existence je nezpochybnitelná. Máme na mysli zejména nárůst sebevědomí, lepší psychický i zdravotní stav sociálně znevýhodněných, což má za následek úsporu ve spotřebě léků a lékařské péče. Dalším přínosem mohou být navázané vzájemné sociální vazby s kolegy či s většinou*

společnosti, to vše jsou kladné efekty, které integrace sociálně znevýhodněných prostřednictvím zapojení do pracovního procesu s sebou nese.“ (Bednáriková, Francová, 2011).

6 Sociální práce v kontextu sociálního podnikání

Sociální práci v kontextu můžeme vnímat ve dvou rovinách. Sociální podnik lze vnímat jako nástroj pro rozvoj sociální služby. Druhým paradigmatem je místo a úloha sociálního pracovníka v sociálním podnikání. Tomuto tématu se ve svém výzkumu věnovala Gojová a kol. (2013), která se kontextem sociální práce a sociálního podnikání v českém prostředí zabývá jako jedna z mála autorů a která také zpracovala zahraniční autory. Proto vychází následující text především z její práce.

6.1 Sociální práce jako podnikání

Pryč je doba, kdy sociální práce a sociální podnikání byly striktně oddělovány. Neustálý vývoj společnosti vyžaduje pružné reakce poskytovatelů sociálních služeb, které se bez podnikatelského myšlení a jednání jen těžko dají udržet. Dobrá reflexe skutečných potřeb společnosti a adekvátní odraz ve formě kvalitních a efektivně poskytovaných služeb je výzvou pro management. Metody managementu však platí jako obecné návody, nerespektují odlišnosti sociální oblasti a proto je potřeba modifikovat pojmy, metody, přístupy a principy na základě praktických zkušeností a potřeb (Svobodová, 2003).

Harris (2003 in Holasová, 2009) uvádí, že v mnoha zemích existuje názor, že sociální práce potřebuje přetvořit k obrazu kapitalistických podniků, sociální práce by tedy měla fungovat, jako by byla komerční podnik vytvářející zisk. Tento posun může být vnímán jako modernizace sociální práce a zefektivnění skrze uplatnění charakteristických a cenných odborností. Někteří autoři považují ekonomizaci sociální práce za nutnou změnu, další mají více kritický názor a upozorňují na rizika adaptace sociální práce na ekonomizaci. Ekonomizace sociální práce prosazuje ekonomické hodnoty v sociální práci, avšak do jaké míry bude v tomto úspěšná, závisí na uplatnění moci, které může být použita k podpoře nezávislosti sociální práce nebo naopak k jejímu potlačení.

Lze však také identifikovat dilemata (tedy nutnost volby mezi dvěma vylučujícími se a často nepříznivými možnostmi), která jsou k sociální práci v oblasti podnikání vztahována.

1. Podnikání vs. etika

Někteří sociální pracovníci mají pocit, že jejich profese je hnána požadavky podnikání, které jsou podle nich v opozici s etikou. Tento rozkol mezi efektivním byznysem a udržováním profesní etiky může být překážkou podnikání v sociální práci.

Je kladen stále větší požadavek demonstrovat úspěšný výsledek a hospodárnost. Herbert (in Bent-Goodley, 2002) konstatuje, že ačkoli toto nové zaměření žádá změnit myšlení, nezpůsobuje nedostatek profesní etiky. Naopak poskytuje sociálním pracovníkům příležitost vytvořit instituce, které splňují potřeby komunit. Sociální pracovníci tedy mohou být podnikatelští a zároveň etičtí.

2. *Altruismus vs. egoismus*

Sociální pracovníci byly podle Golda (in Bent-Goodley, 2002) učeni vzdát se snů o finančních odměnách na úkor potřeb klientů. Tento postoj může vytvářet obraz, že by sociální pracovníci měli být zaměřeni pouze altruisticky a nepokoušet se zvýšit finanční zisk. Toto je podle autora hlavním dilematem mezi sociální prací a podnikáním.

3. *Mezery ve vzdělání*

Školní osnovy sociální práce jsou vybírány tak, aby vyvažovaly potřeby studentů, profese, klientů a společnosti. Bez zkoumání významu podnikání v sociální práci zmeškají vzdělávatelé příležitost učit studenty o tvůrčí roli, kterou ekonomika může hrát. (Bent-Goodley, 2002).

6.2 Sociální pracovník v sociálním podniku

Vzhledem k tomu, že sociální podnikání je v ČR novým a stále neukotveným fenoménem, neprobíhá zde zatím žádná větší diskuse o roli sociálního pracovníka v sociálním podniku, což je jeden z důvodů, proč se tímto fenoménem zabývám ve výzkumné části práce.

Juha (2016) rozlišuje sociálního pracovníka v neziskové organizaci a sociálního pracovníka v sociálním podnikání. Úloha sociálního pracovníka v sociálním podniku spočívá v mentorování zaměstnance tak, aby plnil své pracovní povinnosti v rámci svých možností.

Haidar, sociální pracovnice z chráněné dílny v Rakousku, kde je podle legislativy podmínkou, aby v chráněné dílně poskytoval sociální službu sociální pracovník, vysvětluje, co je náplní její práce: „*S pracovníky dílny řeším pravidelně a průběžně hlavně dvě oblasti. Jednou z nich je jejich další vzdělávání. Každý z nich může sdělit své potřeby, co by se nového chtěl naučit, v čem by se chtěl zdokonalit, co by mu pomohlo v budoucím životě.*“ Druhou oblastí působnosti je i podpora v dalších volnočasových a mimopracovních aktivitách. „*Pomáháme v kontaktu s úřady, řešíme problémy spojené s bydlením a dopravou do zaměstnání, s pracovníkem třeba i plánujeme jeho letní dovolenou nebo rodinné záležitosti. V těchto oblastech se pak snažíme zprostředkovat návazné sociální služby nebo pomoc přímo v místě jeho bydliště.*“ (Šesták, nedatováno).

Juha (2016) se tedy vymezuje vůči této roli sociálního pracovníka, který se snaží o zkvalitnění života zaměstnance a jeho navrácení do běžného života a na trh práce. Sociální pracovník v sociálním podniku podle něj má na zaměstnance naopak dohlížet a hlídat jej. Převést jej přes řeku, kdy na výchozím břehu se o něj někdo stará a pomáhá mu (např. sociální pracovník z chráněné dílny) a na druhém břehu se už o sebe musí starat sám v rámci svých schopností a také v rámci zákonných možností. Sociálního pracovníka vidí jako pracovního asistenta na straně zaměstnavatele. Domnívá se také, že v podnicích, které zaměstnávají osoby se zdravotním postižením, je vždy zaměstnaný tento „pracovní asistent“ či někdo, kdo je schopen se zaměstnancům věnovat a pracovat na jejich rozvoji, nenazývá se však tento pracovník sociálním pracovníkem. Vizi do budoucna vidí v sociálních pracovnících, kteří budou specializovaní právě na podporu zaměstnanců v získávání běžných pracovních návyků.

Sociálními pracovníky v sociálním podniku se zbývá Gojová a kol. (2013) ve svém výzkumu, v jehož rámci stanovili dva modely sociálních podniků

- a) sociální podnik, který má background sociální práce (Model „S“)
- b) sociální podnik bez backgroundu sociální práce (Model „BEZ“)

Tabulka č. 5 Charakteristiky modelů sociálních podniků „S“ a „BEZ“

CHARAKTERISTIKY	MODEL „S“	MODEL „BEZ“
INICIATIVA	Vznikly jako reakce na potřebu cílové skupiny	Vznikly jako reakce na potřebu zakladatele podnikat
CÍL	Prostřednictvím zaměstnání cílové skupiny poskytují služby lokální komunitě Snaha o místní rozvoj (nejen zaměstnáním cílové skupiny) Snaha splnit „oboustrannost“ procesu integrace	Zaměstnat cílovou skupinu
PARTICIPATIVNÍ MANAGEMENT	PM jako součást marketingu podniku Důraz na aktivní participaci občanského (a celého třetího) sektoru Zákazník = stakeholder (participující na podobě	Pokud je PM, pak nezahrnuje cílovou skupinu Zákazník = zdroj příjmu (pasivní participace)

	sociálního podniku) (aktivní participace)	
SOCIÁLNÍ PRÁCE	Specifika aktivně řeší pomocí zaměstnání sociálního pracovníka a jiných pomáhajících profesí	Specifika řeší buď svými silami (tzn. sami podnikatelé, „amatérsky“), popř. konzultují s nějakou pomáhající profesí
PRÁVNÍ FORMA	Typická pro třetí sektor (o.s., o.p.s., sociální/výrobní družstvo apod.)	Typická pro tržní sektor (s.r.o., a.s. apod.)

Zpracováno autorkou podle Gojová a kol. (2013, s. 101)

Ve zkoumaných sociálních podnicích Gojová a kol. (2013) identifikovali jednotně deklarovaný cíl „*integrace určité znevýhodněné skupiny osob prostřednictvím jejího pracovního uplatnění*“, ale způsob jeho naplňování se u jednotlivých podniků značně lišil. Identifikovali dva způsoby:

- 1) Snaha postupně projít všemi formami integrace (od akulturace po indentifikaci, resp. od přechodného zaměstnání se zaškolením po udržitelné zaměstnání bez finanční podpory).
- 2) „Rovnýma nohama do interakce“ (tedy bezprostřední poskytnutí pracovních míst na základě získání určité finanční podpory, většinou z ESF).

Pro první způsob naplňování integračních cílů je typická dlouhodobá profesní zkušenost sociálního podnikatele s vybranou skupinu znevýhodněných osob. Ve zkoumaných sociálních podnicích byl sociální podnikatel původní profesí sociální pracovník nebo manažer sociální služby určené právě pro zvolenou cílovou skupinu a v rámci rozhovoru popisovali své uvědomění, že integrace lze dosáhnout postupnými, promyšlenými a dlouhodobými intervencemi.

Ve zkoumaných sociálních podnicích, které se snaží o naplnění integračních cílů tímto způsobem, je možné pozorovat snahu o vytvoření jakéhosi podpůrného multidisciplinárního týmu profesionálů (sociální pracovník, psycholog, psychiatr), jehož cílem je flexibilně navrhnout managementu sociálního podniku přizpůsobování pracovních podmínek specifickým potřebám zaměstnanců (z cílové skupiny) a poskytovat jim případnou podporu/pomoc v jejich osobních záležitostech (změny zdravotního stavu, komunikační problémy se zákazníky, problémy s bydlením, s financemi). Tyto snahy bychom mohly označit jako snahy inkluzivní a intervence sociální práce je sociálními pracovníky poskytována na mikroúrovni.

V těchto sociálních podnicích je však také kladen důraz i na rozvoj/podporu občanských iniciativ přes informování široké veřejnosti, přes zainteresování místní samosprávy po podporu místních formálních i neformálních skupin občanů. To vše s promyšleným cílem – zapojit do utváření podoby sociálního podniku maximum zainteresovaných osob, skupin a institucí, aby se pro ně stal stejně významný jako pro jeho zaměstnance (tedy cílovou

skupinu). Tyto snahy můžeme označit za snahy integrační a jejich činnost za aktivity komunitního rozvoje. Z hlediska sociální práce tedy působí na makroúrovni.

Pro druhý způsob naplňování integračních cílů – „rovnýma nohama do interakce“ – je naopak pozorována motivace začít sociálně podnikat. Zkušenosti zástupců této skupiny zkoumaných sociálních podniků Gojová a kol. nazývají civilními. Obvykle pracovali ve firmě, kde byly zaměstnány i osoby z cílové skupiny a pro byznys se rozhodli ve chvíli, kdy bylo možné pro něj získat finanční podporu (obvykle z ESF), nemají žádný background sociální práce.

Ve zkoumaných sociálních podnicích, které se snaží naplnit integrační cíle tímto způsobem, nenajdeme pozici sociálního pracovníka ani jiné pomáhající profese. Sociální podnikatelé, s nimiž byly vedeny rozhovory, však shodně popisovali, jak se každodenně potýkají s problémy, které plynou ze specifických potřeb jejich zaměstnanců (kolísající úroveň zdravotního stavu, vzdělanostní handicap, finanční problémy, problémy s neadekvátním bydlením, známky xenofobie ze strany potenciálních zákazníků) a jak kvůli těmto problémům musí přizpůsobovat pracovní podmínky. S těmito potížemi se většinou potýkají sami. V rámci výzkumu byl v této skupině pouze jeden zaměstnavatel, který, po nabyté zkušenosti, zaměstnává na částečný úvazek „psychosociální poradkyni“, jež se se zaměstnanci asi jednou měsíčně skupinově i individuálně setkává a poskytuje jim základní poradenství, popř. je odkazuje na zdroje odborné pomoci. Ačkoliv se v této skupině sociálních podniků profese sociální práce nevyskytuje, pozorují Gojová a kol. i zde její určité podoby. Základní sociální poradenství se snaží laicky poskytovat sami sociální podnikatelé (ze své iniciativy se obracejí na sociální pracovníky s žádostí o radu v konkrétních problémech svých zaměstnanců, nebo je na profesionály po domluvě odkazují). Shodně si uvědomují, ačkoliv to takto jednotně nenazývají, že k dosažení integračních cílů je potřebná intervence sociální práce na mikroúrovni.

Co se týče sociální práce na makroúrovni (a tedy i integračního procesu v jeho celistvé podobě, nejen na stupni inkluzi), na základě provedených rozhovorů se Gojová a kol. domnívají, že sociálním podnikatelům jakoby již na tuto iniciativu nestačil dech. V porovnání s předchozí skupinou sociálních podnikatelů nedisponují podpůrným multidisciplinárním týmem a postrádají energii připravovat ostatní části sociálního systému (lokální komunity, společnosti) na integrační proces, tedy podporovat nezbytný proces participace.

Kvantitativní výzkum, který Gojová a kol. provedli, potvrzuje výše uvedené hypotézy, tedy že profesní kontext sociálního podnikatele může ovlivňovat jak existenci pracovního místa v sociálním podniku, tak názor na míru potřebnosti jejího působení v sociálním podniku. Sociální profesní skupina sociálních podnikatelů přikládá vysoký význam působení sociálního pracovníka v sociálním podniku a také obvykle sociální pracovník v jejich podniku působí. Podobně lze popsat míru významu přikládanou působení psychologa v sociálním podniku. Naopak je to však u názoru na význam působení lékaře, právníka a případných jiných pomáhajících profesí. Zde nebyl vliv profesního kontextu sociálního podnikatele prokázán.

Problém nedostatečného propojování sociální práce a sociálního podnikání může být způsoben i nedostatečným zařazením tématu sociálního podnikání do osnov vysokých a vyšších odborných škol zaměřených na sociální práci. Jak vyplývá z výzkumu Oujezdské, Gojové (2016), z 66 zkoumaných oborů zaměřených na sociální práci byly v kurikulech pouze 5 z nich identifikovány předměty nebo kurzy vzdělávající v oblasti sociálního podnikání. To může způsobit problém v implementaci sociálního podnikání do praxe sociální práce, protože pro zakládání, efektivní řízení a správné fungování sociálních podniků je nutné mít patřičné znalosti z oblasti podnikatelské i sociální. (Oujezdská, Gojová, 2016).

Důvodem může být i fakt, že obecně diskuse o kontextu sociálního podnikání a sociální práce v českém prostředí není rozvinutá. V neziskovém sektoru stále není běžné podílet se na finančních zdrojích proudících do organizace vlastní činnosti a i své místo v sociálním podniku si sociální pracovníci stále hledají, resp. sociální podnikatelé si zatím ujasňují, jakou roli by měl sociální pracovník zastávat.

7 Shrnutí teoretické části – aktuální stav v ČR

Vzhledem ke stále neexistujícímu legislativnímu rámci pro sociální ekonomiku v České republice jsou v současné době výchozí zahraniční definice. Podobně jako subjekty sociální ekonomiky v jiných zemích jsou tyto subjekty nezávislé na státu a vykonávají ekonomické činnosti, ale od tržních ziskových společností se odlišují tím, že sledují sociální a/ nebo environmentální cíle v daném regionu. Podpora i osvěta sociálního podnikání v České republice se zvyšuje, což potvrzuje závazek vlády k podpoře sociálního podnikání, která bude realizována zákonem, či zařazení předmětu o sociální ekonomice do studijních plánů vysokých škol, jako je např. předmět Sociální ekonomika a sociální podnikání, zařazený do studijního plánu navazujícího magisterského oboru Studia občanského sektoru a který má už první konkrétní výstupy: vznik Pragulicu – sociálního podniku, který založili studentka a student oboru Studia občanského sektoru, který se tak přidal k více než dvěma stovkám sociálních podniků v České republice. Ty se zabývají celou řadou aktivit, avšak převažující jsou integrační sociální podniky, které zaměstnávají zdravotně znevýhodněné osoby, řada z nich má statut chráněné dílny, tj. zaměstnává osoby se zdravotním postižením. (Dohnalová a kol., 2015; Wildmannová, 2016; Bednářiková, Francová, 2011). Předměty týkající se sociální ekonomiky jsou zajímavé i pro studenty sociální práce, v českém prostředí je však otázka zařazení ekonomicky zaměřených předmětů do studijních programů sociální práce diskutována spíše ojediněle a nahodile. (Daníhelková, 2016).

Vzdělávání zaměřené na šíření zásad sociálního podnikání se rozšiřuje především na školách ekonomického nebo obchodně-podnikatelského zaměření, což je škoda, protože absolventi oborů sociální práce mohou hrát ve vytváření nových nápadů v ekonomickém a komunitním rozvoji významnou roli. Fakt, že se koncept sociálního podnikání vyskytuje v osnovách sociální práce velmi málo, potvrzuje výzkum Gojové (2016), o kterém se zmiňuji v kapitole o sociální práci v kontextu sociálního podnikání.

V červenci 2015 bylo v neoficiálním Adresáři sociálních podniků na webu České sociální podnikání registrováno 213 sociálních podniků, na konci roku 2015 to bylo 223 registrovaných podniků a v říjnu 2016 to bylo již 230 podniků. Z toho bylo nejvíce sociálních podniků s počtem 53 v Praze, na druhém místě se umístil Jihomoravský kraj s 23 sociálními podniky, třetím v pořadí byly současně Ústecký a Středočeský kraj s 19 sociálními podniky. Nejčastější právní formou je dle odhadů s.r.o. (České sociální podnikání, 2016; P3 - People, Planet, Profit, 2015)

Sociální podnikání je fenomén, který si v českém prostředí hledá, a pomalu nachází své místo mezi podnikateli z komerční sféry i v nestátních neziskových organizacích, mezi politiky a v legislativě, na vysokých školách. Pomalu si své místo nachází v české společnosti, čeká jej však ještě dlouhá cesta, než si své místo najde definitivně.

PRAKTICKÁ ČÁST

8 Důvody a překážky při zakládání a vedení sociálních podniků v českém prostředí

Tato část má za úkol definovat cíl výzkumu, hlavní výzkumnou otázku a dílčí výzkumné otázky. Čtenář se zde obeznámí s plánem výzkumu, metodou výběru vhodných účastníků výzkumu, se způsobem analýzy dat a s výsledky, které z ní vyplynou.

8.1 Cíl výzkumu

Sociální podnikání považuji z mnoha důvodů za velmi užitečný koncept, což je důvodem, proč jsem se rozhodla jej touto prací podpořit. Tuto snahu mají v České republice také různé subjekty, ať už nestátní či státní. Ve svém snažení se jistě mohou zaměřit mj. také na odstraňování nebo zmírňování překážek, které s sebou sociální podnikání nese nebo naopak na podporu a také osvětu o výhodách, které přináší. A právě na tyto dva jevy se práce zaměřuje, resp. na jejich přiblížení.

Práce bude k dispozici subjektům, které se zabývají podporou sociálního podnikání, aby mohly závěry ve svém snažení využít.

Hlavním cílem této práce je tedy zjistit, co vede podniky k založení sociálního podniku a co považují za překážky.

Dalším cílem je potom zjistit, jakou roli má podle sociálních podnikatelů sociální pracovník v sociálním podniku.

8.2 Plán výzkumu – metoda získávání dat a výzkumné otázky

Vzhledem k tomu, že nám jde o hlubší porozumění této problematice, byl jako výzkumná metoda zvolen kvalitativní výzkum, jenž využívá induktivní logiky, tedy vyvozuje obecný závěr z dílčích poznatků. V praxi to znamená, že až na základě získaných poznatků a informací hledáme odpovídající podobnosti nebo pravidelnosti.

Ačkoli neexistuje jediný obecně uznávaný způsob, jak vymezit nebo dělat kvalitativní výzkum (Hendl, 2012), můžeme říct, že *„kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“* (Creswell in Hendl, 2012).

Výhody, které má kvalitativní výzkum oproti výzkumu kvantitativnímu, jsou následující: získává podrobný popis a vhled při zkoumání jedince, skupiny, události či fenoménu; zkoumá fenomén v přirozeném prostředí; umožňuje studovat procesy; umožňuje navrhnout teorie; dobře reaguje na místní situace a podmínky; hledá lokální příčinné souvislosti a pomáhá při počáteční exploraci fenoménu. (Hendl, 2012).

Pro získání informací byl využit polostrukturovaný rozhovor, který dává, na rozdíl od strukturovaného kvantitativního rozhovoru, dotazovému větší svobodu. Otázky, které jsou dotazovanému kladeny, jsou předem nadefinované, nemají však dané pořadí, mohou se během rozhovoru měnit, být doplněny dalšími otázkami, popř. mohou být úplně vypuštěny. Dotazovaný může samostatně navrhnout možné vztahy a souvislosti, může vyjevit subjektivní pohledy a názory. Na druhou stranu tyto otázky pomáhají výzkumníkovi držet strukturu a získat potřebné informace k zodpovězení hlavní výzkumné otázky.

Hlavní výzkumné otázka zní: **„Co bylo pro vás důvodem pro založení sociálního podniku, jaké vnímáte překážky a jakou má roli sociální pracovník v sociálním podniku?“**

Hlavní výzkumná otázka je dále rozvedena do **dílčích vedlejších otázek**:

DVO 1: „Co rozumíte pod pojmem sociální podnikání?“

DVO 2: „Co pro vás bylo důvodem pro založení sociálního podniku?“

DVO 3: „Jaké překážky ve své činnosti spatřujete?“

DVO 4: „Jakou roli má v sociálním podniku sociální pracovník?“

8.3 Výběr účastníků

V této práci používáme pojem účastníci výzkumu, popř. dotazovaní. Často používaný pojem respondenti by se podle Gavora (2007) v kvalitativním výzkumu neměl používat, protože naznačuje, že zkoumaná osoba jen odpovídá na otázky výzkumníka a nenaznačuje tedy dialog, který by měl mezi výzkumníkem a dotazovanou (zkoumanou) osobou probíhat.

Protože jde v kvalitativním výzkumu o výzkum dlouhodobý a intenzivní a vzhledem k tomu, že v kvalitativním výzkumu nejde o statistické zevšeobecnění údajů, je počet zkoumaných osob mnohem menší než ve výzkumu kvantitativním. Neexistuje pravidlo, které a priori určuje, jaký má tento počet být. Kvalitativní výzkumy většinou pracují s několika jednotlivci až desítkami jednotlivců. (Gavora, 2007)

Tohoto výzkumu se účastnilo osm záměrně vybraných podnikatelů z Jihomoravského kraje – kromě toho, že šlo o podnikatele, kteří řídí sociální podnik, je také spojuje regionální

příslušnost a typ, jakým jejich podnik je. Do výzkumu byly zařazeny pouze podniky typu WISE, tedy podniky integrační. Záměrně byli do výzkum zařazeny podniky založené jak neziskovou organizací, tak založené podnikatelem nepocházejícím z prostředí sociálních služeb, aby bylo možno pozorovat, zda se situace těchto dvou typů podniků liší.

Podniky byly vybrány z adresáře sociálních podniků, který vytvořila organizace P3 - People, Planet, Profit, o.p.s. a na základě osobní znalosti autorky.

Účastníci byli požádáni o účast ve výzkumu e-mailem. Většina z nich však na e-mail nereagovala, proto byli požádáni i telefonicky. Většina z takto oslovených podnikatelů s rozhovorem souhlasila a bylo domluveno místo a čas, které jim vyhovovaly.

Popis jednotlivých firem

Popis jednotlivých firem se zaměřuje především na oblast, ve které podnik realizuje svou činnost, na místo působení podniku, rok založení, počet zaměstnanců, resp. poměr mezi zaměstnanci, kteří jsou znevýhodněni na trhu práce a těmi, kteří znevýhodněni (podle výše uvedených kritérií v kapitole o aktivní politice zaměstnanosti) nejsou. Na konci je vždy uvedeno, jakou pozici v podniku zastává osoba, se kterou byl rozhovor veden. Informace o podnicích byly získány studiem dokumentů (webové stránky podniků) a z osobních rozhovorů s jednotlivými účastníky.

Tři ocásci

Brněnská kavárna Tři ocásci byla založena v roce 2012 jako OSVČ, v roce 2015 se stala družstvem. Družstvo má 25 členů a zaměstnává 4 osoby, z toho jednu osobu ze skupiny etnických menšin, jednoho azylanta a jednu osobu s postižením autistického spektra. Kromě zaměstnávání osob znevýhodněných na trhu práce je pro podnik důležitý i rozměr ekologický, lokální a komunitní. Rozhovor probíhal s jednou ze zakladatelek podniku a v praktické části je tento účastník označován zkratkou SP1.

Kolibřík

Pod obchodní značkou Call centrum Kolibřík v Brně fungují dvě sociální firmy – Sales 24 s.r.o. a Broom s.r.o., které se zabývají telemarketingem. Dohromady zaměstnávají 35 osob, z toho 28 je z řad osob se zdravotním znevýhodněním a několik jedinců z řad osob dříve dlouhodobě nezaměstnaných nebo osob sociálně vyloučených. Rozhovor byl veden s ředitelem callcentra a v praktické části je tento účastník označován zkratkou SP2.

Z-Donera

Předmětem činnosti sociálního podniku Z-Donera s.r.o., který vznikl v roce 2013, je provoz nestátní zdravotní dopravy na území okresu Blansko a přilehlých částech okresu Brno – venkov. Zajišťuje tedy dopravu k lékaři či na hospitalizaci, rodiček do porodnice, zdravotnickou asistenci na sportovních a ostatních společenských akcích a dopravu do lázní. Zaměstnává 4 zaměstnance, z nichž 3 jsou osoby se zdravotním postižením a 1 zaměstnanec byl dlouhodobě nezaměstnaný. Rozhovor probíhal s jednatelem firmy a v praktické části je tento účastník označován zkratkou SP3.

ŠEDOVÁ

Firma ŠEDOVÁ s.r.o. vznikla v roce 1996, od roku 2005 působí na území České a Slovenské republiky. V roce 2012 pod firmou vznikly společnosti ŠEDOVÁ clean service o.p.s. a PERFECT pure service o.p.s., které se zabývají úklidovými pracemi a jejichž cílem je zaměstnávat osoby dlouhodobě nezaměstnané a osoby patřící k etnické menšině a aktivně se věnovat otázce sociální ekonomiky v regionu Hodonínska. Ve firmě pracuje 25 osob na dohodu o provedení práce a 18 stálých zaměstnanců, z nichž minimálně 50 % jsou osoby znevýhodněné na trhu práce. Firma sídlí v Rohatci a rozhovor byl veden s ředitelkou společnosti a v praktické části je tento účastník označován zkratkou SP4.

EIKÓN

Sociálně terapeutická dílna EIKÓN sídlí v Brně, je součástí Sdružení Podané ruce o.p.s. a vznikla na začátku 90. let, v dnešní podobě funguje od roku 2002. EIKÓN je rukodělná dílna a zaměstnává osoby se zkušeností s drogovou závislostí, které vyrábí ikony. Výroba ikon je pracovní terapií, jenž je součástí léčby z drogové závislosti, jedná se o krátkodobé zaměstnání za účelem podpory vstupu osob na trh volné práce a jejich integrace do běžného života. Vytvořený zisk z prodeje ikon je investován na prevenci a léčbu drogových závislostí. V podniku pracuje asi 7 lidí, ale časté jsou výkyvy na obě strany. Rozhovor probíhal s vedoucím dílny a s vedoucím provozu a v praktické části jsou tyto účastníci označováni zkratkou SP5.

Kavárna u Žambocha

Celým názvem Unie neslyšících, sociální podnik s.r.o., Kavárna u Žambocha - Moravská kavárna Neslyšících, kterou lze navštívit v Brně, byla otevřena v roce 2013 a personál tvoří výhradně lidé se sluchovým postižením. Kavárna vznikla pod organizací Unie neslyšících Brno, z.s. Rozhovor probíhal s vedoucím Unie neslyšících Brno, z.s. a jednatelem kavárny a v praktické části je tento účastník označován zkratkou SP6.

Čegan

Firma Čegan s.r.o. vznikla v roce 1990 a sociálním podnikem je od roku 2002. Sídí ve Šlapanicích a v Náměšti nad Oslavou a její hlavní činností je výroba stavebního kování a výrobků z nerezové oceli a nerezových materiálů, vstřikování termoplastů, výroba výlisků z plastických hmot, skladovací a logistické služby a třídění dílců pro automobilový průmysl, montáže dílců a provozování komerční spisovny. Firma zaměstnává 120 zaměstnanců, z toho 50 % jsou osoby se zdravotním znevýhodněním. Rozhovor probíhal s jednatelem firmy a v praktické části je tento účastník označován zkratkou SP7.

Bajkazyl

Kavárna a cyklodílna Bajkazyl s.r.o. v Brně vznikla jako sociální podnik organizace RATOLEST, z.s. a část zaměstnanců jsou mladí lidé, kteří jsou dlouhodobě znevýhodněni na běžném pracovním trhu a jsou klienty sociálních služeb, s nimiž podnik spolupracuje. V podniku pracují 4 zaměstnanci na HPP z řad klientů sociálních služeb a 10 – 12 zaměstnanců na DPP, kteří nejsou z řad dříve dlouhodobě nezaměstnaných. Minimálně 50 % ze zisku je reinvestováno do rozvoje Bajkazylu a zbývající část slouží k podpoře sociálních služeb neziskové organizace. Rozhovor probíhal s jednatelkou kavárny a v praktické části je tento účastník označován zkratkou SP8.

8.4 Proces sbírání dat – použití výzkumné metody

V kvalitativním výzkumu je důležité zachovat autenticitu prostředí a zkoumaných lidí a výzkumník by měl pracovat tváří v tvář zkoumaných osob, protože při osobním rozhovoru je vyšší šance, že se zkoumané osoby otevřou, zůstanou autentické a výzkumník jim porozumí (Gaval, 2007).

Většina rozhovorů tedy probíhala v kanceláři podnikatelů nebo v jejich kavárně, pouze jeden rozhovor proběhl v jiné kavárně v Brně, protože podnikatel pracuje ve vesnici, kam je obtížné dojet hromadnou dopravou a podnikatel tedy navrhl, že i pro něj bude jednodušší se sejít v Brně, kam jel v rámci pracovní cesty. Všechny rozhovory proběhly osobně. Tři oslovení podnikatelé navrhli realizaci rozhovoru e-mailem. Dva z podnikatelů po podaném vysvětlení o formě výzkumu souhlasili s osobním setkáním, třetí oslovený z časových důvodů nikoli, nebyl tedy do výzkumu zařazen.

Rozhovory s informátory a informátorkami probíhaly v průběhu léta a podzimu roku 2016. Na začátku rozhovoru jsem vždy představila sebe a téma a cíl výzkumu, zeptala jsem se, zda mohu rozhovor nahrát na diktafon a po odsouhlasení jsem zapnula nahrávání. Účastníky jsem také informovala o tom, že v práci bude zmíněn jejich podnik včetně popisu, jejich jméno však uvádět nebudu a že před dokončením práce jim text zašlu k možné korektuře, čímž se eliminuje možnost chybné interpretace, zároveň se tak zamezí tomu, že bude zveřejněno něco,

co by si účastník výzkumu nepřál. Rozhovory trvaly od 45 do 90 minut a probíhaly v příjemné atmosféře. Otázky připravené do polostrukturovaného rozhovoru pomáhaly zajistit neopomenutí cílů a pomáhaly ve směřování rozhovoru, byly využity ale více jako osnova. Rozhovor plynul nezávisle na jejich pořadí a často byly v rámci plynulosti rozhovoru zodpovězeny, aniž by musely být vůbec položeny.

Následně byly rozhovory přepsány, při čemž jednu hodinu rozhovoru trvalo přepsat přibližně tři hodiny a analyzovány byly tzv. otevřeným kódováním, na základě kterého je možné rozhovory rozdělit na jednotlivé části, které spolu tematicky souvisejí a v rozhovorech se opakují. Tato část práce probíhala tak, že jsem si několikrát rozhovory přečetla a postupně v nich identifikovala určitá témata, která byla označován zvýrazňovači, kdy každé téma měla jinou barvu. Následně jsem části přepsaných rozhovorů přenášela do tabulky a seskupovala je podle témat. Každé téma mělo svou tabulku. V prvním sloupci byl název podniku, ve druhém citace a ve třetím sloupci generalizace textu, tedy velmi stručné, většinou jednoslovné pojmenování podstaty sdělení. V takto připraveném materiálu jsem poté hledala souvislosti mezi rozhovory s jednotlivými účastníky výzkumu.

8.5 Analýza dat

Z analýzy rozhovorů vyplynulo několik témat, které jsem setřídila do šesti skupin:

- 1) Definice sociálního podnikání podle jednotlivých podnikatelů
- 2) Důvody pro založení sociálního podniku
- 3) Výhody sociálního podnikání (pro podnikatele a pro společnost), možné příležitosti podpory (podpora na úrovni obce, kraje a státu vč. legislativy)
- 4) Nevýhody a překážky v sociálním podnikání
- 5) Inspirace ze zahraničí
- 6) Role sociálního pracovníka v sociálním podniku.

1. Definice sociálního podnikání podle jednotlivých podnikatelů

Jak již bylo popsáno v teoretické části, sociální podnikání v České republice stále nemá oficiální definici. I to může být důvodem, proč každý z účastníků rozhovoru vnímá sociální podnikání odlišně. Většina se však shodla na tom, že v sociálním podnikání je pro ně důležitý integrační rozměr, což odpovídá i tomu, jak je dnes vnímáno sociální podnikání v České republice obecně.

Nejvíce explicitně se v tomto směru vyjádřil účastník SP5: „*Mělo by to být podnikání jako každé jiné, je tam ten přídavek sociální, tzn., že tam má být ten rozměr jako výrazná přidaná hodnota, kdy se věnujete...zaměstnáváte lidi, kteří jsou na trhu práce velmi problematicky zaměstnatelní a nebo mají z nějakýho jinýho důvodu snížený šance dostat se do práce.*“

Dva účastníci vnímají sociální podnikání jako chráněné pracovní místo, resp. považují tyto pojmy za synonyma. Účastník SP7 na otázku, zda vnímá rozdíl mezi sociálním podnikáním a chráněným pracovním místem odpověděl: „já nevím...žádný rozdíl.“ Podobně se vyjádřil i účastník SP6: „*Já si to spojuji s chráněným pracovištěm...a chráněný pracoviště je pracovní místo pro OZP....*“

Dalším prvkem, na kterém se většina účastníků shodla, byla ziskovost. SP4: „*Takže na jednu stranu ta pomoc potřebným, ale na druhé straně i ta snaha ten sociální podnik užívat.*“ Zisk je důležitý i pro účastníky SP1 a SP2, ti ale zdůrazňují, že není na prvním místě a důraz kladou na reinvestici: „*to je subjekt, který podniká způsobem, který nestaví ten zisk na první místo. To znamená, první aspekt je reinvestice zisku, kdy tedy nějakou částku toho zisku vracíte do toho sociálního podniku*“ (SP2). SP1 to potvrzuje slovy: „*spolupodílení se na tom podniku všech zaměstnanců včetně vedení a včetně toho zisku, který by se měl vracet zpátky do toho rozvoje toho podniku a zázemí a zaměstnanců*“.

Ekologický a regionální rozměr v popisu sociálního podnikání zmínili pouze tři účastníci. Účastník SP2 to vnímá jako třetí bod, který sociální podnikání definuje: „*Za třetí, že nám není lhostejný vztah k životnímu prostředí, k organizacím, které jsou neziskového charakteru a že jsme otevřený a že spolupracujeme.*“ Účastník SP1 přidává ještě lokálnost a obecně společenskou zodpovědnost. „*Myslím, že by měl mít komunitní a nějaký ekologický a společenský rozměr, tzn. že funguje v nějaký společnosti, zároveň v nějakým globálním systému, takže je zodpovědný, což se dá rozšířit...tam je ta velká škála, to, že třeba používá lokální suroviny, nebo nepodporuje nějaký velký korporace, tak pro mě i tohle by tam mělo být.*“

Všechny aspekty s důrazem na zisk popisuje pouze účastník SP8: „*...že vlastně 30 % zaměstnanců jsou klienti, nebo z určité cílové skupiny, kterou se snažíte podpořit a potom tam jde o podporu místních dodavatelů, že se snažíte podporovat místní infrastrukturu, např. místní dodavatele a nějakým způsobem žijete s místní komunitou a je tam nějaký ten přesah na společenskou zodpovědnost, kdy se zabýváte tady tímto tématem, vnímáte ho, dál s ním pracujete...a potom hlavní je to, že 50 % zisku jde zpět do toho podniku, tzn., že 50 % peněz, které vyděláte, tak musí jít na rozvoj toho samotného podniku. Takže to jsou takové ty nejzákladnější principy, které teď momentálně jsou nějakým způsobem deklarované, ale nejsou uzákoněné.*“ Co se týká zisku, tak ten by podle účastníka SP8 měl „*být prim, pro podnikání. Je hrozně důležité si uvědomit, že sociální podnikání, to slovo sociální mám pocit někdy je taková jako moderní formulace něčeho, že se snažíme ještě někomu pomáhat, ale jinak je to prostě byznys, klasické podnikání, v ničem se to neliší od jiného podniku, právě naopak má...To jsem zapoměla, to je jeden z těch bodů, že ti zaměstnanci se podílejí na tom chodu, toho podniku a je to tak, že vlastně my máme každý měsíc porady, kterých se účastní úplně všichni, včetně zaměstnaných klientů...Sociální podnikání vnímám jako koncept, s nějakou vizí...chráněné pracovní místo může vzniknout v nějakém podniku, ale ten zůstane stejný, ničemu se nevěnuje, nemá žádné priority nebo principy, na kterých by fungoval. Sociální podnikání vnímám právě v celém tom kontextu, tak, jak by měl být uzákoněný, ať už je to těch 30 % těch klientů, 50 % zisku že jde zpátky do podniku, tak to je právě to, v čem vnímám sociální podnikání, že to není klasické podnikání, ale že je v tom ten přesah.*“

Pro všechny účastníky je tedy důležité pomáhat lidem, kteří jsou hůře uplatnitelní na trhu práce a také generovat zisk, který by se však měl z určité části vracet zpět do podniku. Na další rozměry, které sociální podnikání zahrnuje (tedy ekologický, lokální a komunitní rozměr a demokratický způsob rozhodování v organizaci), kladou různě velký, popř. žádný důraz.

2. Důvody pro založení sociálního podniku

Pro účastníka SP1 byla primárním důvodem jakési vnitřní nastavení, vnitřní zodpovědnost: *„Protože to koresponduje s našima představama o světě. O tom, jak chceme, aby fungoval a to už je důležitý přemýšlet v souvislostech a nést tu zodpovědnost za to, jak to tady je. U nás je to, pro část z nás, kteří v tom jsme, tak nejde o to, že provozujeme nějaký podnik, ale pro nás je to hlavní náplň života.“*

Naopak pro účastníka SP4 byla primární důvodem dotace: *„Tam to bylo více méně o tom, že pokud je ten člověk dlouhodobě nezaměstnaný, tak jak říkám – pro nás to byla možnost, jak dostat ty peníze do té firmy z jiné strany. Protože my jsme v první moment řešili na ty lidi dotace z úřadu práce. Jo, prostě vezmete člověka, jde z firmy do firmy, nedostanete na něho nic, takže fakt toto byly ty naše důvody. Určitě to nebylo v té první fázi o nějaké pomoci. My jsme fakt zachraňovali sami sebe.“*

Většinou se však důvody prolínají, i když pro účastníky měli stále různou váhu. Účastník SP3 své důvody vysvětluje takto: *„Jeden důvod byl snížení té nezaměstnanosti...a taky byly vypsané dva dotační tituly na založení toho podniku, což byl vlastně integrační operační program... navazoval na to projekt z operačního programu lidské zdroje zaměstnanost...takže i dostupnost založení toho podniku byl důvod.“*

Díky školení, kterého se účastník SP7 více méně náhodou zúčastnil a kde se o fenoménu sociální podnikání doslechl, se do toho způsobů podnikání pustil a dnes jako důvod udává synergii, kterou v sociální podnikání uviděl. *„Já už jsem to zmiňoval...byla tam ta synergie, že my jsme dělali nějaký výroby a činnosti, kde jsem viděl, že ti hendikepovaní pracovníci mohou najít uplatnění. A podpora...podpora je samozřejmě vždycky příjemná, ale není to o tom, že by šlo o podporu bez toho, že by ti lidi se dali uplatnit, to by... to bych v tom nějak neviděl ten smysl.“* Důležité je v tomto případě samozřejmě osobní nastavení člověka: *„To člověk asi nějak má v sobě. Je to o té tvořivosti...když se něco vytváří a ještě se u toho dá těm lidem pomoci, tak proč ne.“*

Podobně to vnímá i účastník SP2, který, stejně jako účastník SP7 úspěšně podnikal již dříve a o sociálním podnikání se dozvěděl shodou okolností. *„Musí v tom něco vidět, musí od života chtít něco víc než jenom si vydělat hodně peněz, abych si mohl třikrát do roka jet na dovolenou.“*

U podniků, které založila nestátní nezisková organizace, jsou důvody především integrační, ale částečně i finanční. Účastník SP5 popisuje, že organizace přišla s myšlenkou, že si musí na svou činnost částečně vydělat sama: „Myslím, že to nezaložila ve smyslu, že by chtěla založit sociální podnikání, že to někoho napadlo, protože v 90. letech nebyly žádné dotace, takže to chtělo nějaký přivýdělek a že lidi, kteří se kolem té organizace motali...byl tam jeden stolař, truhlář, byl tam kněz...tak se pokusili vymyslet něco, co by mohli nabídnout lidem ve farnostech.“ Ve druhém podniku (SP6) byla největším důvodem integrace a to ve smyslu vytvořit místo, kde se mohou lidé scházet a potkávat se tam společně – lidé s hendikepem a i bez něj: „Hlavně primární důvod byl ten, aby se neslyšící neschovávali jenom pod tou klubovou činností, ale aby byli hlavně víc vidět na veřejnosti, aby se mohli scházet někde v prostorách, kde bude chodit široká veřejnost a kde to budou takový otevřený prostor pro diskuse, přednášky, cokoliv...“

Důvod být nezávislí na dotacích a zároveň poskytnout následnou službu klientům popisuje i účastník SP8 „...a ten důvod proč byl hlavně v tom, že se nám nelíbilo, jak je ta neziskovka hodně závislá na těch dotačních programech, hlavně ta první fáze, tzn. první čtvrtletí od ledna do března je u nás celkem těžké, kdy tu dotaci dostanou až někdy v březnu, takže první tři měsíce jsou někdy opravdu vražedné. Takže jsme chtěli, aby ta organizace měla možnost nějakým způsobem i sama si vydělávat nějaké finanční prostředky a říkali jsme si, že sociální podnikání je takovým ideálním nástrojem. Jednak z toho, že budeme moci klientům poskytnout další část nějakou následnou na naši sociální práci, tím, že jim nabídneme zaměstnání...že ten proces dotáhneme, ne jen to, že jim pomůžeme v nějaké těžké životní sociální, ale zároveň jim umožníme, aby oni sami na sobe pracovali, aby se sami nějak finančně zabezpečili a pak ta část, kdy ta neziskovka by chtěla být trošičku víc samostatná...“

Velmi důležitou roli také hrají příklady dobré praxe a hlavně osvěta, bez které by se informace o sociálním podnikání k podnikatelům vůbec nedostaly. Již jsem zmínila, jak zásadní bylo školení na úřadu práce pro respondenta SP6, v podobné situaci byl ale i účastník SP2 „Školili jsme, rekvalifikovali jsme a pohybovali jsme se v oblasti evropských dotací, kde jsme poskytovali nějaké poradenství firmám a zjistili jsme, že je nějaká možnost na podporu sociálního podnikání. Takže to byl první impuls, kdy jsme si říkali: aha, co to je sociální podnikání, co to obnáší? Začali jsme si k tomu studovat nějaké věci a mně ta myšlenka začala být čím dál víc sympatická...že vlastně nikdy jsem se úplně neztotožnil s tím, že to co by ta firma měla primárně dělat, tak je generovat zisk a ten zisk někde v nejlepším případě utrácet v ČR, v horším případě ho vyvádět prostřednictvím nadnárodních firem někam do zahraničí.“

Příklad dobré praxe z Francie byl pro účastníka SP6 jedním z momentů, který je nasměroval správným směrem: „Ano, to byly takový návrhy...pak přišli, že v Paříži je nějaká hospoda, kterou si vedou neslyšící sami...“

Důvody, které vedly účastníky k založení sociálního podnikání, jsou, pokud to zobecním, čtyři: osobní (vnitřní) motivace být zodpovědný vůči společnosti; dotace, které byly pro sociální podniky vypsány; snaha finančně podpořit neziskovou organizaci, která sociální podnik zakládala a vytvořit návazný krok pro klienty sociální služby.

3. Výhody sociálního podnikání (pro podnikatele a pro společnost), možné příležitosti podpory (podpora na úrovni obce, kraje a státu vč. legislativy)

Skoro všichni účastníci se shodli, že velkou výhodou, které jim sociální podnikání přináší, je dobrý pocit. Účastník SP5 si prošel několika komerčními firmami, ale po určité době našel smysl právě v podniku sociálním: *„Já jsem prošel několika fázemi života a dělal jsem v komerčním prostředí, dělal jsem zahraniční obchod v českých firmách a nastal bod zlomu, kdy jsem si řekl, tohle mě už nebaví. Abych furt musel poslouchat, že musím dělat větší a větší tržby, aby ten nade mnou měl víc a víc peněz a nemělo to žádné další smysl. Tak jsem si řekl, zkusím něco jiného. A tuhle nabídku jsem během pěti let dostal několikrát, tak asi po třetí nebo po páté jsem na ni kývl...takže jsem to vzal a tak se mi splnilo to, že dělám něco, co má smysl. A dělám to do dneška, 14 let.“*

Výhodu přináší tento typ podniku i celé společnosti. Účastník SP5 to popisuje jako proces „opravování“ lidí: *„Já bych to řekl ještě z jiného pohledu. Já jsem historik a jiný věci. Po husitských válkách, 150 let to tady bylo zpusťošený, univerzita byla zničena, bylo to zoufalý. A co ti lidé dělali, když to začali obnovovat? V podstatě zavolali zahraniční učitele a založili gymnázia a Karlovu univerzitu v Praze. Takže začali vychovávat novou generaci lidí a těch gymnázií bylo asi 30 a postupem času se na místa těch učitelů dostali ti místní. Takže oni nešli opravovat baráky, památky, ale oni, blbě řečeno, opravovali lidi. Věnovali se „opravě“ lidí a ti lidé to pak vlastně všechno opravili sami. A já si myslím, že to je princíp, kterej...my jak teď opravujeme ty památky, to jen krásný, ale ti lidi nám pořád nějak kloužou mezi prstama...a mělo by to být úplně naopak. To je mnohem ekonomičtější, environmentálnější...všechno – vychovat ty lidi.“* Účastník SP8 tuto „výchovu“ vztahuje na celou společnost: *„Já si myslím, že je to tak nějaká společenská zodpovědnost, která by teď měla celkem hodně být podporovaná, protože, myslím si, spousta lidí to vidí, vnímá, že hodnoty ve společnosti jsou dneska hodně pošlapávané, hodně je to směřované právě na výkon, na byznys a hlavně na ten osobní výkon a osobní byznys, málo je to takové zaměřené na nějaký altruističtější způsob uvažování a vlastně na tu komunitu. Je to takové spíše sobecky zaměřené všechno, takže proto si myslím, že je to dneska ve společnosti hodně důležité, to je pro mě asi to primární, ta společenská zodpovědnost a vůbec tu komunitu víc nějak vtahovat do toho dění, aby nebyly takový jenom s klapkama na očích, jsem tady já a přesto nejede vlak a je mi jedno, co se děje dál, ale aby vnímali trošku víc tu komunitu, ve které žijí, aby vnímali, že ji můžou nějakým způsobem ovlivňovat.“*

Další výhoda, kterou zmiňuje SP2, je v získávání obchodních partnerství. Částečně to může být i bariéra, ale účastník se domnívá, že poslední dobou je to právě spíše výhoda, a to

především v uzavírání spolupráce s firmami zahraničními. „Ale vesměs, poslední dobou, naopak ty společnosti přicházejí s tím, že je to zajímavá, že jsou rády, že je tady sociální firma, která pro lidi něco dělá,“ což potvrzuje i SP8: „...na druhou stranu to může být výhodou, že určité lidi tím přitáhnete, ti lidi, kteří vnímají tu společenskou zodpovědnost, tak třeba si řeknou, jo, půjdeme do Bajku, protože to má ještě nějaký další smysl než jen že si dám pivo...“

Nespornou výhodou, kterou v sociálním podnikání shledávají všichni účastníci, je efektivní nástroj aktivní politiky zaměstnanosti, který šetří státní kasu, jak mj. říká účastník SP5: „Je levnější...je levnější dělat jakoukoliv prevenci, než potom léčit ty lidi, co mají žloutenku, nebo co nikdy nebudou pracovat...Já myslím, že těch 20 lidí, kteří projdou tímto programem a dejme tomu 10 se jich zaměstná, tak z dlouhodobého hlediska...pokud 10 lidí se vrátilo na trh práce, tzn. je tady 10 lidí, kteří nepobírají veškeré sociální podpory a navíc se automaticky stávají zdvojenými plátcem daně, protože všichni platíme spotřební daň, ze všeho co koupíme a ještě k tomu odvádíme z našich mezd no a ten kdo podniká, tak to má patřičně taky...“ a zaměstnanci mají možnost obnovit své pracovní návyky: „Určitě získá nová pracovní místa a nemusí jako stát vyplácet sociální dávky, je tam zajištěn nějaký návyk, ten člověk nezleniví, peníze dostane za něco...“ (SP4).

Účastník SP8 doplňuje, že sociální podnik může z úřadů práce dostat do zaměstnání i lidi, kteří nemají pracovní návyky a/nebo mají nízkou motivaci pracovat. „Protože ty sociální podniky pracují s lidmi, kteří jsou dlouhodobě na úřadu práce, nebo kteří jsou nezaměstnatelní. V klasických podnicích jsou lidé, kteří si práci najdou kdekoli a budou vždycky pracovat, protože to v sobě mají, chtějí pracovat a nějakým způsobem se chtějí sami zabezpečit. Ale na těch úřadech práce stále zůstávají ti samí lidé. A jestliže ty sociální podniky s nimi začnou pracovat, tak v nich můžou změnit ten přístup k té společnosti, k té práci, můžou v nich vzbudit takové to, že oni jsou zaměstnatelní a tím pádem nastartují to, že ten člověk si pak už tu práci najde a zůstane v tom pracovním procesu. V tom sociálním podnikání vnímám jako nejdůležitější tu základní motivaci a to překročení takového toho – já jsem vlastně na prd, já si práci nenajdu...A dlouhodobě nezaměstnaný člověk na úřadu práce je klient sociální služby, nikdy v životě se nechytne tak, že klasicky si najde práci a bude fungovat v klasickém zaměstnání. Myslím si, že prostě potřebuje aspoň nějaký čas intenzivnějšího přístupu.“

Jak by tedy podle účastníků výzkumu mohl stát, kraj nebo město tento fenomén podpořit? Tři účastníci považují za vhodnou podporu daňové úlevy. Účastník SP1 to potvrzuje slovy: „...tak třeba konkrétně, když zaměstnáváme nějaký těžko zaměstnatelný osoby, tak nějaký daňový úlevy...“

Další podporu, kterou by očekávali, je využívání veřejných zakázek: „Dneska máme nový zákon o zadávání veřejných zakázek, strašně jsme se těšili, že se teďka budeme moci účastnit jako sociální firma, že tam budeme mít nějaké zvýhodnění, abysme mohli ty zakázky, které by

se nás týkali, zrovna třeba ten náš back office, bysme mohli dělat. Ale zase, je tam institut vyhrazené zakázky, takže musí někdo tu zakázku sociálním firmám vyhradit. Nikdo to neudělá, proč by to dělal. Takže zase jsem tam, kde jsme byli.“ (SP2)

Účastníci SP2, SP3 a SP7 by také uvítali větší osvětu. Účastník SP7 to shrnuje slovy: *„Osvěta určitě potřeba je, protože to povědomí je extrémně posunutý na ten opačnej pól, než jsme my, tzn. když se lidí ptáte na chráněnou dílnu, sociální podnik, tak mají představu, že máte nějaký lidi na vozičku, kteří tam někde v koutku něco vyrábí, co se pak vyhodí do popelnice...čili to je obecná představa populace, že takhle to funguje...a když ty lidi přivedem k nám, tak koukají na ty naše technologie a nechápou, jak tady můžou pracovat...můžou, musí se to zorganizovat tak, aby mohli...a můžou, no.“*

Někteří účastníci se také shodují, že by jejich situaci pomohl zákon o sociálním podnikání a to nejen osvětou a vnesení pojmu sociálního podnikání do hlubšího podvědomí. Účastník SP5 vyjmenovává důvody pro schválení zákona o sociálním podnikání: *„V momentě, kdy bude zákon o sociálním podnikání, tak je jasný, že společností bude vnímáno jako něco, co je oprávněno existovat. Už to je...pak se samozřejmě by to mělo mít nějaké další důsledky, důsledky do daňového systému...budou jasně daná pravidla hry- co jsou povinnosti a co jsou práva...oprávnění žadatelé evropských dotací jsou...a teď je to vyjmenováno...SP defacto neexistuje...takže není oprávněným žadatelem evropských dotací.“* Další potenciální pozitivní dopady chystaného zákona zmiňuje účastník SP8: *„Jednak si myslím, že je to zákon o sociálním podnikání a umožní třeba těm sociálním podnikům, že jak je u neziskovky, že když vám dá podnikatel nějaký dar, tak si ho může odepsat z daní, to si myslím, že je jedna taková zásadní věc, která nás hodně brzdí, protože jsme se se už v počátku setkali se spoustou lidí, kteří nám říkali „no, my bysme vám dali tohle, tohle,“ ale pak jsme jim řekli – ale nemůžete si to odečíst z daní, tak ti lidi samozřejmě couvnou, protože chtěou pomoci, ale přece jenom tam je velmi často ale... I vůbec to, že se ten podnik legislativně vymezí, protože spousta lidí to vnímá jako hybrid...“*

Dva účastníci se však o chystaný zákon nezajímají vůbec a tři jsou vůči němu skeptičtí, resp. vůči lidem, kteří jsou do věci zainteresovaní. Podle účastníka SP7 to je o lidech: *„...je to zase zrovna o té sestavě, jaké je na ministerstvu...musí se na tom pořád dělat a tu a tam se něco podaří. Jde to ztuha...Je to o lidech. Oni si tím komplikujou život. S někým se prostě dá, s někým ne. Protože když ten úředník jde do té změny, tak nastavuje tu svou kůži, když se to nepovede nebo zadrhne...kdo nic nedělá, tak nic nepokazí...“.* Účastník SP2 je ještě skeptičtější: *„...a je mi jasný, že zase tlak, kterej prostě vyvíjí některý firmy a lobbystický skupiny, zase z toho udělaj nějaký paskvil. Já vůbec nejsem optimista v tom, že se na této úrovni s tím sociálním podnikáním něco udělá.“*

Na výhody, které ze sociálního podniku plynou, se tedy můžeme dívat z různých úhlů pohledu. Je to osobní naplnění pro podnikatele a dobrý pocit ze smysluplného konání, je to

také zaměstnanec na druhé straně, který dostává šanci obnovit si své pracovní návyky a postupně se integrovat na běžný trh práce a do společnosti. A v neposlední řadě to jsou výhody finanční, protože zaměstnaný člověk není závislý na dávkách a příjmem se zvyšuje i jeho kupní síla, čímž opět přispívá do státního rozpočtu. Pro stát, ale i kraj a město tedy pomáhají sociální podniky řešit sociální i finanční zátěž spojenou s nezaměstnaností. Tyto subjekty mají poměrně velké možnosti, jak sociální podnikání podpořit. Jak zmínili účastníci výzkumu, jde především o schválení zákona, dále slevy na dani, využívání veřejných zakázek a osvěta (i mezi úředníky).

4. Nevýhody a překážky v sociálním podnikání

Všichni respondenti se potýkají s překážkami ve vztahu k zaměstnancům. Jde buď o určitou skupinu lidí a práce s nimi vyžaduje určitá specifika, nebo je obtížné zaměstnance vůbec najít.

Tuto situaci zatím účastník SP3 řešit nemusel, ale uvědomuje si, že by to nejspíš nebylo jednoduché: *„velký problém...zatím teda nenastal, ale nastal by, pokud by mi ukončil pracovní poměr řidič, který je teď zaměstnán jako dlouhodobě nezaměstnaný....protože tam je podmínka, že kdyby on mi vypadl, tak já musím vzít stejnej typ člověka...já na okrese Blansko neseženu člověka, který je déle jak 12 měsíců evidovaný na úřadu práce. Tam bych narazil a musel bych vracet dotace. Protože bych porušil podmínky toho rozhodnutí o poskytnutí dotace...“* Účastník SP7 podobný problém už řeší reálně: *„Nejtěžší....sehnat ty lidi. Skutečně jako poshánět ty lidi, kteří jsou motivováni, kteří chtějí tu práci. Je nedostatek těch motivovaných. Většina těch lidí, já nevím, jestli rezignovala, nebo jim to vyhovuje, ale sedí doma, dívají se na televizi...“*

Druhou bariérou je, jak jsem už zmínila, určitá specifická zaměstnanců. SP5 se potýká s výkonností, která je zcela nepředpokladatelná: *„...ti klienti mají často spoustu vyřizování...doktory, úřady...takže máme flexibilní pracovní dobu, takže oni můžou přijít, ale taky nemusí, takže to je určitě obrovská bariéra...dvakrát, třikrát týdně tady nebývají...to je standard. Je to skupina, která potřebuje něco řešit, něco dotáhnout, než nastoupí do normální práce...Takže jeden den jich může být deset a druhý den můžou být dva. Ten výkon je zcela nepředpokladatelný...my tady máme třeba zakázku, kdy musíme něčeho vyrobit 1.000 kusů a počítáme s tím, že v tomto období chodí nějaký počet lidí, takže se to vyrobí...pro zákazníka dáme nějaký přijatelný obchod, abychom pro něj byli zajímavý, ale samozřejmě pak to nemusíme zvládnout, ti lidi tady najednou nejsou a ten šikovnej, kterej umí zrovna tuhle konkrétní činnost, protože ne všichni jsou tak manuálně zruční, to je ten, kterej by to nahrotil za dva dny, ten není...a najednou to musí suplovat někdo další, nebo to dělají tři klienti a k tomu ještě vyrábí zmetky a trvá jim to daleko déle...Takže to jsou ty bariery, které jsou hodně výrazný...“*

Dále jde, podle slov většiny účastníků, o velmi složité dotace, resp. složitosti při jejich získávání. SP3 to vystihuje: *„...protože já bych to v žádným případě dohromady nedal. Prostě hrozně složitý přílohy, obsáhlý přílohy, což si myslím, že na jedné straně je v pořádku, když chcete státní dotace, na druhou stranu si myslím, že by to šlo mnohem jednodušeji. Těch papíru mohlo být o polovičku míň.“* Účastník SP6 to jen kvituje: *„U těch dotací, tam jsou*

velký zábrany, abyste na to dosáhli...abyste na to dosáhli, tak musíte udělat tři nesmyslné věci, abyste na to dosáhli...“

S dotacemi souvisí i nedostatečná osvěta (nejen) mezi úředníky, kteří podle některých účastníků chápou sociální podnikání špatně, což se potom právě může odrazit v souvislosti s dotacemi. Účastník SP3 k tomu říká, že *„velká překážka byla, že – nevím, jestli rok 2016 je jinej – ale v roce 2013, 2014 zaměstnanci a vedení zdravotních pojišťoven nevěděli, co to sociální podnikání je. My jsme prostě naráželi na to, že se s náma nikdo nechtěl bavit, protože když jsme řekli, že jsme sociální podnik, tak si mysleli, že patříme pod sociální služby, pod MPSV a tím pádem se máme obrátit na MPSV...my jsme to vysvětlili a pak zase řekli, že tam máme zdravotně postižené, jak můžou dělat řidiče sanitek.“*

Na nepochopení naráží i účastník SP7: *„vždycky to bylo o tom, jestli v těch místech na tom ministerstvu, hlavně na tom MPSV byli lidi, kteří byli ochotni jednak vůbec to poslouchat a pak jestli to zas nejsou lidi, kteří jsou mimo mísu...protože pořád je to o byznysu, musíme na ten chleba vydělat. Dobře, máme nějaké úlevy, máme nějaký příspěvky, ale pořád to není o tom, že by se z toho dalo žít. My skutečně žijeme z té produkce. Ti lidi tomu musí takto rozumět. Pokud jsou překlopeni do sociálna a zajímá je jedině, jestli máme všude bezbariérový přístup a jestli lidi mají dostatečně prosvětlený šatny a nezajímá je nic jiného, tak se s nima těžko dá domluvit...“* a doplňuje ho SP4: *„Oni se na to dívají jen přes to sociální, to je jedna věc...to je tak neskutečně a šíleně složitě napsaný a vy to tam musíte tak složitě všechno popsat, že to běžný smrtelník nedá. 99 % lidí v našem státě to nenapíše.“*

Další bariérou, pokud je podnik zakládán neziskovou organizací, kterou zmiňuje účastník SP8, je velká odlišnost prostředí, ve kterých se nově sociální pracovník a zároveň podnikatel pohybuje: *„Tím, že...jestliže do toho jde neziskovka, tak by měla mít vedle sebe byznysmena. Nebo někoho, kdo opravdu zná to podnikatelské prostředí, kdo se v tom pohybuje, protože jestliže to chce dělat neziskovka jako taková a jde z toho nezisku, tak je to strašně těžké...podnikání opravdu není sociální práce, je to diametrální rozdíl a ti lidi musí opravdu odhlédnout od takového toho empatického přístupu, který je v sociální práci a začít byznysově přemýšlet, což ne každý je schopný. Takže já si myslím, že ty organizace si nejdřív musí zjistit opravdu hodně o sociálním podnikání a nejlépe prožít někde v nějakém sociálním podniku pár dní alespoň, protože si myslím, že tak polovina si nedovede představit, co všechno to znamená. Já si myslím, že i my v Ratolesti jsme si pořádně nedovedli představit, co to znamená.“*

Tento problém jiní účastníci z neziskového sektoru nezmiňují. Avšak podle slov účastníka SP5 lze usuzovat, že si organizace tuto bariéru předem uvědomila a proto hledala na pozici vedoucího podniku vhodnou osobu: *„Já jsem prošel několika fázemi života a dělala jsem v komerčním prostředí, dělal jsem zahraniční obchod v českých firmách a nastal bod zlomu, kdy jsem si řekl, tohle mě už nebaví... A tuhle nabídku jsem během pěti let dostal několikrát, tak asi po třetí nebo po páté jsem na ni kývl...takže jsem to vzal a tam se mi splnilo to, že dělám něco, co má smysl. A dělám to do dneška, 14 let.“* Druhý účastník z prostředí nezisku (SP6) už zkušenost z komerčního prostředí měl: *„...my už jsme měli s podnikáním zkušenost*

s tím, že jsme prodávali kompenzační pomůcky, zařízení pro lepší slyšení, domovní zvonky, bytový zvonky, takže už jsme prodávali, my jsme už dělali nějaký takový podnikání...máme to hodně postavený jako internetový obchod. My jsme objížděli celou Českou republiku, takže trochu jsme o podnikání nějakou představu měli...“

Kromě potíží se zaměstnanci se účastníci výzkumu potýkají i s velmi složitou administrací kolem dotací, kterou většina z nich nedokáže sama zvládnout a musí si najímat externí pracovníky. A v neposlední řadě to je neznalost sociálního podnikání a jeho principů úředníky, kteří mají na starost věci, které se sociálního podnikání týkají.

5. Inspirace ze zahraničí

Ze západní Evropy čerpají inspiraci účastníci SP5 a SP1. Účastník SP1 ze zahraničí čerpá především inspiraci týkající se družstev: *„...protože jsem se nedávno bavila s člověkem z Německa, co tady byl právě na jedné diskuse a který má taky družstvo v Německu a oni nemají družstvo oficiální, oni jsou oficiálně normální podnikatel a to družstvo mají neofiko, protože říkal, že oficiálně je to nevýhodný, ale pro nás jo, u nás oficiální družstvo vzniklo na konci minulého roku a ještě jsme neprošli tím procesem jakoby těch zdaňovacích a tak dále, to teprve ještě uvidíme.“* Inspirací nacházejí i v Řecku a ve Španělsku: *„...můžou se organizovat zdola a že lidi se můžou organizovat zdola do těch družstev, který většinou vždycky mají nějaký sociální přesah a nemusí být tolik napojení na ten systém...a myslím, že ten proces je hodně vidět v Řecku, ve Španělsku, v těch zemích, v kterých se stala docela velká ekonomická i politická krize a tam je to strašně populární a fungují tam ohromný družstva po celou zemi, který jsou zapojeny do jedné sítě, který spolu strašně spolupracují a vznikají další a další...“*

Účastníci SP5 se jezdí inspirovat do Velké Británie či do Holandska: *„Podívali jsme se někam do světa taky...byli jsme ve Vídni, opakovaně a pak jsme byli v Amsterdamu a tam je zásadní, že většinou je to o tom městě, kde to je...jak je štedrý vůči těmto projektům. Amsterdam – neskutečně štedrý město, tzn.vytváří jim možnosti, aby do toho šli ti podnikatelé. Tzn. mají....nabízí jim prostory, nabízí jim finance, nabízí jim různé úlevy...typický je Německo, Itálie, kde máte přímo daňové úlevy, pak na odvodech zaměstnaneckých, je tam často v těch zemích obrovská výhoda při veřejných soutěžích...firma, která je prokazatelně společensky prospěšná, tak má přednostní právo ucházet se o tu zakázku...tady se na vás podívají jako na blázna....Nebo další věc...v podstatě ti lidé v tom Holandsku dostali, když chodí do toho sociálního podniku, tak dostanou víc peněz, než když jsou na úřadu práce, takže i když ten podnik má nebo nemá práci, musí tam být splněn příchod, odchod, třeba jen zametají, ale je tam ten režim, nesedí doma, nedostávají peníze...Do Anglie jezdíme s kolegou se zbožím, takže vnímáme ten rozdíl...ten největší rozdíl je ten komunitní přístup, ale ve všech rovinách...je to i v tom duchu, že i ti lidi z té komunity tam pomáhají a pracují...dělají to defacto nadšenci, když to tak řeknu, matky po mateřské, lidi, kteří z nějakýho důvodu nějak*

mění smysl svého života ...mladí lidi, studenti, absolventi...to jsou lidi, kteří tomhle oboru nemají vzdělání a dělají ...V tom zahraničí...fakt v tom Amsterdamu bylo vidět, že to město se tím chlubí, spoluorganizátor té konference bylo město. Kdo se tady tím chlubí? “

6. Role sociálního pracovníka v sociálním podniku

Všichni až na jednoho účastníka výzkumu nějakým způsobem spolupracují se službami nebo osobami, které jejich zaměstnancům poskytují nějakou podporu. Účastník SP3 to nepovažuje za výhodné ani potřebné: *„Ne, na ten malej počet ne. To by byla zbytečná administrativní zátěž a ty náklady bych zbytečně ubíral tem zaměstnancům. Tu kvalitu můžu zvýšit tím zázemím a prostředím, ale tu kvalitu služby z pohledu nějakého poradenství, to tam není....Oni tím pádem, že mají jedničku postižení, tak...nebyl problém.“*

Účastníci SP1, SP4 a SP2 potřebu sociální služby pro své zaměstnance vnímají, ale každý v jiné roli. Pro účastníka SP1 je to spíše mentor či prostředník mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem: *„Já si myslím, že...jako u nás to tak bylo s tím autistou, že na začátku měl takovýhó nějakýhó svého mentora, nebo já nevím, jak to říct... ale já si možná myslím, že je to zbytečný a někdy to je dokonce překážka, protože...jako ono je to důležitý, aby ti lidi v tom sociálním podniku věděli, proč toho člověka chtějí vzít a měli motivaci a odhodlání s ním pracovat...takže potom ten prostředník není třeba, protože...nebo oni se s ním můžou potkat na začátku, jenom...aby jim řekl jenom, co je to za člověka a na co si dát pozor...protože na tom hodně záleží, co je to za člověka...jestli to je člověk s nějakým mentálním postižením, tak možná to dává nějaký větší smysl, ale pokud je to jenom člověk, který jenom jakoby je v nějaký vyčleněný skupině... myslím si, že je lepší to s tím člověkem řešit na přímo, aby on se co nejvíc integroval, aby splynul a i sám věděl, že to musí vyřešit on, že to za něj žádný sociální pracovník neudělá.“* Účastník SP2 využívá sociální služby také jako prostředek k naplnění potřeb zaměstnanců v souvislosti s pracovní činností: *„byť jsme do toho projektu měli partnera, to byl brněnský CELSUZ, tak jsme nějaké rady dostali, nějak jsme sdíleli ty zkušenosti, ale nebyli jsme ještě tak otevření a pro tu pomoc jsme si nešli, takže jsme se pořád snažili na to přicházet sami. Dneska už vím, že to byla významná chyba... rozšířili jsme to portfolio organizací, se kterýma spolupracujeme, velice dobrá spolupráce byla např. s Ligou vozíčkářů, která nám velice pomohla, kteří přišli sem, řekli – tady byste to mohli udělat jinak, dneska jsou speciální pomůcky, které vám pomůže v tomto a tomto a začali jsme na to přicházet. Podařilo se mi zaměstnat personalistku, což je paní, která sama má ZP, má dokonce 3. st. invalidity, čili žádná sranda a tento člověk mi velice pomohl a pomáhá v tom, že právě přinesla do toho zaměstnávání ten svůj pohled....“* Účastník SP4 však podporu sociální služby vnímá více v kontextu osobního života zaměstnance. *„My to máme o té spolupráci s paní V., kdy oni mají oprávnění na ty sociální služby, kdy oni tady ty poradenství a ty služby poskytují sami. Z té neziskovky, odkud ti lidi jsou. Takže oni v podstatě jim řeší i různé oddlužení... Takže to řešme tak, že se to řeší s paní V. anebo že fakt dojdou a že to dáváme dohromady, že to řešíme všichni. Jako dovedla bych si představit, kdyby tady těch lidí bylo 50, jako fajn, v rámci nějaké podpory, nějakého servisu, ano, ale je to fakt všechno o tom, že ten člověk musí být z něčeho zaplacený.“*

Sociální podniky, která vznikly z neziskové organizace, využívají sociální pracovníky z mateřské organizace, kteří jsou často i klíčovými pracovníky zaměstnanců, jak potvrzuje účastník SP5: *“V podstatě my jsme všichni sociální pracovníci, máme na to vzdělání, takže v podstatě jsme schopni to nabízet, ale jsme v tom velmi opatrní, neboť v pracovní době by takové věci, kromě nějaké krizové intervence, probíhat neměly“*, popř. spolupracují také s jinými službami, účastník SP5 to doplňuje slovy: *„Je to ve spolupráci s kolegy, kteří nám je referují, jsou to kolegové z vězeňských služeb, tzn. lidi po výkonu trestu, to byla hodně silná skupina, poslední roky nejsilnější dá se říct...“* Sociálního pracovníka neziskové organizace, která podnik založila, využívá i podnik, o němž hovořil účastník SP6: *„My tím, že jsme pod jednou střechou, tak využíváme sociálního pracovníka...právě ideální bylo, že jsme našli tyto prostory, kde se všechno sešlo...“* Pouze účastník SP8 popisuje spolupráci se sociálními pracovníky ze zakládající neziskové organizace a zároveň zaměstnávání sociálního pracovníka přímo v podniku: *„... spolupracují se sociálními pracovníky z Ratolesti, oni sem za nima chodí, řeší s nima věci, kteří s nima nějakým způsobem řešili v rámci svých individuálních plánů, které oni u nich mají, protože sociální podnik sice má nějakou podporu pro ty zaměstnance, ale není to klasická sociální práce jako taková, není to registrovaná sociální služba....Je to o tom, že je tady pracovník, který se jim věnuje a...jednak tedy vykonává úplně běžnou práci, jako všichni ostatní, tzn. je za barem a dělá to, co je potřeba, ale na druhou stranu je tady pro ty zaměstnance a toho zaměstnance provádí od počátku až do konce co on tady je, tzn., že na počátku s ním prochází smlouvu, vysvětluje mu jednotlivé body, protože ti klienti tomu často nerozumí, ty smlouvy jsou velmi formální většinou a hlavně si neuvědomují všechny ty důsledky, které podepíší.... Jednak ho motivuje, protože ta motivace velmi rychle klesá, je to takový ten počáteční náboj z toho, že jednak je to moderní typ podniku, je to in, tak velmi rychle vyprchá s tím, že musí chodit denně do práce, denně musí vstávat, už to není o těch pařbách a o tom, že se může ráno vyspat a pak se jenom tak někde poflakovat, takže je to hodně o té motivaci a potom o tom doprovázení tady, protože tím, jak ti lidi často mají problémy s nějakými těmi výbušnějšími reakcemi, s tím, že moc neumí komunikovat s ostatními lidmi, takže se to snažíme vyrovnávat tady tím mírnějším konfliktních situací a je to o tom, že když vznikne nějaký konflikt, tak ten pracovník si ho vezme bokem a snaží se s ním celou tu situaci rozebrat...a je to vlastně trošku odlišně od toho, že když by k něčemu takovému došlo v jiném zaměstnání, tak tam se s tebou prostě nikdo bavit nebude, ten konflikt eskaluje, navazují se na něj další věci, další věci až to vyvrcholí v takový konflikt, který ten zaměstnavatel neakceptuje a toho zaměstnance vyhodí, takže se snažíme s nima mluvit tady o těchle věcech a hlavně jim říkáme - ano, pokud se to stane v klasickém zaměstnání, můžeš mít tyhle tyhle důsledky, takže je to i o tom, aby ten klient se naučil vnímat tu realitu toho klasického zaměstnaneckého poměru....Zatím je to sociální pracovník, protože je tak pojmenovaný v tom projektu od té nadace, ale já osobně to vnímám jako spíš nějaký mentor, to je pro mě asi přijatelnější.“*

Dva účastníci zastupující podnik, který vznikl z neziskové organizace, vnímají sociální podnik jako krátkodobou pracovní příležitost, jakýsi most na běžný pracovní trh, tedy jako další fázi sociální práce, kterou organizace poskytuje. Účastník SP8 to přímo popisuje jako

„restart“: „...i když to není klient, který je nějakým způsobem postižený, jak třeba můžou být v jiných klasických sociálních podnicích, tak vlastně potřebuje tu podporu a my se snažíme tady mít toho klienta třeba jen půl roku, protože vnímáme, že je to normální člověk, soběstačný, schopný, my ty klienty nechceme mít dva, tři roky, ale chceme jim pomoci právě v tom počátku, aby se naučili tady ty základní věci, které je budou čekat v další práci. Jiné speciální podniky jsou zaměřené na postižené lidi a tam je jasné, že je můžou mít dlouhodobě, protože tihle lidi asi nikde jinde práci neseženou, ale my to chceme jako neustály restart a krátkodobě je zaměstnávat, ne dlouhodobě.“

Kromě jednoho účastníka z osmi všichni spolupracují nějakým způsobem s pracovníky sociální služby nebo s jiným externím pracovníkem (u účastníka SP7 to jsou např. psychologové). Zaměstnanci sociálních podniků, jejichž zástupci se výzkumu účastnili, využívají sociálních pracovníků z neziskové organizace, která podnik založila, v jednom případě samotný podnik zaměstnává osobu, která zaměstnané klienty pracovní zkušeností provází. Dva účastníci vnímají zaměstnance sociální poradenství jako užitečné především v nastavování spolupráce se zaměstnancem a vytvoření vhodných podmínek. Všichni zúčastnění zástupci podniků, který vznikly z neziskové organizace, vnímají zaměstnávání klientů v podniku spíše jako přechodné, vnímají jej jako pokračování či zakončení sociální služby a cílem je uplatnění na běžném pracovním trhu. Zástupci podniků pocházející z komerční sféry své zaměstnance nevnímají jako zaměstnané jen na určitou dobu, ale naopak jim nabízí stálou práci.

8.6 Shrnutí praktické části

V této části zodpovíme výzkumnou otázkou, kterou jsme si stanovili a která zní **„Co pro vás bylo důvodem pro založení sociálního podniku a jaké vnímáte překážky?“**

Nejdříve bych se však chtěla zastavit u samotného porozumění pojmu „sociální podnik“, které se u jednotlivých podnikatelů liší. Někteří podnikatelé vnímají sociální podnikání pouze jako zaměstnávání osob znevýhodněných na trhu práce, někteří naopak naplňují všechny rozměry, které by sociální podnikání mělo mít – tedy sociální, ekologický, lokální, komunitní, včetně demokratického způsobu rozhodování uvnitř podniku a reinvestování části zisku. Většina podnikatelů se však pohybovala někde mezi těmito dvěma mantinely. Všichni se však shodují na tom, že by měl být podnik ziskový a zaměstnávat osoby znevýhodněné na trhu práce. Na různé výklady pojmu sociální podnikání naráží účastníci výzkumu i při jednání s úředníky. Cestu ven z toho častého vzájemného nepochopení většina účastníků výzkumu spatřuje v chystaném zákoně o sociálním podnikání. Od toho si slibují především ukotvení pojmů, ale také určité benefity, které by ze zákona vyplývaly. Na druhou stranu, někteří podnikatelé jsou vůči zákonu skeptičtí a někteří se o něj nezajímají vůbec. Ani ve vnímání pojmu „sociální podnik“, ani v přístupu k chystanému zákonu nelze vnímat souvislost s tím, zda podnik vychází z komerčního, nebo neziskového prostředí.

Hlavní důvody, proč se účastníci tohoto výzkumu rozhodli pro sociální podnikání, jsou u většiny podnikatelů obdobné. Je jimi především vnitřní nastavení hodnot, díky nimž dotyčný cítí zodpovědnost vůči společnosti. Hlavními praktickými důvody u podnikatelů byla možnost využít dotace či příspěvky na osoby zdravotně znevýhodněné a také možnost těmto lidem pomoci. U podniků, které založila nezisková organizace, byla důvodem potřeba zajistit klientům návaznou službu, tedy „dotáhnout“ práci, resp. integraci a samostatnost klientů ke konci a také potřeba zajistit zakládající organizaci větší finanční nezávislost na dotacích.

Největší překážky, které s sebou sociální podnikání přináší, jsou podle tázaných podnikatelů tři: specifické potřeby zaměstnanců a práce s nimi, velmi složitý systém dotací a neukotvení pojmu sociální podnikání v legislativě, tedy jeho nejasný výklad. Specifická bariéra, se kterou se potýkají podnikatelé z kontextu sociálních služeb, je velmi odlišné nastavení člověka, který je z neziskové sféry a toho, který je naopak z komerční sféry. Určité vlastnosti, které jsou předpokladem u lidí pracujících v sociálních službách, se v podnikatelském prostředí stávají hendikepem.

Skoro všichni účastníci nějakým způsobem pracují s osobami, které jim pomáhají se specifickými potřebami jejich zaměstnanců. Většinou jsou to však externí pracovníci, ať už z organizace, která podnik zakládala, nebo z organizace, která s podnikem spolupracuje.

Účastníci také na specifické spotřeby zaměstnanců několikrát upozorňují a dodávají i důležitost role externího pracovníka, kterou však nemá většina z nich definovanou.

Tyto výsledky potvrzuje i výzkum Gojové a kol. (2013), podle kterého sociální podnikatelé pocházející z neziskového prostředí řeší specifika aktivně pomocí zaměstnání sociálního pracovníka a jiných pomáhajících profesí, oproti tomu sociální podnikatelé z komerčního prostředí řeší specifika buď svými silami (tzn. sami podnikatelé, „amatérsky“), popř. konzultují s nějakou pomáhající profesí. Tento výzkum může doplnit výzkum Gojové a kol. o poznání, v jakém dalším ohledu se přístup k zaměstnancům jednotlivých podnikatelů liší. Sociální podniky vzešlé z neziskových organizací se považují v souvislosti s osobami těžce uplatnitelnými na trhu práce za jakési přestupní stanice a jejich cílem je, aby u nich zaměstnanci nezůstali déle, než je nutné a aby dále pokračovali na otevřený trh práce. Podnikatelé z komerční sféry takto neuvažují a své zaměstnance budou zaměstnávat, dokud to bude oběma stranám vyhovovat a budou mít finance na mzdy.

Vzhledem k tomu, jak málo máme stále informací o souvislostech mezi sociálním podnikáním a sociální prací v českém prostředí, bylo by vhodné realizovat kvalitativní výzkum, který by se tímto zabýval. Považuji za zajímavé do výzkumu zahrnout kromě sociálních podnikatelů i zaměstnance a samotné pracovníky, kteří se zaměstnanci pracují a zkoumat jejich roli i z pohledu osob z těchto dvou dalších skupin. Na základě výsledků z tohoto výzkumu by pak bylo možné realizovat kvantitativní výzkum a hypotézy se tak pokusit ověřit.

ZÁVĚR

O sociálním podnikání již bylo napsáno poměrně velké množství publikací. Jedná se však o fenomén nový a velmi rychle se vyvíjející, různé výzkumy se tak snaží popisovat jeho aktuální stav a reagovat na změny. Právě proto, že je téma sociálního podnikání velmi živé, čerpala jsem v diplomové práci často z aktuálně dostupných zdrojů informací na internetu. Díky tomu práce obsahuje i shrnutí aktuálního věcného záměru zákona o sociálním podnikání, který je v celém znění k nalezení v příloze a další aktuální informace.

Touto prací chci mj. sociální podnikání podpořit tím, že v ní tuto problematiku stručně popisuji a dále se zabývám praktickými věcmi, které se se sociálním podnikáním pojí.

V teoretické části jsou vysvětleny pojmy sociální ekonomika a sociální podnik. Popis toho, jak funguje sociální podnikání v jiných evropských zemích a také historických kořenů sociální ekonomiky v českém prostředí pomohlo pochopit kontext, v jakém vzniká sociální podnikání v České republice. Další kapitoly se už zaměřily na aktuální situaci v České republice, mj. i na to, jaké právní subjekty mohou sociálně podnikat, jaké má sociální podnik možnosti financování a na chystaný zákon o sociálním podnikání. Vzhledem k tomu, že sociální podniky, které zaměstnávají osoby znevýhodněné na trhu práce, lze považovat za silný nástroj aktivní politiky zaměstnanosti, je část textu v teoretické části práce věnována tomuto tématu. Čtenář tak může lépe porozumět základním pojmům, jejichž význam není vždy zcela jasný ani samotným sociálním podnikatelům, ani úředníkům, kteří jsou se sociálním podnikáním nějakým způsobem spjati, jak potvrzuje i provedený výzkum.

Cílem této práce bylo zjistit, co je pro podnikatele důvodem pro založení sociálního podniku, jaké v sociálním podnikání vnímá překážky a jakou má podle něj v sociálním podniku roli sociální pracovník. Metodou zvolenou k nalezení odpovědí na tyto otázky byl kvalitativní výzkum, proběhlo osm polostrukturovaných rozhovorů se zástupci osmi sociálních podniků.

Odpovědi na tyto otázky nejsou jednoznačné, u jednotlivých podnikatelů se liší a většinou nelze pozorovat ani souvislosti mezi tím, zda má podnik komerční, nebo neziskové pozadí. Všechny otázky se však podařilo zodpovědět. Hlavními důvody, proč se jednotlivé subjekty rozhodly pro založení sociálního podniku, byly osobnost podnikatele a zodpovědnost, kterou cítí vůči společnosti, možnost pomoci lidem, kteří jsou na trhu práce znevýhodněni a možnost využít dotace či příspěvky na zaměstnance. Největšími překážkami při vedení sociálního podniku jsou podle dotazovaných podnikatelů specifická skupina zaměstnanců, velmi složitý systém dotací a nejasný výklad pojmu sociální podnikání. Skoro všechny podniky zapojené do výzkumu nějakým způsobem spolupracují s osobami, které jim pomáhají se specifickými potřebami zaměstnanců. Většinou se jedná o externí pracovníky, mezi nimiž jsou i pracovníci sociální. Role těchto pracovníků podniky nemají definované, přesto je vnímají jako velmi důležité.

V tématu „sociální práce a sociální podnikání“ vnímám na základě tohoto výzkumu prostor pro další zkoumání této oblasti, které může být přínosem jak pro podnikatele, tak i pro samotné sociální pracovníky.

Výhod, které sociální podnikání přináší zaměstnancům, státu, společnosti i samotným podnikatelům a tedy důvodů, proč by se měli političtí představitelé, podnikatelé i sociální pracovníci o sociální podnikání zajímat, je mnoho. Některé z nich může čtenář také nalézt v této práci.

Jak jsem již zmínila výše, na mou diplomovou práci lze navázat výzkumem zabývajícím se rolí sociálního pracovníka v sociálním podniku. Tato diplomová práce může být přínosem i pro studenty, kteří se s tímto tématem během svého studia setkají. Umožní jim pochopit koncept sociálního podnikání a uvede je do této problematiky. V neposlední řadě podpoří šíření osvěty o sociálním podnikání mezi širokou veřejností, tedy všechny, kteří by se o této problematice chtěli dozvědět více.

Seznam tabulek a obrázků

Tabulka č. 1: Srovnání neziskových organizací a subjektů sociální ekonomiky

Tabulka č. 2: Čtyři „pilíře“ sociální ekonomiky

Tabulka č. 3: Pozitivní a negativní vymezení sociálního podniku

Tabulka č. 4: Výhody a nevýhody podnikání NNO

Tabulka č. 5: Charakteristiky modelů sociálních podniků „S“ a „BEZ“.

Obrázek č. 1: Sociálně-ekonomický prostor jako trojúhelník sociálního mixu

Obrázek č. 2: Trojí prospěch sociálního podniku

SEZNAM LITERATURY

Publikace

Černohorská, L., Putnová, A. (2012). *Společenská odpovědnost firem a jak ji měřit?* Brno: Akademické nakladatelství CERM, s.r.o.

Danihelková E. (2016). „Ekonomické předměty v bakalářském studijním programu sociální práce“. *Sociální práce/Sociálna práca*. 5. s. 26 - 39

Disman, M. (2002). *Jak se vyrábí sociologická znalost - Příručka pro uživatele*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum

Dohnalová, M. (2006). *Sociální ekonomika v evropském kontextu*. Brno: Nadace Universitas

Dohnalová, M. a kol. (2007). *Sociální ekonomika. Sociální podnikání*. Praha: UK, fakulta humanitních studií, katedra studií občanské společnosti

Dohnalová, M. a kol. (2009). *Sociální ekonomika - vybrané otázky*. Praha: VÚPSV

Dohnalová, M. (2011). *Sociální ekonomika*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s.

Dohnalová, M. (2012). *Sociální ekonomika, sociální podnikání*. Praha: Wolters Kluwer ČR

Dohnalová M., Deverová L., Legnerová K., Pospíšilová T. (2015). *Lidské zdroje v sociálních podnicích*. Praha: Wolters Kluwer ČR.

Gavora, P. (2007). *Spríevodca metodológiou kvalitatívneho výskumu*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislavě

Gojová, V., Malík Holasová, V., Lindovská, E., Kabeláčová, M., Mikulec, M., Ulčáková Š., Waniová, A., (2013). *Sociální práce v kontextu sociálního podnikání*. Ostrava: Marionetti press.

Hendl, J. (2008). *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál

Hunčová, M. (2010). *Ekonomický rozměr občanské společnosti*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem.

Kašparová, K., Kunz, V.(2013). *Moderní přístupy ke společenské odpovědnosti firem a CSR reportování*. Praha: Grada Publishing, a.s.

Kuldová, L. (2010). *Společenská odpovědnost firem. Etické podnikání a sociální odpovědnost v praxi*. Plzeň: Kanina.

Kuldová, L. (2012). *Nový pohled na společenskou odpovědnost firem*. Plzeň: NAVA.

Kunz, V. (2012). *Společenská odpovědnost firem*. Praha: Grada Publishing, a.s.

Melková, G. (2014). *Metodika Společensky odpovědné zadávání veřejných zakázek*. Agentura pro sociální začleňování.

Oujezdská, I., Gojová, V. (2016). „Vzdělávání sociálních pracovníků v oblasti sociálního podnikání.“ *Sociální práce/Sociálna práca*. 5. s. 7 - 23

Skovajsa, M. (2010). *Občanský sektor: Organizovaná občanská společnost v České republice*. Praha: Portál.

Tomaščíková, M., Najbrtová, H. *Mohou nestátní neziskové organizace podnikat?* In Venclík, M. *Sociální podnikání*. In Venclík, M., Bürger, J., Vojáčková, V., Wildmannová, M.,

Mochťák, J., Tomaščáková M...Valová, H. (2016). *Sociální podnikání v praxi*. Brno: Komora sociálních podniků ve spolupráci s Jihomoravským krajem

Trčka, L. a kol. (2014). *Sociální podnikání: Teorie pro praxi*. Brno: Ústav sociálních inovací

Valová, H. *Některé možnosti čerpání finančních prostředků na podporu sociálního podnikání*. In Venclík, M., Bürger, J., Vojáčková, V., Wildmannová, M., Mochťák, J., Tomaščáková M...Valová, H. (2016). *Sociální podnikání v praxi*. Brno: Komora sociálních podniků ve spolupráci s Jihomoravským krajem

Venclík, M. *Sociální podnikání*. In Venclík, M., Bürger, J., Vojáčková, V., Wildmannová, M., Mochťák, J., Tomaščáková M...Valová, H. (2016). *Sociální podnikání v praxi*. Brno: Komora sociálních podniků ve spolupráci s Jihomoravským krajem

Juha, M. Osobní rozhovor s místopředsedou Komory sociálních podniků, Brno, 10. 8. 2016.

Internetové odkazy

Bajkazył Brno (nedatováno). *Podpora*. [online]. Dostupné 29. 10. 2016 z <http://www.bajkazyłbrno.cz/podpora>

Beck, V. (2010). *Studijní opora k modulu sociální podnikání*. Ostrava: Vysoká škola podnikání, a. s. [online]. Dostupné 25. 9. 2016 z <http://socpo.vsp.cz/vzdelavaci-moduly/socialni-podnikani-v-praxi/>

Bednářiková, D., Francová, P. (2011). *Studie infrastruktury sociální ekonomiky v ČR*. Praha: Nová ekonomika, o. p. s. . [online]. Dostupné 23. 7. 2016 z http://www.ceske-socialni-podnikani.cz/images/pdf/Studie_infrastruktury_TESSEA_plna_verze_podzim2011.pdf

CEFEC (2016). *Social firms* [online]. Dostupné 10. 7. 2016 z <http://socialfirmseurope.org/social-firms/>

CEFEC (2016). *About us* [online]. Dostupné 10. 7. 2016 z <http://socialfirmseurope.org/social-firms/>

CIRIEC (2007). *Sociální ekonomika v evropské unii*. Brusel: Evropský hospodářský a sociální výbor. [online]. Dostupné 9. 7. 2016 z <http://www.eesc.europa.eu/resources/docs/eesc-2007-11-cs.pdf>

CzechInvest (nedatováno). *Operační program Podnikání a inovace pro konkurenceschopnost*. [online]. Dostupné 23. 9. 2016 z <http://www.czechinvest.org/oppik-cz>

Čadil, J. (2011). *Analýza nákladů veřejných rozpočtů na středního nezaměstnaného*. Nová ekonomika, o.p.s. [online]. Dostupné 23. 9. 2016 z http://server.universium.cz/publikace/10_analyza_nakladu_ver_rozpocetu_stredni_nezamestnany.pdf

Čegan (2011). *O nás: Historie společnosti*. [online]. Dostupné 29. 10. 2016 z <http://www.cegan.cz/cs/o-nas/historie-spolecnosti>

Čegan (2011). *O nás: Hlavní činnosti*. [online]. Dostupné 29. 10. 2016 z <http://www.cegan.cz/cs/o-nas/hlavni-cinnosti>

České sociální podnikání (2016): *Seznam sociálních podniků podle místa výkonu*. [online]. Dostupné 30. 10. 2016 z <http://www.ceske-socialni-podnikani.cz/cz/adresar-socialnich-podniku/misto-vykonu2>

České sociální podnikání (2016). *Sociální podnikání: Otázky a odpovědi*. [online]. Dostupné 25. 9. 2016 z <http://www.ceske-socialni-podnikani.cz/cz/socialni-podnikani/otazky-a-odpovedi-2#>.

České sociální podnikání (2016). *Seznam sociálních podniků v Jihomoravském kraji*. [online]. Dostupné 28. 20. 2016 z <http://www.ceske-socialni-podnikani.cz/cz/adresar-socialnich-podniku/misto-vykonu2/jihomoravsky-kraj?view=datavw>

Česka spořitelna (nedatováno). *Podpora sociálních podniků*. [online]. Dostupné 28. 9. 2016 z <https://www.csas.cz/banka/nav/podpora-socialnich-podniku-d00016295>

Dolina, P., Pachala, M., Mikulášek, V., Miler, V., Rychtář, K., Kearns, J., Germaine, K. (2010). *Manuál pro přežití sociálního podnikatele*. Praha: Svaz českých a moravských výrobních družstev. [online]. Dostupné 25. 9. 2016 z http://www.komora-socialnich-podniku.cz/wp-content/uploads/2014/03/MANU%C3%81L_PRO_P%C5%98E%C5%BDIT%C3%8D_SOCI%C3%81LN%C3%8DHO_PODNIKATELE.pdf

Dohnalová, M. (2016). *Studenty známe jménem*. Hlaváčková, M. Fakulta humanitních studií UK. [online]. Dostupné 28. 9. 2016 <http://fhs.cuni.cz/FHS-1360.html>

Durieux, M., Stebbins, R. (2010) *Social Entrepreneurship for Dummies* [online]. Indiana: Wiley Publishing, Inc., dostupné z: <http://fsp.si/wp-content/uploads/2015/03/Social-Entrepreneurship-For-Dummies-Mark-Durieux.pdf>

EMES (2016). *Social enterprise*. [online]. Dostupné 10. 7. 2016 z <http://emes.net/focus-areas/>

EMES (2016). *Who we are*. [online]. Dostupné 10. 7. 2016 z <http://emes.net/who-we-are/>

ESF (nedatováno): Evropský sociální fond v ČR. [online]. Dostupné 23. 9. 2016 z https://www.esfcr.cz/detail-clanku/-/asset_publisher/BBFAoaudKGfE/content/evropsky-socialni-fond-v-cr

ESF (2012). *Znevýhodněné skupiny*. [online]. Dostupné 2 10. 2016 z <http://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Fondy-EU/Programy-2004-2006/Operacni-programy/OP-ROZVOJ-LIDSKYCH-ZDROJU/Dokumenty/Programovy-dokument-OP-Rozvoj-lidskych-zdroju-2004/Kapitola-1-Analyza-ekonomicke-a-socialni-situace-C/1-1-Socialni-a-ekonomicky-kontext/1-1-4-Situace-na-trhu-prace/Znevychodnene-skupiny>

Evropský parlament: Výbor pro zaměstnanost a sociální věci (2015). *Zpráva o úloze sociálního podnikání a sociálních inovací v boji proti nezaměstnanosti*. Štrasburk: Evropský parlament. [online]. Dostupné 9. 7. 2016 z

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A8-2015-0247+0+DOC+XML+V0//CS>

Heriánová, L. (2014). *Možnosti založení sociálního podniku na Vsetínsku* (diplomová práce). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. [online]. Dostupné 26. 9. 2016 z http://theses.cz/id/uxpe36/Diplomov_prce_Ludmila_Herianova.pdf

Hrušková, K. (2011). *Efektivnost sociálního podnikání v České republice* (diplomová práce). Znojmo: Soukromá vysoká škola ekonomická s. r. o. [online]. Dostupné 26. 9. 2016 z http://theses.cz/id/lignip/BP_Efektivnost_socialniho_podnikani_v_CR.pdf

Kolibřík (2013). *O callcentru*. [online]. Dostupné 29. 10. 2016 <http://www.kolibrik-cc.cz/o-callcentru/>

Komora sociálních podniků (2014). *Osoby znevýhodněné na trhu práce*. [online]. Dostupné 2. 10. 2016 z http://www.komora-socialnich-podniku.cz/?page_id=151

Kurková, G. , Francová, P. (2012). *Manuál: Jak založit sociální podnik*. Praha: P3 – People, Planet, Profit, o.p.s. [online]. Dostupné 10. 7. 2016 z http://www.ceske-socialni-podnikani.cz/images/pdf/Manual_Jak_zalozit_socialni_podnik_P3_u.pdf

Moravská kavárna neslyšících (nedatováno). *O kavárně*. [online]. Dostupné 29. 10. 2016 z <http://www.moravskakavarnaneslysicich.cz/kavarna.php>

MPSV (2013). *Operační program zaměstnanost 2014 – 2020*. [online]. Dostupné 23. 9. 2016 <http://docplayer.cz/1500340-Ministerstvo-prace-a-socialnich-veci-ceske-republiky-operacni-program-zamestnanost-2014-2020.html>

MV (2016): *Veřejné zakázky a jejich společensky odpovědné zadávání* [online]. Dostupné 28. 9. 2016 z <http://www.mvcr.cz/clanek/verejne-zakazky-a-jejich-spolecensky-odpovedne-zadavani.aspx>

MVČR (2016): *Správa na úseku zaměstnanosti*. [online]. Dostupné 2. 10. 2016 z <http://www.mvcr.cz/clanek/sprava-na-useku-zamestnanosti.aspx>

Nová ekonomika (nedatováno). *Sociální podnikání* [online]. Dostupné 23. 9. 2016 z <http://nova-ekonomika.cz/trend/socialni-podnikani/>

P3 - People, Planet, Profit (nedatováno). *Aktivity*. [online]. Dostupné 23. 9. 2016 z <http://www.p-p-p.cz/cz/>

Podané ruce (2016). *Eikón*. [online]. Dostupné 29. 10. 2016 z <http://eikon.podaneruce.cz/>

Porkertová, J. (2014). *Sociální podnikání, obchodní společnosti a družstva* (diplomová práce). Brno: Masarykova univerzita. [online]. Dostupné 26. 9. 2016 z: http://is.muni.cz/th/220009/pravf_m_a2/

Pracovní skupina pro tvorbu věcného záměru: *Věcný záměr zákona o sociálním podnikání* (2016). [online]. Dostupné 24. 10. 2016 http://www.komora-socialnich-podniku.cz/?page_id=947

Rýznarová, J. (2013). *Když jde víc než o zisk aneb Sonda do fenoménu sociálního podnikání* (diplomová práce). Masarykova Univerzita Brno. [online]. Dostupné 26. 9. 2016 z http://is.muni.cz/th/265088/pedf_m_b1/diplomova_prace.pdf

Social Economy Europe (2015). [online]. Dostupné 23. 9. 2016 z <http://www.socialeconomy.eu.org/>

Svět neziskovek: *Podnikáte odpovědně? Ucházejte se o cenu za společenskou odpovědnost?* [online]. Dostupné 23. 9. 2016 z http://news.neziskovky.cz/t/2006/778_782/78-zesveta-2016/podnikate-odpovedne-uchazejte-se-o-cenu-za-spolecenskou-odpovednost/

Svobodová, P. (2012). *Finanční zdroje sociálních podniků – vize a realita* (diplomová práce). Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií. [online]. Dostupné 28. 9.

2016 z

file:///D:/Sta%C5%BEen%C3%A9%20soubory/DPTX_2010_2__0_329275_0_111590.pdf

http://www.komora-socialnich-podniku.cz/wp-content/uploads/2016/10/Socialni-ekonomika-c_1.pdf

Šedová (2012). *O firmě*. [online]. Dostupné 29. 10. z <http://sedova.cz/cs/content/14-o-firme>

Šesták, J. (nedatováno). *Na návštěvě u sociálního pracovníka chráněné dílny...* [online]. Dostupné 2. 10. 2016 z <http://www.chdnet.cz/cz/novinky/reportaz/na-navsteve-u-socialniho-pracovnika-chranene-dilny->

TESSEA (nedatováno). *O nás*. [online]. Dostupné 23. 9. 2016 z <http://www.tessea.cz/tessea-o-nas/o-spolku-my-o-nas>

TESSEA (2010). *Principy sociálního podniku*. [online]. Dostupné 25. 9. 2016 z http://www.csas.cz/static_internet/cs/Komunikace/Spolecenska_odpovednost/Spolecenska_odpovednost/Prilohy/principy_soc_podniku.pdf

Venclík, M. (2016). *Jak podporovat sociální ekonomiku a sociální podnikání. Jaký užitek vlastně přináší tyto aktivity společnosti?* Sociální ekonomika a společenská odpovědnost v praxi.1/2016 [online]. Dostupné 24. 10. 2016 z http://www.komora-socialnich-podniku.cz/wp-content/uploads/2016/10/Socialni-ekonomika-c_1.pdf

Vyskočil, M. (2014). *Podklad pro koncepci politiky vlády vůči NNO do roku 2020: Sociální podnikání*. Brno: MU, Ekonomicko – správní fakulta, Centrum pro výzkum neziskového sektoru. [online]. Dostupné 23. 9. 2016
https://www.vlada.cz/assets/ppov/rnno/dokumenty/studie_vyskocil_pro_web.pdf

Výbor pro zaměstnanost a sociální věci, Evropský parlament. (2015). *Zpráva o úloze sociálního podnikání a sociálních inovací v boji proti nezaměstnanosti (2014/2236(INI))*. Štrasburk: Evropský parlament [online] Dostupné 9. 7. 2016 z <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A8-2015-0247+0+DOC+XML+V0//CS>

Wildmannová, M. (2016). *Věcný záměr zákona o sociálním podnikání*. Sociální ekonomika a společenská odpovědnost v praxi. 1/2016 [online]. Dostupné 24. 10. 2016 z http://www.komora-socialnich-podniku.cz/wp-content/uploads/2016/10/Socialni-ekonomika-c_1.pdf

Zelinger, Š (2013a): *Sociální podnikání ve Velké Británii – jiná země, jiná východiska*. [online]. Dostupné 25. 9. 2016 z <http://www.ceske-socialni-podnikani.cz/cz/clanky/672-socialni-podnikani-ve-velke-britanii-jina-zeme-jina-vychodiska>

Zelinger, Š. (2013b): *Sociální podnikání v UK*. [online]. Dostupné 25. 9. 2016 z <http://www.ceske-socialni-podnikani.cz/cz/clanky/655-socialni-podnikani-v-uk>

Z – Donera (nedatováno). *Poskytované služby*. [online]. Dostupné 29. 10. 2016 z <http://www.zdonera.cz/>

Žák, L. (2016). *Prvotní motivační činitele zakladatelů sociálních podniků a nestátních neziskových organizací v České republice* (diplomová práce). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. [online]. Dostupné 26. 9. 2016 z <https://theses.cz/id/b5g7ff>

Zákony a legislativa

Občanský zákoník. Zákon č. 89/2012 Sb. v účinném znění ke dni 1. 1. 2014.

Zákon o obecně prospěšných společnostech. Zákon č. 231/2010 Sb. v účinném znění ke dni 1. 1. 2011. 98

Zákon o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích). Zákon č. 90/2012 Sb. v účinném znění ke dni 1. 1. 2014

Zákon o sociálních službách. Zákon č. 108/2006 Sb. v účinném znění ke dni 1. 1. 2007.

Zákon o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Zákon č. 5/2004 Z. z. v účinném znění ke dni 13.01.2004.

Zákon o svobodě náboženského vyznání a postavení církvi a náboženských společností a o změně některých zákonů. Zákon č. 3/2002 Sb. v účinném znění ke dni 6. 6. 2002.

Zákon o zadávání veřejných zakázek. Zákon č. 134/2016 Sb. v účinném znění ke dni 1. 10. 2016.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Principy sociálního podnikání v ČR

Příloha č. 2: Věcný záměr zákona o sociálním podnikání

PRINCIPY SOCIÁLNÍHO PODNIKU

Úprava principů z roku 2011 schválena expertním výborem TESSEA 10. 10. 2014

PRINCIPY SOCIÁLNÍHO PODNIKU	1. Sociální prospěch	2. Ekonomický prospěch	3. Environmentální a místní prospěch
<p>Obecná definice:</p> <p>0a) Veřejně prospěšný cíl formulován v zakladacích dokumentech a naplňován prostřednictvím konkrétních aktivit.</p> <p><i>Podtrženo = vyžadováno.</i></p>	<p>1a) Provozování aktivity prospívající společnosti či specifické skupině (znevýhodněných) lidí.</p> <p>1b) Účast zaměstnanců a členů na směřování podniku.</p>	<p>2a) Případný zisk používán přednostně pro rozvoj sociálního podniku a/nebo pro naplnění veřejně prospěšných cílů.</p> <p>2b) Nezávislost (autonomie) v manažerském rozhodování a řízení na externích zakladatelích nebo zřizovatelích.</p> <p>2c) Alespoň minimální podíl tržeb z prodeje výrobků a služeb na celkových výnosech.</p> <p>2d) Schopnost zvládat ekonomická rizika.</p> <p>2e) Omezení nakládání s majetkem (tzv. <i>asset lock</i>).</p> <p>2f) Vykonávání soustavné ekonomické aktivity.</p> <p>2g) Trend směrem k placené práci.</p>	<p>3a) Přednostní uspokojování potřeb místní komunity a místní poptávky.</p> <p>3b) Využívání přednostně místních zdrojů.</p> <p>3c) Zohledňování environmentálních aspektů výroby i spotřeby.</p> <p>3d) Spolupráce sociálního podniku s místními aktéry</p>

Věcný záměr zákona o sociálním podnikání

1) Účel právní úpravy

Věcný záměr navrhuje regulaci vztahů dosud neupravených právním předpisem, klade si za cíl stanovit rámec právní úpravy, která bude upravovat podmínky pro přiznání statusu sociálního podniku, kontrolu jejich dodržování, odnětí tohoto statusu a související otázky. Právní úprava přispěje k uznání významu sociálního podnikání v České republice a umožní vytvářet podmínky pro jeho setrvalý rozvoj. Zákon bude definovat podmínky, které musí splňovat sociální podnik, resp. integrační sociální podnik. Vzhledem k právnímu vymezení sociálního podnikání a uznání důležité role, kterou sociální podnikání přináší jak pro blaho společnosti tak (zároveň) pro ekonomiku státu, bude tímto zákonem také otevřena cesta k benefitům pro sociální podniky, vyplývajícím z dalších právních předpisů. Zvláštní status pro integrační sociální podniky, které budou zaměstnávat osoby zdravotně a sociálně znevýhodněné na trhu práce, jim otevře cestu ke zvláštním benefitům v souladu se státní politikou zaměstnanosti, jdoucím nad rámec toho, co se bude poskytovat běžným sociálním podnikům.

Věcný záměr reaguje na potřebu vytvoření jednotného právního prostředí pro sociální podnikání, neboť v současné době panuje v pojetí definičních znaků subjektů sociálního podnikání značná nejednotnost, kdy si jednotlivé ústřední orgány státní správy stanoví vlastní definice sociálních podniků. Podpora sociálního podnikání tak postrádá potřebný synergický efekt. Věcný záměr také reaguje na požadavek na právní vymezení sociálních podniků, který vychází nejen ze samotných, již existujících sociálních podniků, ale také ze strany finančních institucí a ústředních orgánů státní správy, které poskytují sociálním podnikům různé formy finanční podpory.

Zákon o sociálním podnikání nebude vytvářet novou právní formu, pouze stanoví podmínky, které bude muset splňovat ta podnikající fyzická osoba nebo právnická osoba, která bude chtít využívat statusu sociálního podniku, resp. integračního sociálního podniku a benefitů z tohoto statusu plynoucích.

Vytvoření právního prostředí pro sociální podnikání přispěje k rozvoji sociální ekonomiky. Právní regulace sociálních podniků a následné zakotvení konkrétních benefitů pro tyto podniky podpoří iniciativu jednotlivců i komunit zakládat sociální podniky s cílem aktivně řešit problémy v jejich obcích a regionech. Rozvoj sociálních podniků přispěje i k zaměstnávání osob znevýhodněných na trhu práce a řešení problémů spojených s chudobou a sociálním vyloučením. V neposlední řadě může jasné legislativní ukotvení sociálních podniků usnadnit rozhodování finančních institucí, zda těmto podnikům poskytovat za určitých zvýhodněných podmínek finanční podporu (např. půjčky, úvěry).

Pro podnikající fyzické a právnické osoby se statusem sociálního podniku bude platit omezení v nakládání se ziskem (zisk je z více než 50 % využit pro další rozvoj společensky prospěšné činnosti) a povinnost sledovat ekonomický, sociální a environmentální prospěch.

Návrh vychází z definice sociálních podniků vypracované výzkumnou sítí EMES, která vznikla v roce 1996 jako síť odborníků podporovaných Evropskou unií. Dále zákon navazuje na Iniciativu pro sociální podnikání (Social Business Initiative) ve sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů č. KOM(2011) 682 v konečném znění ze dne 25.

10. 2011. Při adaptaci evropských norem na české prostředí byla jako vhodná zvolena varianta samostatné, zastřešující právní úpravy sociálního podnikání, podobně jako je tomu např. v těchto zemích EU:

- Belgie, 1995, Zákon o společnostech založených k sociálním účelům
- Velká Británie, 2001, Zákon o zájmových společnostech
- Francie, 2002, Zákon o podnikatelských líhních
- Itálie, 2005, Zákon o sociálním podniku
- Polsko, 2010, Zákon o sociálním podnikání a podpoře sociální ekonomiky
- Řecko, 2011, Zákon o sociální ekonomice a sociálním podnikání.

2) Obsah navrhovaného řešení

- Vymezení sociálního podnikání,
- Definice sociálního podniku a integračního sociálního podniku,
- Definice společensky prospěšné činnosti,
- Podmínky pro přiznání a odnětí statusu sociálního podniku a integračního sociálního podniku,
- Zveřejnění údajů o přiznání a odnětí statusu sociálního podniku a integračního sociálního podniku,
- Stanovení mechanismu kontroly dodržování podmínek pro přiznání statusu sociálního podniku a integračního sociálního podniku,
- Vymezení správce agendy (Ministerstvo práce a sociálních věcí) a jeho odpovědnosti za správné rozhodování o statusu sociálního podniku a integračního sociálního podniku, kontrolu, evidenci sociálních podniků, zpracování Strategie rozvoje sociální ekonomiky v meziresortní spolupráci a podávání zpráv o jejím plnění vládě, osvětu a poradenskou činnost pro potřeby sociálních podniků.

3) Úvodní ustanovení

Sociální podnikání přináší prospěch místnímu společenství, společnosti i ekonomice státu a představuje nástroj pro trvale udržitelný rozvoj společnosti.

4) Definice základních pojmů

Zákon bude definovat pojmy „sociální podnikání“, „sociální podnik“ a „integrační sociální podnik“.

Definice sociálního podnikání

Sociální podnikání je podnikatelská činnost zaměřená jak na dosahování zisku, tak na společenský prospěch. Zisk je z více než 50 % využit pro další rozvoj sociálního podniku a/nebo za účelem zajištění společensky prospěšné činnosti. Sociální podnikání se vyznačuje transparentním nakládáním se ziskem a důrazem na dobré mravy vně i uvnitř podniku. Sociální podnikání přináší prospěch sociální i environmentální a respektuje místní potřeby.

Společensky prospěšnou činností, kterou sociální podnik podporuje z části svého zisku, se rozumí zejména činnost v oblasti ochrany životního prostředí, kultury, vzdělávání, pomoci znevýhodněným osobám či rozvoje místních společenství.

Definice sociálního podniku

Na status sociálního podniku bude mít žadatel právní nárok, pokud splní podmínky v zákoně uvedené. Sociální podnik nepředstavuje novou právní formu; status sociálního podniku může nabýt **podnikající fyzická osoba** nebo **právnícká osoba následujících právních forem**:

- obchodní korporace vymezené zákonem č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích, tedy:
 - veřejná obchodní společnost,
 - komanditní společnost,
 - společnost s ručením omezeným,
 - akciová společnost,
 - evropská společnost,
 - evropské hospodářské zájmové sdružení,
 - družstva (družstvo, sociální družstvo, evropská družstevní společnost);
- nestátní neziskové organizace, tedy:
 - spolky,
 - ústavy,
 - nadace a nadační fondy,
 - obecně prospěšné společnosti,
 - právnické osoby založené podle zákona o církvích a náboženských společnostech, tedy: registrované církve a náboženské společnosti,
 - svazy církví a náboženských společností,
 - evidované právnické osoby založené církví a náboženskou společností;
- zájmová sdružení právnických osob založená podle starého občanského zákoníku (zákon č. 40/1964 Sb.)
- zahraniční právnické osoby se sídlem na území Evropského hospodářského prostoru, které na českém území provozují odštěpný závod, pokud splňují ostatní podmínky pro udělení statusu,

Sociální podnik bude definován jako fyzická nebo právnická osoba, které byl přiznán status sociálního podniku, přičemž nárok na přiznání statusu bude mít subjekt, který splní kumulativně tyto podmínky:

- podniká,
- jeho zakladatelské právní jednání stanovuje způsob vykonávání společensky prospěšné činnosti a podmínky nakládání se ziskem použitým pro další rozvoj sociálního podniku a/nebo na zajištění společensky prospěšné činnosti; sociální podnik, který je fyzickou osobou, stanovuje způsob vykonávání společensky prospěšné činnosti a podmínky nakládání se ziskem prohlášením, které uveřejňuje způsobem umožňujícím dálkový přístup,
- má nastavena pravidla pro účast zaměstnanců a členů na směřování podniku,
 - zaměstnanci a/nebo členové jsou pravidelně a systematicky informováni o chodu podniku, výsledcích hospodaření a naplňování společensky prospěšných cílů – informace jsou průběžně poskytovány zaměstnancům, jsou nastaveny participativní způsoby hodnocení naplňování společensky prospěšných cílů, o jejichž realizaci jsou zaměstnanci průběžně informováni (organizování setkání se zaměstnanci a provedení zápisů z příslušných schůzí, e-mailová komunikace, interní zpravodaj, příp. jiný prokazatelný způsob)

nebo

- zaměstnanci a/nebo členové jsou zapojeni do rozhodování o směřování podniku; disponují hlasovacím či rozhodovacím právem umožňujícím účinně ovlivnit směřování sociálního podniku, zaměření jeho podnikatelských aktivit, V kontextu jednotlivých právních forem bude zákon specifikovat, jakým způsobem bude toto zapojení realizováno, přitom bude brán ohled na to, aby tato podmínka nebyla nepřiměřeně odrazující pro zájemce o sociální podnikání;
- více než 50 % svého zisku před zdaněním, včetně nerozděleného zisku z minulých let, reinvestuje do rozvoje svého sociálního podniku a/nebo pro zajištění společensky prospěšné činnosti a zveřejňuje informace o využití případného zisku použitého na rozvoj sociálního podniku a/nebo na společensky prospěšnou činnost,
- směřuje k naplnění environmentálního prospěchu - zohledňuje environmentální aspekty výroby i spotřeby (zákon bude tuto podmínku blíže specifikovat),
- má minimálně 30 % příjmů z vlastních tržeb; zákon bude definovat, co představuje vlastní tržby sociálního podniku tak, aby bylo bráněno zneužívání statusu sociálního podniku např. k podvodnému čerpání dotací nebo k přeprodávání zakázek (pokud by např. mezi benefity patřil zvýhodněný přístup do výběrových řízení),
- nenarušuje místní společenství nad míru nutnou k provozování podnikání; zákon bude opět specifikovat, kdy je tato podmínka považována za splněnou,
- zaměstnává alespoň jednu osobu a současně zaměstná osoby v souhrnné výši nejméně jednoho plného úvazku přepočteného stavu zaměstnanců nepřetržitě po dobu alespoň 12 měsíců před podáním žádosti o status sociálního podniku,
- zveřejňuje svoje zakladatelské právní jednání, v případě podnikající fyzické osoby nahrazené prohlášením o způsobech vykonávání společensky prospěšné činnosti, a svoje každoroční výroční zprávy, způsobem umožňujícím dálkový přístup,

- zveřejňuje svoje konečné vlastníky a má transparentní vlastnickou strukturu; podmínka transparentnosti se bude týkat i finančních rezerv a dceřiných společností sociálního podniku,
- nemá dluhy po splatnosti vůči daňové správě nebo dluhy po splatnosti na pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti či na pojistném na veřejném zdravotním pojištění,
- není v procesu likvidace nebo v úpadku dle insolvenčního zákona,
- jeho statutární orgány jsou bezúhonné ve smyslu živnostenského zákona,
- má uzavřeno alespoň jedno období jako podnikající osoba a zároveň po dobu nejméně 12 měsíců před podáním žádosti o status sociálního podniku nebo statusu integračního sociálního podniku splňuje všechny podmínky pro dosažení tohoto statusu

Varianta 1

Majetková účast právnické osoby veřejného práva (dle § 20 občanského zákoníku) v sociálním podniku, resp. integračním sociálním podniku není omezena.

Varianta 2

Podnik s majetkovou účastí právnické osoby veřejného práva (dle § 20 občanského zákoníku) si může požádat o přiznání statusu jen, pokud majetková účast této osoby a/nebo její podíl na hlasovacích právech na valné hromadě nebo obdobném orgánu v podniku činí méně než 50 %.

Definice integračního sociálního podniku

Integrační sociální podnik bude definován jako fyzická nebo právnická osoba, které byl přiznán status integračního sociálního podniku, přičemž nárok na jeho přiznání bude mít subjekt naplňující výše uvedenou definici sociálního podniku, který zaměstnává a sociálně začleňuje osoby znevýhodněné na trhu práce, za následujících podmínek:

- podíl znevýhodněných zaměstnanců tvoří alespoň 30 % průměrného ročního počtu zaměstnanců přepočteného na úvazky (poměr zaměstnanců ze znevýhodněných skupin vůči celkovému počtu zaměstnanců se vyjadřuje v průměrných ročních přepočtených stavech zaměstnanců, do kterých se započítávají zaměstnanci s pracovní smlouvou a dohodou o pracovní činnosti) a
- provádí prokazatelné aktivity směřující k dalšímu uplatnění těchto osob na trhu práce a/nebo sociální integraci a zajišťuje svým znevýhodněným zaměstnancům psychosociální podporu.

Znevýhodněnými osobami jsou:

- fyzické osoby se zdravotním postižením,
- sociálně znevýhodněné fyzické osoby, které bude zákon definovat jako osoby
 - věkově znevýhodněné,
 - s nízkou či obtížně uplatnitelnou kvalifikací,

- pečující o závislé členy domácnosti,
- s trestní minulostí,
- v bytové či hmotné nouzi,
- jinak ohrožené diskriminací na trhu práce

Osoba se považuje za znevýhodněnou po dobu, po kterou toto znevýhodnění trvá.

5) Řízení o přiznání statusu sociálního podniku a integračního sociálního podniku

O přiznání statusu sociálního podniku bude na žádost podnikající fyzické nebo právnické osoby rozhodovat Ministerstvo práce a sociálních věcí. Při rozhodování o přiznání a odnětí statusu sociálního podniku se bude postupovat dle správního řádu. Podání žádosti o přiznání statusu sociálního podniku a integračního sociálního podniku bude podléhat správnímu poplatku podle zvláštního právního předpisu. Žádost o přiznání statusu sociálního podniku musí obsahovat:

- obchodní firmu, název nebo jméno, adresu sídla a identifikační číslo žadatele,
- uvedení právní formy právnické osoby,
- uvedení statutárního orgánu,
- specifikaci společensky prospěšné činnosti,
- pravidla pro účast zaměstnanců a členů na směřování podniku,
- doklad o tom, že více než 50 % svého zisku žadatel v minulém účetním období reinvestoval do společensky prospěšné činnosti nebo do rozvoje svého sociálního podniku a že zveřejňuje informace o využití případného zisku,
- prohlášení o tom, jakým způsobem žadatel při své činnosti respektuje místní potřeby a environmentální hodnoty,
- doklady o bezdlužnosti vůči daňové správě, sociálnímu a zdravotnímu pojištění,
- doklady o počtu zaměstnanců v přepočteném stavu žadatele a o splnění podmínky zaměstnávání alespoň jedné osoby po dobu nejméně 12 měsíců,
- doklady o vlastnické struktuře žadatele

K žádosti budou připojeny:

- zakladatelské právní jednání (například stanovy, společenská smlouva), pokud není dostupné z veřejně přístupné evidence; v případě podnikající fyzické osoby bude namísto nich předloženo závazné prohlášení o oblasti společensky prospěšné činnosti, kterou podporuje či hodlá podporovat
- doklad o právní osobnosti, pokud není patrný z veřejně přístupného rejstříku,

- výroční zpráva a účetní závěrka za minulé účetní období

Žadatel musí splňovat všechny podmínky ke dni podání žádosti o přiznání statusu sociálního podniku.

Pokud žadatel o status doloží, že splňuje všechny podmínky, a dodá všechny potřebné listiny, Ministerstvo práce a sociálních věcí rozhodne o přiznání statusu sociálního podniku, resp. integračního sociálního podniku. Status bude přiznán na dobu neurčitou.

O přiznání statusu integračního sociálního podniku bude rovněž na základě žádosti rozhodovat Ministerstvo práce a sociálních věcí. Pokud o něj subjekt požádá zároveň s žádostí o status sociálního podniku, v jednom správním řízení se bude rozhodovat o přiznání obou statusů. Pokud o status integračního sociálního podniku požádá už existující sociální podnik, bude správce agendy vycházet z presumpce, že tento subjekt řádně plní povinnosti sociálního podniku.

Při změnách údajů uvedených v rozhodnutí o přiznání statusu vydá Ministerstvo práce a sociálních věcí sociálnímu podniku nové rozhodnutí.

Žádost o status integračního sociálního podniku musí obsahovat následující:

- informace o tom, na zaměstnávání jaké znevýhodněné skupiny nebo skupin se chce žadatel zaměřit
- doklady o tom, jakou psychosociální podporu zajistí žadatel svým znevýhodněným zaměstnancům za účelem zlepšení jejich postavení na trhu práce

V případě, že bude podána jedna žádost o oba statusy, bude obsahovat všechny náležitosti pro přiznání obou statusů.

6) Zveřejňování údajů o získání a odnětí statusu

Varianta I

Podnikajícím fyzickým a právnickým osobám, které získají status sociálního podniku, resp. integračního sociálního podniku, bude tento údaj zapisován do veřejného rejstříku. Ve veřejném rejstříku budou zapsány i fyzické osoby, které získají status sociálního podniku.

Status bude na návrh sociálního podniku do veřejného rejstříku zapisovat ten, kdo veřejný rejstřík vede. Podkladem pro zápis statusu do veřejného rejstříku bude rozhodnutí Ministerstva práce a sociálních věcí o právu na zápis statusu právnické osobě do veřejného rejstříku. V případě odnětí statusu sociálního podniku bude mít fyzická nebo právnická osoba povinnost oznámit tuto skutečnost rejstříkovému soudu nejpozději do 15 dnů od dne nabytí právní moci rozhodnutí o odnětí statusu.

Varianta II

Ministerstvo práce a sociálních věcí povede veřejně dostupnou evidenci sociálních podniků, která bude obsahovat údaje uvedené v příslušném rozhodnutí o přiznání statusu. Bude dostupná na internetu a bude obsahovat zejména tyto údaje:

- obchodní firma, název nebo jméno, adresa sídla a identifikační číslo sociálního podniku,
- právní forma právnické osoby,
- datum přiznání statusu
- předmět podnikání
- oblast podporované společensky prospěšné činnosti
- výroční zprávy

7) Následky spojené s přiznáním statusu sociálního podniku, resp. integračního sociálního podniku

Následky spojené s přiznáním statusu sociálního podniku:

- povinnost využívat 50 % podíl ze zisku před zdaněním na rozvoj sociálního podniku a/nebo k zajištění společensky prospěšné činnosti,
- oprávnění používat označení „sociální podnik“, „integrační sociální podnik“ (podnikající fyzické a právnické osoby, kterým nebude status přiznán rozhodnutím Ministerstva práce a sociálních věcí, nebudou moci používat označení sociální podnik),
- oprávnění využívat benefity určené pro sociální podniky,
- povinnost zajistit participaci zaměstnanců na strategickém řízení sociálního podniku způsobem, který bude v zákoně stanoven, buď tak, a) že zaměstnanci a/nebo členové jsou pravidelně a systematicky informováni o chodu podniku, výsledcích hospodaření a naplňování společensky prospěšných cílů – informace budou průběžně poskytovány zaměstnancům, budou nastaveny participativní způsoby hodnocení naplňování společensky prospěšných cílů, o jejichž realizaci budou zaměstnanci průběžně informováni (organizování setkání se zaměstnanci a provedení zápisů z příslušných schůzí, e-mailová komunikace, interní zpravodaj, příp. jiný prokazatelný způsob) nebo b) tak, že zaměstnanci a/nebo členové budou zapojeni do rozhodování o směřování podniku; budou disponovat hlasovacím či rozhodovacím právem umožňujícím účinně ovlivnit směřování sociálního podniku, zaměření jeho podnikatelských aktivit, V kontextu jednotlivých právních forem bude zákon specifikovat, jakým způsobem bude toto zapojení realizováno, přitom bude brán ohled na to, aby tato podmínka nebyla nepřiměřeně odrazující pro zájemce o sociální podnikání;
- povinnost veřejně informovat o podstatných změnách ve svojí vlastnické struktuře,
- povinnost podrobit se kontrole ze strany správce agendy, kontrola bude zaměřena na plnění příslušných parametrů uvedených v zákoně (např. ohledně použití zisku),

- povinnost zahrnout údaje o naplňování podmínek pro udělení statusu do zprávy o činnosti sociálního podniku (v rozsahu tímto zákonem stanoveném) a zveřejnit zprávu o činnosti sociálního podniku způsobem umožňujícím dálkový přístup (internet),
- povinnost sociálního podniku oznamovat změny skutečností vztahujících se k údajům obsažených v evidenci Ministerstvu práce a sociálních věcí nejpozději do 30 dnů

8) Zánik statusu sociálního podniku, resp. integračního sociálního podniku

Status sociálního podniku nebo integračního sociálního podniku zanikne ze zákona smrtí fyzické nebo zánikem právnické osoby nebo zanikne rozhodnutím Ministerstva práce a sociálních věcí o jeho odnětí.

Sociální podnik i integrační sociální podnik bude mít právo požádat o odnětí statusu, o čemž rozhodne Ministerstvo práce a sociálních věcí ve správním řízení. Na rozhodnutí o odnětí statusu bude mít v takovém případě sociální podnik právní nárok. Ani poté však nebude moci rozdělit více jak 50 % nerozděleného zisku nabytého v době, kdy měl status sociálního podniku, a bude jej muset použít na společensky prospěšnou činnost. Zákon bude obsahovat zvláštní pravidla, jak se bude v této situaci postupovat.

Podnikající fyzické či právnické osobě bude status sociálního podniku odňat, pokud nedodrží zákonem stanovené podmínky. Za nedodržení podmínek bude mj. považováno pokus o skryté rozdělování více jak 50 % investorům. O odnětí statusu sociálního podniku bude rozhodnuto z moci úřední na základě výsledků kontroly podle zákona č. 255/2012 Sb., kontrolní řád, prováděné správcem agendy, nebo na návrh osoby, která na tom osvědčí právní zájem. O odnětí statusu bude rozhodnuto, pokud fyzická či právnická osoba se statusem sociálního podniku nedoložila požadované dokumenty, nebo nenaplní podmínky stanovené pro fyzickou či právnickou osobu se statusem sociálního podniku, přestože na to byla správcem agendy upozorněna. Pokud nebude možné či vhodné zjednat nebo sociální podnik nezjedná nápravu v uložené přiměřené lhůtě, správce agendy – Ministerstvo práce a sociálních věcí – i bez návrhu rozhodne o odnětí statusu sociálního podniku.

I po odnětí statusu bude mít osoba povinnost 50 % nerozděleného zisku nabytého v době, kdy byla sociálním podnikem, využít na společensky prospěšnou činnost.

K rozhodování o odnětí statusu sociálního podniku je příslušné Ministerstvo práce a sociálních věcí, na řízení o odnětí statusu se vztahují příslušná ustanovení správního řádu.

V případě odnětí statusu sociálního podniku bude podnik moci opětovně žádat o přiznání statusu až po uplynutí tří let od dne, kdy nabylo rozhodnutí o odnětí statusu právní moci.

V případě, že počet znevýhodněných zaměstnanců integračního sociálního podniku nenaplní v přepočteném stavu stanovenou hranici 30 % v průběhu kalendářního roku, osoba pozbývá pro další kalendářní rok status integračního sociálního podniku. Správce agendy v takovém případě rozhodne bez návrhu o odnětí statusu integračního sociálního podniku. Status sociálního podniku této osobě zůstane, pokud jinak splňuje všechny podmínky pro jeho udělení. Poměr zaměstnanců ze znevýhodněných skupin vůči celkovému počtu zaměstnanců se vyjadřuje v průměrných ročních na úvazky přepočtených stavech zaměstnanců, do kterých se započítávají zaměstnanci s pracovní smlouvou a dohodou o pracovní činnosti.

Ve veřejné evidenci sociálních podniků budou dohledatelné i bývalé sociální podniky.

9) Správce agendy

Správce agendy sociálního podnikání bude Ministerstvo práce a sociálních věcí, které bude rozhodovat o přiznání a odnětí statusu sociálního podniku, vést evidenci sociálních podniků (jejíž součástí budou i údaje o bývalých sociálních podnicích), provádět kontrolu, ukládat sankce atd.

Správce agendy bude podporovat sociální ekonomiku jako celek, např. navrhovat vhodné způsoby podpory rozvoje sociálních podniků, poskytovat poradenské služby a školení a systematicky vzdělávat sociální podnikatele. Bude také připravovat Strategii rozvoje sociální ekonomiky.

Pro zajištění meziresortní spolupráce v oblasti sociální ekonomiky vláda ustaví jako svůj poradní orgán Radu pro rozvoj sociálního podnikání (dále jen „Rada“).

Podrobnosti o složení Rady, způsobu jmenování členů Rady a o činnosti Rady stanoví statut Rady, který schvaluje vláda.

PŘEHLED DOPADŮ NÁVRHU PRÁVNÍHO PŘEDPISU

1. Základní identifikační údaje

Název návrhu právního předpisu			
<i>Věcný záměr zákona o sociálním podnikání</i>			
Předkladatel	Spolupřed- kladatel	Stanovený termín předložení vládě, v případě návrhu vyhlášek předsedovi LRV	Předpokládaný termín nabytí účinnosti
Ministr pro lidská práva, rovné příležitosti a legislativu	<i>Ministryně práce a sociálních věcí, Ministr průmyslu a obchodu</i>	<i>03/16</i>	<i>07/2017</i>
Transpozice práva EU: Číselné označení právních předpisů EU a jejich název v českém znění ¹		Termín stanovený pro implementaci	
		<i>měsíc.rok</i>	

2. Definice problému

V České republice se v poslední době sektor sociálního podnikání výrazněji rozvíjí a zájem o zakládání sociálních podniků vzrůstá, i díky cílené finanční podpoře. V praxi však chybí jednotné právní prostředí v oblasti sociálního podnikání, kdy existuje nejednotnost v pojetí definičních znaků subjektů sociálního podnikání. Jednotlivá ministerstva poskytující podporu sociálnímu podnikání si stanoví vlastní definice sociálních podniků, které jsou v některých znacích odlišné. Potřeba právní regulace tak vychází ze samotné praxe, po regulaci volají jak samotné sociální podniky, tak finanční instituce poskytující podporu sociálním podnikům i veřejná správa. Právní regulace sociálních podniků vytvoří jednotné právní prostředí, které veřejné správě i různým finančním institucím usnadní rozhodování o tom, jaké sociální podniky a jakým způsobem podporovat.

3. Cíl návrhu právního předpisu

Cílem zákona je právní regulace sociálního podnikání. Právní úprava vytvoří jednotné právní prostředí, stanoví jednotnou definici sociálního podniku a integračního sociálního podniku v ČR. Na právní vymezení sociálního podnikání naváže zakotvení výhod určených pro sociální podniky. Zákon vytvoří

¹ V případě, že se jedná o směrnici přijatou legislativním postupem, u které může být postupováno podle čl. 260 odst. 3 Smlouvy o fungování EU, tato skutečnost se výslovně uvede.

podmínky pro aktivní podporu sociálního podnikání ze strany státu i ze strany soukromých institucí, zejména bank. Zákon také ve svém důsledku podpoří koncepční rozvoj sociálního podnikání jako nástroje trvale udržitelného rozvoje, podpory malého a středního podnikání a nástroje pro boj s chudobou a sociálním vyloučením.

4. Odůvodnění varianty přípravy legislativního návrhu

ANO Uveďte varianty, které byly zvažovány.

NE Uveďte důvody, proč nemohla být alternativní řešení zvažována.

V rámci přípravy legislativního návrhu byly zvažovány tři varianty, varianta nulová spočívající v zachování stávajícího právního stavu, varianta 1 spočívající ve vytvoření nového jednotného střešového zákona a varianta 2 spočívající v novelizaci existujících právních předpisů.

5. Stanovisko předkladatele k zpracování RIA.

ANO Uveďte varianty, které budou v rámci RIA posuzovány.

NE Uveďte zdůvodnění, proč nemá být k legislativnímu návrhu RIA zpracována.

V rámci RIA bude variantně posuzována míra zapojení obcí do sociálního podnikání, míra majetkové účasti obce v sociálním podniku, konkrétně otázka, zda mohou status sociálního podniku získat právnické osoby, v nichž majetková účast obce činí 50% a více.

6. Přijetí prováděcích právních předpisů ANO NE

Pokud ano, uveďte okruhy problémů a témat, které by měly prováděcí právní předpisy obsahovat.

7. Dotčené subjekty

Dotčenými subjekty zákona o sociálním podnikání budou subjekty vykonávající podnikatelskou činnost - právnické osoby a fyzické osoby, bez ohledu na jejich právní formu, pokud jim bude udělen status sociálního podnikání. Zákon nebude na podnikající subjekty dopadat automaticky, ale pouze v případě, že o status aktivně požádají.

8. Konzultace

Pro účely přípravy věcného záměru zákona o sociálním podnikání byla ministrem pro lidská práva, rovné příležitosti a legislativu ustavena pracovní skupina tvořená ze zástupců dotčených ústředních orgánů státní správy, zástupců obcí (Svaz měst a obcí ČR, Sdružení místních samospráv ČR), nestátních subjektů, zástupců sociálních podniků a akademické sféry. Odborné konzultace probíhaly také

s jednotlivými experty, zejména se členy Tematické sítě pro sociální ekonomiku (TESSEA).

9. Dostupná data

V současné době působí v ČR cca 200 subjektů, které se hlásí ke znakům sociálního podniku (viz Adresář organizace P3 - People, Planet, Profit o.p.s.). Převažuje typ integračních sociálních podniků, kde prioritou – společenským přínosem – je vytvoření a udržení pracovních míst pro znevýhodněné osoby (80 % sociálních podniků). Z analýz vyplývá, že sociální podniky v průměru zaměstnávají 15 zaměstnanců, z toho 10 osob znevýhodněných, tyto proporce odpovídají i zahraničním zkušenostem. Znevýhodnění zaměstnanci pracují častěji na částečný úvazek, ostatní pak běžně na plný pracovní úvazek.

10. Charakteristika specifických dopadů

10.1 Dopady na státní rozpočet a ostatní veřejné rozpočty ANO NE

V souvislosti s potřebou zajistit tuto zcela novou agendu zejména po stránce personální a odborné vzniknou náklady na platy, režijní náklady a nákup odborných poradenských služeb související s chodem agendy na Ministerstvu práce a sociálních věcí. Nově nepůjde jen o projektovou podporu vzniku nových sociálních podniků, ale o zajištění registrace sociálních podniků, kontroly dodržování podmínek sociálního podnikání, provádění monitoringu vývoje sociálního podnikání v jednotlivých odvětvích a regionech, podporu meziresortní a mezisektorové spolupráce v Radě pro rozvoj sociálního podnikání, zpracování Strategie rozvoje sociální ekonomiky pro vládu ČR a její naplňování s cílem rozvoje tohoto sektoru v ČR.

Jedná se o zastřešující zákon, obsahem tohoto hodnocení proto není posouzení dopadů případných benefitů, které vyplnou z jiných zákonů. Zavedení benefitů může přinést státnímu rozpočtu vyšší náklady, na druhou stranu lze předpokládat, že díky rozvoji sociálního podnikání dojde i ke zvýšení příjmů a snížení výdajů. Z měřitelných přínosů by se mohlo jednat především o snížení nezaměstnanosti a tím zvýšení výběru daní a také nižší výdaje ze sociálních systémů.

10.2 Dopady na mezinárodní konkurenceschopnost ČR ANO NE

Pokud ano, specifikujte.

10.3 Dopady na podnikatelské prostředí ANO NE

Ve vztahu k podnikatelským subjektům se očekávají pozitivní dopady. Zákon se bude přinejmenším zpočátku týkat především malých a středních podniků, jelikož podle dostupných dat do této kategorie patří všechny podniky, které se dnes k principům sociálního podnikání hlásí, a budou tím pádem v brzké době pravděpodobně schopné status získat.

Poté, co budou sociálním podnikům přiznány benefity, mohou nastat negativní dopady na některé podnikatelské subjekty bez statusu sociálního podniku působící v odvětvích, kde budou čelit zvýšené konkurenci sociálních podniků zejména na místní úrovni. Celkově lze předpokládat, že zákon přispěje k

rozvoji sociálně odpovědného podnikatelského prostředí.

10.4 Dopady na územní samosprávné celky (obce, kraje) ANO NE

Lze očekávat, že zákon bude mít pozitivní dopad na územní samosprávné celky, zejména na obce s vyšší mírou chudoby a sociálního vyloučení. Zákon umožní obcím využít nástroj pro řešení místních problémů s nezaměstnaností znevýhodněných osob a, vzhledem k povinnosti sociálních podniků respektovat místní potřeby, uspokojit i dosud nedostatečně pokrytou poptávku po určitých službách či zboží. Územní samosprávné celky budou moci účinně podporovat rozvoj sociálního podnikání na svém území a využívat tak jeho potenciál pro zvyšování místního sociálního kapitálu.

10.5 Sociální dopady ANO NE

Zákon bude mít pozitivní sociální dopady. Integrovaní sociální podniky budou zaměstnávat osoby zdravotně postižené a sociálně znevýhodněné, a díky své povinnosti zajistit psychosociální pomoc znevýhodněným zaměstnancům budou přispívat k udržitelnému zaměstnávání osob těžko uplatnitelných na trhu práce, včetně jejich posunu na otevřený trh práce bez potřeby další podpory. Zákon bude aktivně podporovat sociální začleňování osob sociálně vyloučených či sociálním vyloučením ohrožených.

10.6 Dopady na spotřebitele ANO NE

Pokud ano, specifikujte.

10.7 Dopady na životní prostředí ANO NE

Zákon bude mít pozitivní dopady na životní prostředí, neboť jedním z charakteristických znaků sociálního podniku je jeho environmentální a místní prospěch, který musí všechny sociální podniky soustavně naplňovat.

10.8 Dopady ve vztahu k zákazu diskriminace a ve vztahu k rovnosti žen a mužů ANO NE

Navrhovaná právní úprava neobsahuje žádná diskriminační ustanovení. Část sociálních podniků, tzv. integračních, je zacílena na podporu osob, které se na trhu práce nacházejí ve znevýhodněném postavení. Společnost i stát má na jejich zaměstnávání vážný zájem, vytváření pracovních míst pro tyto osoby je tedy postup, který je svým obsahem a rozsahem odůvodněný, přiměřený a bez pomoci kterého nelze požadovaného výsledku (snížení nezaměstnanosti těchto skupin osob) dosáhnout.

Navrhovaná právní úprava může mít pozitivní dopady na rovnost žen a mužů vzhledem k tomu, že k zákonem definované skupině osob sociálně znevýhodněných, na jejichž podporu se zaměří integrační sociální podniky, jsou i osoby znevýhodněné péčí o závislého člena rodiny či osoby ohrožené diskriminací na trhu práce.

10.9 Dopady na výkon státní statistické služby ANO NE

Pokud ano, specifikujte.

10.10 Zhodnocení korupčních rizik ANO NE

Navrhovaná právní úprava nevyvolává žádná výrazná korupční rizika. O přiznání a odnětí statusu bude rozhodováno ve správním řízení v souladu se správním řádem, což zaručí dostatečné a zpětně ověřitelné zjištění skutečností rozhodných pro přiznání či odnětí statusu. Korupční riziko s tím spojené spočívá v případném ovlivňování úředních osob, které budou o udělení a odnětí statusu rozhodovat; to je problém společný veškerým správním řízením, v nichž se rozhoduje o záležitostech, které mají finanční dopad na soukromé osoby, včetně např. věcí daňových a přestupkových. Naopak návrh může mít pozitivní dopad na transparentnost podnikatelského prostředí tím, že požadavkem na sociální podniky bude prokázání jejich transparentní vlastnické struktury.

10.11 Dopady na bezpečnost nebo obranu státu ANO NE

Pokud ano, specifikujte.

11. Kontakty na zpracovatele

- Mgr. Martina Štěpánková, náměstkyně pro řízení Sekce pro lidská práva, Úřad vlády ČR, tel.: 296 153 501, e-mail: stepankova.martina@vlada.cz

1. DŮVOD PŘEDLOŽENÍ A CÍLE

1.1 Název

Věcný záměr zákona o sociálním podnikání.

1.2 Definice problému

Sociální ekonomika a sociální podnikání jsou dynamicky se rozvíjející oblastí ekonomiky nejen v České republice a v zemích EU, ale i mimo Evropu. Tento typ aktivit má kořeny v družstevním hnutí 19. století, dnes se však rozvíjí v mnohem širším rámci. Sociální podnikání získává stále silnější politickou podporu, která se promítá i do jeho právní regulace.

Sociální ekonomika je obecně vládami vnímána jako jeden z mechanismů boje proti nezaměstnanosti, chudobě, sociálnímu vyloučení a nerovnosti. Jde o souhrn aktivit uskutečňovaných sociálními podniky a podpůrnými institucemi, jejichž cílem je zvýšit zaměstnanost v místních podmínkách a/nebo uspokojit další potřeby a cíle místního společenství v oblasti udržitelného ekonomického, sociálního a environmentálního rozvoje. V posledních letech je v Evropské unii zřetelný posun k podnikatelskému přístupu/chování a stále více se hovoří o sociálním podnikání spíše než o sociální ekonomice v původním teoretickém pojetí.

Sociální podniky jsou podniky, které zároveň naplňují společensky prospěšné a ekonomické cíle a účelem jejich podnikání je snaha řešit společenské a environmentální problémy tím, že sociální podnik je činný na trhu. Společensky prospěšný cíl je tedy nadřazen cíli ekonomickému, i když v praxi musejí být oba dva cíle v rovnováze. Sociální podniky jsou podniky s primárně sociálními cíli, jejichž přebytky se zpravidla znovu investují do podniků nebo do komunity, spíše než aby se jako zisk rozdělávaly vlastníkům a zúčastněným stranám. Specifickým a zatím nejčastěji se vyskytujícím typem sociálního podniku v českém prostředí je tzv. integrační sociální podnik, který zaměstnává osoby znevýhodněné na trhu práce.

Sociální ekonomika a sociální podnikání jsou pro stát a společnost přidanou hodnotou. Sociální podnikání podporuje vlastní aktivitu lidí (růst sebedůvěry, smysluplnost práce, z uživatelů sociálních služeb se stávají pracující lidé), přináší do podnikání etický a společensky odpovědný rozměr, šetří státní prostředky (namísto dotací dochází k aktivní tvorbě přidané hodnoty a zisku, rozšíření nabídky služeb a zboží a snížení závislosti na státu), snižuje nezaměstnanost a závislost na podpoře z veřejných zdrojů, podporuje místní/komunitní rozměr lidského života, využívá místní potenciál, podporuje solidaritu ve společnosti a při tom všem propojuje soukromý (podnikatelský i neziskový) a veřejný sektor.

Sociální podnikání je rozšířeno po celém světě. Podporu sociálnímu podnikání poskytuje jak Evropská unie, tak i jednotlivé členské státy samotné. Podpora je důležitá jak při vzniku sociálního podniku, tak i po dobu jeho následného fungování (například se může jednat o formu zvýhodněných půjček, zvýhodnění při zadávání veřejných zakázek, slevy na daních apod.).

Sociální podnikání je klíčovým prvkem evropského sociálního modelu a má zásadní význam pro úspěch **Strategie Evropa 2020**. **Evropská komise** podporuje sociální ekonomiku dlouhodobě, ale od

roku **2011** se pro ni stalo sociální podnikání prioritou a politickým cílem. Předseda komise vyhlásil tzv. **Iniciativu pro sociální podnikání** (Social Business Initiative), která je zaměřena na tři hlavní témata:

- zlepšit přístup sociálních podniků k financování,
- zlepšit viditelnost sociálního podnikání,
- zlepšit právní prostředí pro sociální podnikání.

Sociální podniky zaměstnávají v EU 14,5 milionu osob, což je 6,5 % ekonomicky aktivního obyvatelstva.² Ve Francii například sektor sociální ekonomiky zahrnuje 222.800 organizací a podniků, zaměstnává 2.330.000 osob, a zaujímá tak 13,8 % pracovních míst v neveřejném sektoru. Velká Británie uvádí 70 000 sociálních podniků, které zaměstnávají téměř 1 milion lidí a přispívají 18,5 biliony liber do státního rozpočtu.

V této souvislosti zdůrazňuje balíček Evropské komise v oblasti sociálních investic význam dobře navržených systémů sociálního zabezpečení, v nichž jsou sociální podniky a sociální podnikatelé podporováni jakožto průkopníci změn a inovací, které doplňují opatření veřejného sektoru.³ **Evropský hospodářský a sociální výbor** (EHSV) podporuje Evropskou komisi v zavádění politického rámce a akčního plánu na podporu sociálního podnikání v Evropě. K politice v oblasti sociálního podnikání vypracoval několik stanovisek, v nichž zdůraznil, že je důležité, aby EU i členské státy rozvoj sociálního podnikání plně podpořily.

Potenciál sociálního podnikání není v České republice ani zdaleka dosud využit. Hlavní důvody potřebnosti právní regulace sociálního podnikání v České republice jsou následující:

1) Nedostatečná stávající právní regulace

V České republice se v poslední době sektor sociálního podnikání výrazněji rozvíjí a zájem o zakládání sociálních podniků vzrůstá. V praxi však **chybí jednotné právní prostředí** v oblasti sociálního podnikání, kdy existuje nejednotnost v pojetí definičních znaků subjektů sociálního podnikání. Potřeba právní regulace vychází z praxe, po regulaci volají samotné sociální podniky, finanční instituce poskytující podporu i veřejná správa. Právní regulace sociálních podniků vytvoří jednotné právní prostředí, které usnadní rozhodování o tom, jaké sociální podniky a jak podpořit. Právní definování sociálních podniků je důležité zejména pro veřejnou správu, protože bez právního vymezení a jasných definičních znaků daných zákonem je pro ni sociální podnikání obtížně uchopitelné. To, že v ČR neexistuje jednotná, závazná definice, a ani předpisy EU tuto definici závazně nestanovují, s sebou nese **reálné riziko nejednotnosti pojmání tohoto typu podnikání, což se v praxi projevuje odlišným nastavením podmínek pro čerpání dotací na rozvoj sociálního podnikání v rámci jednotlivých dotačních programů a pro čerpání finanční podpory z Evropského sociálního fondu a Evropského fondu pro regionální rozvoj.**

2) Možnost podpořit zaměstnávání osob nacházejících se na trhu práce ve znevýhodněném postavení

Pro stávající sociální podniky je obtížné zaměstnávat sociálně znevýhodněné osoby. V ČR existuje propracovaný a historicky právně ukotvený způsob **podpory zaměstnávání osob se zdravotním**

² Viz <http://www.eesc.europa.eu/resources/docs/qe-30-12-790-en-c.pdf>, The Social Economy in the European Union, European Economic and Social Committee 2012.

³ Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů COM/2013/083 final. Dostupné online na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:52013DC0083&from=CS>.

postižením, u kterých stát do určité míry zaměstnavatelům kompenzuje nižší efektivitu jejich práce a vyšší náklady spojené se zaměstnáváním osob zdravotně postižených. Pro osoby se sociálním znevýhodněním však tento systém chybí, i když dílčí podporu, pokud se tyto osoby stanou registrovanými uchazeči o zaměstnání, umožňuje zákon o zaměstnanosti. Přijetí zákona o sociálním podnikání umožní systémovou **podporu zaměstnávání znevýhodněných osob na trhu práce, včetně osob se sociálním znevýhodněním, které zákon definuje**. Důraz je přitom kladen na prostupnost zaměstnávání směrem na otevřený trh práce, jakmile znevýhodnění pomine, což je zejména u osob se sociálním znevýhodněním cílem psychosociální péče, kterou budou integrační sociální podniky povinny těmto osobám zajistit.

3) Využití iniciativy občanů a komunit pro řešení místních a regionálních problémů

Právní regulace a jasně nastavené podmínky pro sociální podnikání **podpoří iniciativu občanů a komunit aktivně řešit problémy v obcích a regionech, a pomohou tak při jejich rozvoji**. Pro sociální podniky je typické, že jsou zpočátku malé a většinou vznikají na základě místní spolupráce a partnerství. Přispívají k podpoře místních ekonomických aktivit, a to zejména těch, které vycházejí z místních potřeb. U sociálního podnikání se nejedná pouze o zaměstnávání znevýhodněných osob, jeho důležitým rozměrem je také posilování lokální ekonomiky a místního rozvoje.

4) Vymezení odpovědnosti za rozvoj a podporu sociálního podnikání

Zákon vymezí **odpovědnost ústředních orgánů státní správy za rozvoj sociálního podnikání**. Sociální podnikání je oblastí, která se týká několika resortů a zajistit jejich koordinovaný postup je obtížné. Sociální podnikání spadá do kompetence Ministerstva práce a sociálních věcí zejména s ohledem na zaměstnanost a sociální politiku, do kompetence Ministerstva průmyslu a obchodu z hlediska podnikání, do kompetence Ministerstva pro místní rozvoj z pohledu místního rozvoje, do kompetence Ministerstva životního prostředí z hlediska environmentální dimenze podnikání a do kompetence Ministerstva kultury z hlediska památkové péče a dalších kulturních potřeb občanů. Nově se tomuto tématu věnuje také Ministerstvo zemědělství s ohledem na potenciál sociálního podnikání a sociálního zemědělství pro rozvoj venkova.

5) Podpora strategie a budování infrastruktury pro rozvoj sociálního podnikání

Z výše uvedeného výčtu je zřejmé, že je třeba určit **resort, který by formuloval a sjednocoval strategii rozvoje a podpory sociální ekonomiky**, a umožňoval tak její další rozvoj v souladu s evropským trendem. Tento subjekt musí mít koordinační roli, sledovat fungování a potřeby všech zainteresovaných subjektů na poli sociální ekonomiky a, vzhledem k nadresortnosti tématu, podávat o vývoji pravidelné zprávy vládě ČR s návrhy na další kroky v této oblasti.

6) Vymezení benefitů pro sociální podniky

Dalším důvodem, proč je třeba **systematicky podporovat fungování sociálních podniků**, je skutečnost, že jejich postavení na trhu je ztíženo pro jejich duální funkci, tj. současné naplňování společensky prospěšných a ekonomických cílů. Sociální podniky vytvářejí sociální (společenský) kapitál a jejich činnost má společensky prospěšný dopad. Tím, že sledují i jiné než čistě ekonomické cíle, mívají také vyšší náklady na své fungování a je pro ně obtížné obstát v konkurenčním prostředí. Tato skutečnost se týká zejména podniků, které zaměstnávají znevýhodněné osoby. Právní regulace sociálních podniků umožní nastavit konkrétní benefity pro sociální podniky, vyrovnávající jejich znevýhodnění.

Český právní řád pojem sociální ekonomika a související pojmy dosud nezná, tedy je ani nikde nedefinuje. Tento stav nekoresponduje s vývojem posledních let, kdy se neustále zvyšuje počet subjektů, které svou činností prospívají společnosti, místnímu rozvoji i životnímu prostředí. Zájem státu na podpoře tohoto druhu podnikání je zřejmý, nepochybně to také dosvědčuje vývoj ve většině ostatních států (nejen členů Evropské unie), které sociální podnikání aktivně podporují a zakotvují do svých právních předpisů.

Přijetí právní úpravy sociálních podniků bylo také jednoznačným doporučením vzešlým z Evaluace podpory sociálního a inkluzivního podnikání v Operačním programu Lidské zdroje a zaměstnanost (OP LZZ), které pro MPSV zpracovala v únoru 2014 společnost IREAS. Evaluátoři doporučili vytvořit právní prostředí umožňující rozvoj různých forem sociálních podniků s jasně vymezenými základními pojmy. Autoři uvádějí, že by tato změna legislativy umožnila další rozvoj sociálních podniků i ve vazbě na koncipování veřejných politik. Evaluace ukázala, že by bylo mnohem vhodnější nahradit grantovou podporu, která byla poskytnuta výzvami 1 a 8 Integrovaného operačního programu a výzvou 30 OP LZZ, systémovou podporou sociálního podnikání, jako jsou např. daňové úlevy, záruky, příspěvky na zaměstnávání znevýhodněných osob apod. Tomu dosud brání nejednotnost definice a principů sociálního podnikání. Vznik zákonné definice je základem pro poskytnutí budoucí systémové podpory sociálního podnikání.

Sociální podnikání bylo jako vhodný nástroj pro udržitelnost začleněno do Strategického rámce udržitelného rozvoje ČR (do r. 2030), který schválila vláda ČR usnesením č. 37 ze dne 11. ledna 2010. Prakticky lze sociální podnikání využít napříč všemi pěti osami, nicméně výslovně ho vláda uvedla ve dvou osách, a to v ose:

- č. 1. Společnost, člověk a zdraví, Cíl 3: Podporovat sociální začleňování znevýhodněných skupin obyvatel a snižování výskytu chudoby: (...*"K naplnění tohoto cíle je třeba ozdravení lokálního trhu práce včetně podpory malých firem zaměstnávajících obyvatele tohoto území. Zvýšit zaměstnatelnost vyloučených osob prostřednictvím podpory sociálního podnikání"*),
- č. 2. Ekonomika a inovace, Cíl 3: Zefektivnit podporu malých a středních podniků (...*"Je nezbytné zvýšit motivaci k zahájení podnikání a zintenzívnit aktivity malých a středních podniků (...) a podporovat nové směry podnikání (včetně podnikání sociálního) (...). Sociálním podnikáním řešit samostatné podnikatelské aktivity a účasti na trhu v oblasti zaměstnanosti, sociální soudržnosti a místního rozvoje. Tím podporovat solidární chování, sociální začleňování a růst sociálního kapitálu zejména na místní úrovni s respektováním udržitelného rozvoje"*).

Podpora sociálnímu podnikání byla deklarována také v Programovém prohlášení vlády, schváleném 12. února 2014.

Pokud na oba shora zmíněné dokumenty naváže legislativní ukotvení definice a jednotného strategického rámce, problematice, které v současné době hrozí roztržičnost, to velmi pomůže a ČR bude moci plně využívat výhody tohoto typu podnikání.

Je třeba vytvořit širší právní úpravu s vymezením sociálního podniku prostřednictvím jeho definičních znaků. Tuto problematiku je třeba řešit systémově a komplexně, což umožňuje pouze zastřešující zákon. Takový postup vzešel také z analýzy *A map of social enterprises and their eco-systems in Europe*, kterou pro Evropskou komisi zpracovala v roce 2014 společnost ICF Consulting Services.

Zpracovatelé zkoumali situaci v oblasti sociálního podnikání v 29 evropských zemích (28 členů EU a Švýcarsko) včetně definičního a právního vymezení sociálních podniků. Ve své zprávě uvedli nedostatečné porozumění konceptu sociálního podniku jako jednu z hlavních bariér jeho rozvoje, která omezuje jejich růst a finanční možnosti. Tato bariéra je také klíčovým faktorem, který brání rozvoji vztahů se zákazníky a trhem. Právníci, kteří porovnávali legislativní ukotvení sociálního podnikání v 29 evropských zemích, jako nejlepší řešení doporučují jít cestou zastřešujícího zákona s následnou možností přijetí prováděcích předpisů na něj navazujících.

Potřebu právní regulace sociálního podnikání vyjadřují nejen samotní sociální podnikatelé, ale i veřejná správa (s pojmem sociální podnik pracuje, ale dosud si vytváří vlastní definice, které jsou přizpůsobeny požadavkům jednotlivých resortů, a nejsou tak jednotné) a experti na tuto oblast.

V ČR chybí právní vymezení toho, co je to sociální podnik. Pro vymezení sociálního podniku jsou používány definice Tematické sítě pro sociální ekonomiku TESSEA, což je široká názorová platforma vzešlá z programu EQUAL. Definice byly vytvořeny na základě širokého konsenzu a schváleny spolu s tabulkou principů sociálního podniku a tabulkou indikátorů na konferenci Tematické sítě TESSEA 12. 10. 2011. Tyto definice a principy byly používány v mírně upravené podobě Ministerstvem práce a sociálních věcí ve výzvách na založení sociálního podniku č. 30 Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost a č. 1, resp. č. 8 Integrovaného operačního programu. Od svého vzniku jsou také používány pro účely výzev bank – využívá je Česká spořitelna v pilotním programu půjček, podobně i ČSOB ve svém grantovém programu.

Jelikož do současné doby nebyla v ČR zavedena závazná právní definice sociálního podniku, pro rozpoznání sociálního podniku od ostatních jsou používány definiční znaky, které se již ustálily v praxi, pracují s nimi např. i dosud prováděné průzkumy a analýzy. Tyto znaky byly použity při vytváření seznamu sociálních podniků v roce 2010 (k 30. 9. 2011 zapsáno celkem 45 subjektů⁴), následně je použila také organizace P3 - People, Planet, Profit o.p.s., když v roce 2012 na tuto databázi navázala, a vytvořila tak Adresář sociálních podniků (dále také "Adresář"). Adresář je od svého vzniku v roce 2012 (kdy bylo zapsáno celkem 143 subjektů) průběžně aktualizován a rozšiřován – jednak z vlastní iniciativy dalších subjektů a dále na základě expertního monitoringu a telefonických rozhovorů. Jedná se v současnosti o jediný seznam sociálních podniků, který je známý po celé ČR. Odvolávají se na něj výzkumné a analytické materiály. Počet sociálních podniků registrovaných v Adresáři se stále zvyšuje, v únoru 2013 bylo zapsáno 143 subjektů, v prosinci 2014 se počet vyhoupl na celkem 208 a v současnosti (rok 2016) je zde dobrovolně evidováno 225 sociálních podniků.

Tendence vzrůstajícího počtu sociálních podniků kopíruje i vývoj v ostatních evropských státech. Vzhledem k různorodosti především právních forem v jednotlivých členských zemích by číselná srovnání nebyla relevantní. Proto je zpracovatel neuvádí.

⁴ Dostupné online v archivu:

<http://wayback.webarchiv.cz/wayback/20121026151513/http://www.socialni-ekonomika.cz/cs/seznam-socialnich-podnik.html> a jako příloha publikace Studie infrastruktury sociální ekonomiky (v tištěné formě nebo online na: <http://www.ceske-socialni-podnikani.cz/cz/ke-stazeni/studie-a-publikace/569-studie-infrastruktury-socialni-ekonomiky-v-cr>).

1.3 Popis existujícího právního stavu v dané oblasti

V ČR je sociální podnik často vnímán jako samostatná právní forma, skutečnost je však jiná. Sociální podniky mají různou právní formu. I trend v ostatních evropských státech se uchyluje cestou „přívlastkového“ pojetí sociálního podniku, kdy označení sociální podnik je status nebo podobný „přívlastek“ různých právních forem.

Podniky v ČR, které splňují znaky sociálních podniků, v současnosti nabývají různých právních forem, což ukazuje i šetření provedené neziskovou organizací P3 - People, Planet, Profit o.p.s.:⁵

PŘÁVNÍ FORMA	2015
s.r.o.	48%
podnikající fyzická osoba	7%
spolek	9%
Obecně prospěšná společnost	25%
družstvo	5%
jiné	6%

Z uvedené výčtu je zřejmé, že klíčovým právním předpisem je zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích, který upravuje obchodní společnosti, mj. i společnost s ručením omezeným. Tuto právní formu využívají dosud sociální podniky nejčastěji. Dalším důležitým právním předpisem je (formálně zrušený) zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech, ve znění pozdějších právních předpisů. Ačkoliv obecně prospěšné společnosti jsou v současné době druhou nejužívanější právní formou pro sociální podniky, lze očekávat, že jejich procentuální zastoupení bude postupně klesat, jelikož nové obecně prospěšné společnosti již nemohou být zakládány. Další právní formy, které jsou nyní využívány pro sociální podnikání, jsou obsaženy v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník a zákoně č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech). Za sociální podnik mohou být označeny i podnikající fyzické osoby, pokud splňují stanovené podmínky, nelze proto pominout ani zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Až na jednu výjimku není sociální podnikání českým právním řádem řešeno. Krok vpřed představuje zvláštní právní forma: *sociální družstvo*, zakotvené s účinností od 1. 1. 2014 zákonem č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích. Jeho začlenění do zákona o obchodních korporacích přineslo prvotní uznání „sociální“ formy podnikání a je v tomto ohledu posunem vpřed v souladu s evropskými trendy.

⁵http://www.ceske-socialni-podnikani.cz/images/pdf/Socialni_podniky_setreni_2015.pdf

Nicméně se jedná o pouhé rozšíření nabídky možných právních forem sociálního podniku, a to o italský model, který je na české podmínky složité aplikovatelný. Česká právní úprava sociálního družstva je nastavena poměrně rigidně, o využívání této formy sociálního podnikání není proto velký zájem.

Omezení na jednu právní formu by sociální podniky omezilo na jedinou možnou formu vnitřní správy, což neodpovídá potřebám podnikatelů v praxi. Např. u některých podniků lze a je žádoucí, aby znevýhodněné osoby byly jejich členy, jsou ale podniky zaměstnávající takové osoby, že u nich takové uspořádání nepřipadá v úvahu. Omezit sociální podnikání např. pouze na podnikatelský subjekt nebo pouze na nestátní neziskové organizace by zase neodpovídalo: 1. evropským trendům, 2. dosavadnímu vývoji a současnému stavu v ČR (viz tabulka výše) a 3. nezohledňovalo by to fakt, že sociální podnikání se nachází někde “mezi” obchodními korporacemi a nestátními neziskovými organizacemi.

Vzhledem k tomu, že zákon nesměřuje k vytvoření nové právní formy podnikajících subjektů, ale naváže na již existující právní formy, je logické, že by se na podnikající subjekty, ať již fyzické nebo právnické osoby, vztahovaly stejné právní předpisy jako dosud, ať z oblastí daňové, sociálního a zdravotního pojištění apod.

S ohledem na širší předmět úpravy v českém právním řádu najdeme řadu právních předpisů, které se týkají sociálního podnikání. Pro přehlednost uvádíme níže výčet:

- zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích
- zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech (formálně zrušen, ale na vnitřní poměry o.p.s. se stále uplatňuje)
- zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech)
- zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon)
- zákon č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob
- zákon č. 111/2009 Sb., o základních registrech
- zákon č. 365/2000 Sb., o informačním systému veřejné správy
- zákon č. 300/2008 Sb., o elektronických úkonech a autorizované konverzi dokumentů
- zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů
- zákon č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánech státní správy České republiky (kompetenční zákon)
- zákon č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje
- zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla)
- zákon č. 320/2001 Sb., o finanční kontrole ve veřejné správě (zákon o finanční kontrole)
- zákon č. 255/2012., o kontrole (kontrolní řád)
- zákon č. 143/2001 Sb., o ochraně hospodářské soutěže a o změně některých zákonů (zákon o ochraně hospodářské soutěže)
- zákon č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách (do 30.9.2016) a zákon č. 134/2016 Sb., o zadávání veřejných zakázek (od 1.10.2016)
- zákon č. 215/2004 Sb., o úpravě některých vztahů v oblasti veřejné podpory
- zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti
- zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociálním zabezpečení
- zákon č. 338/1992 Sb., o dani z nemovitých věcí
- zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů

Právo Evropské unie se sociálnímu podnikání přímo věnuje v nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 346/2013 ze dne 17. dubna 2013 o evropských fondech sociálního podnikání, které stanoví „jednotné požadavky a podmínky pro správce subjektů kolektivního investování, kteří chtějí při nabízení kvalifikovaných fondů sociálního podnikání v Unii používat označení „EuSEF““.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/24/EU ze dne 26. února 2014 o zadávání veřejných zakázek a o zrušení směrnice 2004/18/ES v čl. 20 umožňuje členským státům vyhradit právo účastnit se v zadávacím řízení pouze některým subjektům, „pokud alespoň 30 % zaměstnanců těchto dílen, hospodářských subjektů nebo programů jsou osoby s postižením nebo osoby znevýhodněné“.

Další akty Evropské unie vztahující se k sociálnímu podnikání:

- Usnesení 2008/2250(INI) - Zpráva Evropského parlamentu o sociální ekonomice
- Sdělení COM 2011/682 - Social Business Initiative (Iniciativa pro sociální podnikání)
- Nařízení Komise (EU) č. 360/2012 ze dne 25. dubna 2012 o použití článků 107 a 108 Smlouvy o fungování Evropské unie na podporu *de minimis* udílenou podnikům poskytujícím služby obecného hospodářského zájmu,
- rozhodnutí Komise ze dne 20. prosince 2011 o použití čl. 106 odst. 2 Smlouvy o fungování Evropské unie na státní podporu ve formě vyrovnávací platby za závazek veřejné služby udělené určitým podnikům pověřeným poskytováním služeb obecného hospodářského zájmu,
- Sdělení COM/2013/083, za sociální investice pro růst a soudržnost – včetně provádění Evropského sociálního fondu v období 2014–2020, ve kterém Evropská komise vyzývá členské státy, aby podporovaly sociální podnikatele poskytováním pobídek pro zakládání podniků a jejich další rozvoj, a to prostřednictvím rozvoje jejich znalostí a sítí kontaktů a zajištěním příznivého regulačního prostředí v souladu s Iniciativou pro sociální podnikání a Akčním plánem podnikání 2020
- Stanoviska a zprávy Evropského hospodářského a sociálního výboru, např. The Social Economy in the European Union 2013

Sociálnímu podnikání se věnují i mezinárodní organizace:

- Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj – Policy Brief on Social Entrepreneurship 2013; LEED programme 2011–2012: "Job creation through social entrepreneurship and the social economy"
- Mezinárodní organizace práce - Report of the Committee for the Recurrent Discussion, on "Employment and labour market policies to promote full, decent, productive and freely chosen employment" 2010

1.4 Identifikace dotčených subjektů

Dotčenými subjekty zákona o sociálním podnikání budou subjekty vykonávající podnikatelskou činnost – právnické osoby a fyzické osoby – bez ohledu na jejich právní formu, pokud požádají o

status sociálního podniku. **Zákon nebude na podnikající subjekty dopadat automaticky, ale pouze v případě, že o status sociálního podniku, resp. integračního sociálního podniku aktivně požádají.** V takovém případě musí splňovat podmínky stanovené zákonem o sociálním podnikání, a to nejen v době podání žádosti o přiznání statusu, ale po celou dobu, kdy budou tento status používat.

Právní úprava se bude týkat obchodních korporací, tedy právnických osob dle zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích, a to jak obchodních společností, tak družstev. Vzhledem k dosavadním zkušenostem lze předpokládat, že nejčastěji využívanou právní formou obchodních společností žádajících o přiznání statusu sociálního podniku bude společnost s ručením omezeným a dále pak družstva. O status sociálního podniku budou moci požádat i další obchodní společnosti - akciová společnost, veřejná obchodní společnost či komanditní společnost. Dotčenými subjekty, které budou moci získat status sociálního podniku, jsou dále právnické osoby upravené v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech a č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech (všechny ve znění pozdějších předpisů), tedy následující právní formy:

- spolek
- fundace (nadace, nadační fondy)
- ústav
- zájmové sdružení právnických osob
- obecně prospěšná společnost
- registrovaná církev a náboženská společnost, svaz církví a náboženských společností, evidovaná právnická osoba založená církví a náboženskou společností

Další přímo dotčené subjekty jsou podnikatelé – fyzické osoby, kteří vykonávají samostatnou výdělečnou činnost.

Konečně zákonem budou dotčeny i zahraniční právnické osoby, které budou moci o status požádat.

Osoby znevýhodněné

Zákon o sociálním podnikání bude mít pozitivní dopad i na osoby znevýhodněné na trhu práce. Pro zdravotně postižené a sociálně znevýhodněné osoby bude mít zákon o sociálním podnikání jednoznačně přínos, rozvoj sociálního podnikání povede ke snížení nezaměstnanosti těchto osob a podpoří jejich zaměstnávání včetně uplatnění na otevřeném trhu práce, umožní jim pracovní a sociální integraci a přispěje tak k jejich profesní i společenské seberealizaci.

Obce

Dotčeným subjektem zákona o sociálním podnikání budou i obce, které budou moci za účelem řešení sociálních problémů na svém území a za účelem podpory integrace a zaměstnávání sociálně znevýhodněných a zdravotně postižených osob spoluzakládat či jinak podporovat sociální podniky a využívat nabídky jejich služeb na trhu. Věcný záměr bude zpracován variantně z hlediska možné

majetkové účasti obce v jednom sociálním podniku, neboť nedořešenou otázkou zůstává, zda může činit majetková účast jedné obce v jednom sociálním podniku 50% a více či nikoli.

Ústřední správní orgány

Dotčeným subjektem je zejména Ministerstvo práce a sociálních věcí jako správce agendy sociálního podnikání, které bude ve správním řízení rozhodovat o přiznání a odnětí statusu sociálního podniku a integračního sociálního podniku, bude provádět kontrolu dodržování podmínek pro přiznání těchto statusů a udělovat sankce při jejich porušení. Dále také bude vyvíjet činnosti směřující k rozvoji sociálního podnikání, jako je osvěta, poradenská a dotační podpora sociálním podnikům, vedení nadresortní a mezisektorové Rady pro rozvoj sociálního podnikání, tvorba a koordinace naplňování Strategie rozvoje sociální ekonomiky, včetně podávání zpráv o vývoji sektoru sociálního podnikání vládě ČR.. Dotčeným subjektem je také Ministerstvo průmyslu a obchodu, v jehož gesci je podpora malého a středního podnikání a tím pádem i oblast sociálního podnikání. Dále je dotčeným subjektem Ministerstvo zemědělství, do jehož gesce spadá oblast sociálního zemědělství. K dalším ústředním orgánům státní správy, které budou zákonem dotčeny minimálně přizváním k mezíresortní spolupráci na Radě pro rozvoj sociálního podnikání, bude Ministerstvo pro místní rozvoj (s ohledem na jeho gesci v oblasti veřejných zakázek a také regionálního rozvoje), Ministerstvo životního prostředí (v oblasti environmentálního aspektu podnikání) a Ministerstvo kultury (v oblasti památkové péče a uspokojování kulturních potřeb občanů).

1.5 Popis cílového stavu

Cílem návrhu zákona je vytvořit právní prostředí příznivé pro rozvoj sociálního podnikání a jeho širšího rámce – sociální ekonomiky. Sociální ekonomika je obecně vnímána jako “svěpomocný” mechanismus pro rozvoj místních společenství, boj proti nezaměstnanosti, chudobě, sociálnímu vyloučení a nerovnosti, který ve svém důsledku šetří výdaje veřejných rozpočtů, a to především mandatorní výdaje na podporu v nezaměstnanosti a sociální výdaje. Zákonné vymezení sociálního podnikání by mělo přispět ke strategickému rozvoji tohoto segmentu ekonomiky, který představuje zejména v odloučených regionech s vysokou mírou nezaměstnanosti, chudoby a sociálního vyloučení jeden z mála nástrojů na řešení místních problémů spojených právě s těmito problémy. Zatímco dnes čítají podniky označované jako sociální stovky, do budoucna je žádoucí, aby se k tomuto způsobu podnikání hlásily v ČR řádově tisíce podniků. Podpora sociálního podnikání a nárůst integračních sociálních podniků povedou k vyšší míře zaměstnanosti zdravotně postižených a sociálně znevýhodněných osob a k podpoře jejich začlenění na otevřený trh práce.

Podpora rozvoje sociální ekonomiky je jedním z nástrojů trvale udržitelného rozvoje a regionální ekonomiky prostřednictvím lokálních odběratelsko-dodavatelských vztahů. Sociální ekonomika vnáší do podnikání etický rozměr a přispívá ke kultivaci podnikatelského prostředí.

Zákonné vymezení sociálního podnikání umožní jednoznačný výklad, co je a co není sociální podnik a integrační sociální podnik, a kdy lze hovořit o sociálním podnikání. Cílem navrhované právní úpravy je překlenuvat stávající stav, kdy si různé subjekty, včetně ústředních orgánů státní správy, pod pojmem sociální podnik představí vždy trochu odlišné charakteristiky. V praxi pak dochází k situacím, že jednotlivé ústřední orgány státní správy poskytují finanční podporu určenou na rozvoj sociálních podniků, avšak příjemce této podpory si definují nejednotně. Právě zákonné vymezení je nezbytnou

podmínkou pro nastavení veřejných politik a benefitů, které umožní jak rozvoj sociálního podnikání, tak i jeho udržitelnost. Právní regulace a jasné vymezení toho, co jsou sociální podniky a jak budou kontrolovány, také přispěje k nastavení a rozvoji podpory sociálních podniků ze strany soukromých subjektů, zejména finančních institucí. Je zřejmé, že bez cílené podpory jsou zejména integrační sociální podniky zaměstnávající znevýhodněné osoby jen obtížně konkurenceschopné. Potřebné benefity, které mohou k udržitelnosti tohoto typu podnikání přispět, je možné navrhnout pouze za podmínky existující právní regulace sociálních podniků a jejich kontroly.

1.6 Zhodnocení rizika

Vláda ve svém programovém prohlášení deklarovala jednoznačnou podporu sociálnímu podnikání jako specifickému typu ekonomické činnosti. Finanční podpora zaměřená na rozvoj sociálních podniků je aktuálně poskytována prostřednictvím specifických výzev v rámci Operačního programu Zaměstnanost a Integrovaného regionálního operačního programu. Podporu sociálním podnikům poskytuje i Ministerstvo průmyslu a obchodu prostřednictvím podpory malého a středního podnikání a Ministerstvo zemědělství v podobě podpory sociálního zemědělství. Nepřijetí právní úpravy prohloubí resortismus a existující roztržičnost a nejasnost definičních znaků sociálního podniku a bude velmi limitovat možnost vytvoření ucelené strategie rozvoje sociální ekonomiky jako příležitosti pro podporu trvale udržitelného rozvoje, pomoci zejména chudým místním komunitám a řešení nezaměstnanosti zdravotně postižených a sociálně znevýhodněných osob.

Bez legislativního ukotvení politické vůle k podpoře sociální ekonomiky hrozí ztráta příležitosti využít specifických aktivit založených na jiném než čistě tržním principu chování a hrozí i **demotivace** jejich současných **aktérů** (již existujících a aktuálně vznikajících sociálních podniků). Sociální podniky a sociální podnikatelé jsou průkopníci změn a inovací, které doplňují opatření veřejného sektoru, a jako takové je výhodné je podporovat. V případě nepřijetí právní úpravy hrozí, že **nebude využít potenciál sociálních podniků**, který jim přiznává Evropská komise.

Dochází k nárůstu počtu sociálně znevýhodněných osob a jejich **aktivizace prostřednictvím zaměstnávání není státem** na rozdíl od osob se zdravotním postižením **dostatečně podporována**. Zákon umožní podporovat sociální podniky, které zaměstnávají sociálně znevýhodněné osoby, při současném zajištění, že tato podpora bude jako cíl sledovat eliminaci sociálního znevýhodnění a vstup sociálně znevýhodněných osob na otevřený trh práce, bez nutnosti další podpory. V případě přijetí navrhované právní úpravy představuje určité riziko proces posuzování, zda žadatel o přiznání statusu sociálního podniku, resp. integračního sociálního podniku splňuje podmínky pro přiznání statusu stanovené zákonem. Jednota rozhodování bude zajištěna tím, že rozhodování bude svěřeno pouze jednomu orgánu, a to ústřednímu orgánu státní správy – Ministerstvo práce a sociálních věcí.

Rizikem také je nedostatek politické vůle sociální ekonomiku dále rozvíjet, stanovit benefity pro sociální podniky a vytvářet programy pro jejich rozvoj. V takovém případě by nebyl naplněn účel zákona vytvořit právní prostředí pro sociální podnikání, které bude impulsem pro jeho trvalý rozvoj.

2. Návrh variant řešení

2.1 Nulová varianta

Nulová varianta spočívá v nepřijetí navrhovaného zákona a v ponechání stávajícího právního stavu, kdy není sociální podnikání právními předpisy nijak regulováno a zákon nestanoví definiční znaky sociálního podniku, resp. integračního sociálního podniku, a nenastaví pravidla pro kontrolu jejich dodržování.

Nepřijetí navrhované právní úpravy bude prohlubovat rozříštěnost a nejednotnost definičních znaků sociálních podniků. Jejich vymezení bude v takovém případě i nadále záležitostí jednotlivých poskytovatelů různých podpor, kteří jsou pod lobbistickým tlakem, pokud jde o vymezení definičních tlaků a okruhu oprávněných příjemců. Bylo by možné říci, že je na poskytovateli podpory a jeho odpovědnosti, komu se rozhodne podporu poskytnout. S tímto přístupem nicméně nelze souhlasit, neboť pokračování stávajícího stavu je nežádoucí. V praxi dochází k tomu, že si resorty stanoví vlastní kritéria pro poskytování podpory např. formou dotací, a znemožní přístup některým ze subjektů, které znaky sociálního podniku naplňují (např. vyloučením určitého druhu právní formy). Za stávajícího stavu si začínající sociální podnik může v jednom programu žádat o finanční podporu na investice, ale již si nemůže v jiném programu požádat o finanční podporu na měkké aktivity, které mají jeho investice podpořit v rozvoji. Definiční znaky sociálního podniku jsou v současné době stanovovány jednotlivými resorty podmínkami pro jednotlivá kola výzev v rámci operačních programů. Není sjednoceno, jakým způsobem bude podnik dokládat naplňování jednotlivých definičních znaků, což s sebou nese další administrativní náklady pro podniky, které musí opakovaně prokazovat, že stanovené definiční znaky naplňují.

Dosavadní zkušenost ukazuje, že podniky naplňující znaky sociálního podnikání bez systémové podpory na trhu obstávají a jsou udržitelné jen za velkého úsilí a osobního nasazení jejich představitelů. Vzhledem k přínosu sociálního podnikání pro místní komunity, zaměstnanost a boj se sociálním vyloučením by stát měl mít zájem, aby se sociální ekonomika rozvíjela a sociální podniky nejen vznikaly, ale také se na trhu udržely a rozvíjely. Nastavení systémové podpory, např. formou benefitů v oblasti veřejných zakázek, daní, zaměstnanosti apod., je však možné pouze za podmínky, že budou jasně definovány znaky sociálních podniků a zejména bude nastavena kontrola jejich dodržování a sankce, budou-li zákonné podmínky porušeny.

Z popsanych důvodů se nulová varianta nedoporučuje.

2.2 Varianta 1

Varianta I spočívá ve vytvoření zcela nového střešového zákona o sociálním podnikání, který vymezí sociální podnikání a bude definovat, co je sociální podnik a integrační sociální podnik. Tato varianta povede ke sjednocení pojmů používaných v této oblasti, pokud bude splňovat následující parametry:

- a) Nebude vytvořena žádná nová forma právnické osoby, ale stávající podnikající fyzické osoby a právnické osoby soukromého práva se budou moci aditivně označit za sociální podnik získáním statusu sociálního podniku, resp. integračního sociálního podniku. Zkušenost

s právní formou sociálního družstva, jež není příliš využívaná, svědčí o tom, že zavedení speciální právní formy pro sociální podnikání nebude efektivní,

- b) Nejen status sociálního podniku, ale i benefity pro sociální podniky (alespoň některé) budou zakotveny v zákonech, nikoliv jen např. v dotačních výzvách, aby se zabránilo tomu, že budou podmínky pro jejich získání určovány ad hoc, případ od případu,
- c) benefity určené pro sociální podniky stanovené zvláštními právními předpisy budou moci sociální podniky čerpat po získání statusu. Sociální podnik nebude muset při čerpání benefitů již opakovaně dokládat naplnění podmínek sociálního podniku, na rozdíl od dnešního stavu kdy musí při využívání různých druhů podpor opakovaně dokládat naplnění podmínek sociálního podniku, které jsou navíc mnohdy stanoveny jednotlivými poskytovateli odlišně,
- d) Agendu sociálního podnikání, včetně přidělování statusu, zpracování strategických dokumentů, koordinace s dalšími veřejnými a soukromými institucemi, bude mít na starosti jeden ústřední správní orgán, aby nedocházelo k tříštění rozhodovací praxe.

Vedením agendy sociálního podnikání bude pověřen ústřední orgán státní správy – Ministerstvo práce a sociálních věcí, které bude rozhodovat o přiznání či odnětí statusu sociálního podniku, resp. integračního sociálního podniku, bude provádět kontrolu dodržování podmínek pro přiznání statusu a poradenskou a osvětovou činnost ve vztahu k sociálním podnikům i veřejnosti. Správce agendy bude také odpovídat za meziresortní a mezisektorovou spolupráci v Radě pro rozvoj sociálního podnikání a odpovídat tak významnou měrou za rozvoj sociální ekonomiky v České republice.

Tato varianta povede ke sjednocení pojmání sociálního podnikání a definování sociálních podniků a umožní sjednocení podmínek poskytování finančních podpor i nastavení benefitů. Pouze systémová strategická podpora umožní udržitelnost a rozvoj sociálních podniků, a tím plně vytěžit jejich potenciál pro podporu místních komunit, boj proti nezaměstnanosti a chudobě a dosahování dalších společensky prospěšných cílů.

Předkladatel věcného záměru zákona preferuje variantu 1.

2.3 Varianta 2

Další možnou variantu představuje novelizace jednotlivých právních předpisů, zejména občanského zákoníku, zákona o obchodních korporacích či zákona o církvích a náboženských společnostech, kdy by každý zákon samostatně stanovil podmínky pro přiznání statusu sociálního podniku. Tato varianta by již neumožnila novelizaci zákona o obecně prospěšných společnostech, ačkoli jde o poměrně často využívanou právní formu mezi sociálními podniky.

Lze sice předpokládat, že prostřednictvím této varianty by bylo možno naplnit některé ze stanovených cílů, tedy právně regulovat sociální podnikání a podmínky fungování sociálních podniků stanovit zákonem. Nicméně roztržitost regulace do více právních předpisů by v praxi nezajistila jednotné nastavení definičních znaků sociálních podniků a mohla by tak některé právní formy zvýhodnit oproti jiným.

Tato varianta vzhledem k tomu, že by nesměřovala plně k naplnění hlavního cíle právní úpravy, nebyla nijak detailněji zvažována z hlediska nákladů a přínosů.

3. Vyhodnocení nákladů a přínosů variant řešení

3.1 Identifikace nákladů a přínosů

Návrh zákonné úpravy má charakter zastřešujícího zákona, který svým obsahem nezakládá nároky sociálních podniků na intervence či výdaje ze státního rozpočtu (veřejných financí). Jeho cílem je právní vymezení pojmu sociálního podniku, resp. Integračního sociálního podniku, vytvoření kontrolního mechanismu a podpora strategie rozvoje sociálních podniků v ČR jako klíčové a rozhodující součásti sociální ekonomiky.

Pokud by na základě schválení zákona o sociálním podnikání mělo dojít k přijetí změn dalších právních předpisů zakotvujících benefity pro sociální podniky, např. v oblasti zaměstnanosti, podpory podnikání, místního rozvoje, daní a poplatků, bude nezbytné k těmto konkrétním návrhům zpracovat samostatnou analýzu dopadů regulace (RIA) reagující na náklady / výdaje veřejných financí a přínosy pro danou oblast podpory.

Přesto lze z uskutečněných konzultací a analýz předpokládat, že nezbytné výdaje z veřejných zdrojů spojené s přijetím zastřešující právní úpravy přinesou pozitivní dopad v podobě úspor veřejných výdajů spojených se vznikem nových pracovních příležitostí v prostředí sociálních podniků, minimálně v podobě snížení přímých, nepřímých a druhotně vyvolaných výdajů státu. Zanedbatelné nejsou ani dopady do kupní síly, nepřímých a přímých daní. Prokázání dopadů sociálních, spojených s řešením složité situace v sociálně vyloučených lokalitách, obcích a regionech, včetně případných dopadů politických, přesahuje rámec této analýzy, přesto není možno je ignorovat.

Problematika, která má být upravena, je vzhledem ke své obecné aplikovatelnosti značně rozsáhlá co do počtu skupin subjektů, jichž se bude dotýkat. Současně však navrhované řešení vychází především z dosavadní praxe.

Z těchto důvodů lze těžko vymezit náklady a přínosy pro jednotlivé oblasti či skupiny, a proto se hodnocení variant v této fázi zabývá především komplexním zhodnocením nákladů a přínosů navrhovaných řešení, a to především z pohledu naplnění stanoveného cíle.

3.2 Náklady

3.2.1. Nulová varianta

Nulová varianta spočívající v nepřijetí speciálního zákona o sociálním podnikání nebude mít žádný přímý dopad na výdaje státního rozpočtu. Nepřijetí této právní úpravy nicméně bude značně limitovat rozvoj sociálního podnikání, které má příznivý dopad na řešení problémů jako je chudoba a nezaměstnanost, což by ve svém důsledku mohlo vést ke snižování výdajů státního rozpočtu (náklady na nezaměstnanost, sociální výdaje). Tyto výdaje, které by byly v budoucnu ušetřeny, lze však nyní jen obtížně kvantifikovat.

3.2.2. Varianta 1

Na základě přijetí nového zákona o sociálním podnikání bude nezbytné vytvořit administrativní aparát, oddělení ústředního orgánu státní správy, které bude na základě žádostí rozhodovat o přiznání statusu sociálního podniku, o jeho odnětí a bude provádět kontrolu dodržování podmínek stanovených tímto zákonem. Zároveň bude toto oddělení administrativně zajišťovat činnost meziresortní a vícesektorové Rady pro rozvoj sociálního podnikání, jejímž úkolem bude analyzovat vývoj v oblasti sociálního podnikání v jednotlivých oblastech a regionech a podávat o tom pravidelnou zprávu vládě ČR prostřednictvím zpráv o naplňování Strategie rozvoje sociální ekonomiky. Uvažované oddělení sociálního podnikání bude působit na Ministerstvu práce a sociálních věcí, které má podle kompetenčního zákona ve své gesci sociální oblast a oblast zaměstnanosti. Proti rozhodnutí Ministerstva práce a sociálních věcí bude moci žadatel podat rozklad a případ bude hodnotit rozkladová komise ustavená při Ministerstvu práce a sociálních věcí. Jelikož návrh zákona zavede zcela nový druh agendy, kterou Ministerstvo práce a sociálních věcí dosud nevykonává, bude jej nutné do určité míry personálně posílit a umožnit též případný nákup odborných služeb, ať už spojených se zavedením veřejně přístupného seznamu sociálních podniků či v souvislosti s nezbytnou osvětovou a poradenskou činností ve vztahu k sociálním podnikům, s využitím postupně vznikajících podpůrných sítí na národní i regionální úrovni. Nastavení systému jednotného uchopení sociálního podnikání v ČR v nezbytném rozsahu s sebou ponese určité náklady.

Z uvedeného plyne, že bude nutné přijmout na Ministerstvu práce a sociálních věcí cca 10 nových odborných pracovníků, kteří se budou zabývat rozhodováním o přiznání statusu sociálního, resp. integračního sociálního podniku a o jeho odnětí, provádět kontrolu dodržování podmínek pro nárok na tento status, zajišťovat činnost Rady pro rozvoj sociálního podnikání, koordinovat práci na tvorbě Strategie pro rozvoj sociální ekonomiky, jejího naplňování a podávání pravidelných zpráv vládě ČR, provádět odbornou poradenskou práci ve vztahu k nově se registrujícím sociálním podnikům ve spolupráci s jejich podpůrnými sítěmi na národní i regionální úrovni. Jejich náklady budou podle propočtů Ministerstva práce a sociálních věcí činit cca 8,75 mil Kč ročně. Vybudování IT infrastruktury potřebné k vedení veřejného seznamu sociálních podniků si vyžádá jednorázovou investici zhruba 3,4 milionů, a 0,68 milionu ročně na provoz. Administrativní agenda Rady pro rozvoj sociálního podnikání si vyžádá ročně dalších 0,1 milionu. O tyto náklady bude nutné navýšit rozpočet Ministerstva práce a sociálních věcí. Zákon o sociálním podnikání předpokládá rozvoj sektoru sociální ekonomiky do budoucna, v takovém případě, kdy dojde k nárůstu počtu sociálních podniků, bude třeba administrativní aparát Ministerstva práce a sociálních věcí dále posílit.

Jako odvolací orgán bude v rozkladovém řízení rozhodovat ministryně práce a sociálních věcí na základě návrhu rozhodnutí předloženého rozkladovou komisí. Přitom bude nutné, aby Ministerstvo práce a sociálních věcí personálně zajistilo jeho chod v souladu s obecnými pravidly správního řádu. Ministerstvo práce a sociálních věcí bude moci využít svou stávající rozkladovou komisi či zřídit komisi novou. V obou případech však bude muset zajistit, aby všechny případy, ve kterých byl podán rozklad, byly komisí řádně posouzeny, což vyžaduje personální kapacity členů komise pro jejich posouzení. Vzhledem k tomu, že správní řád ukládá, aby většina členů komise nebyla zaměstnanci zařazenými do dotčeného správního orgánu, budou muset být tyto členové za svou činnost v komisi odměňováni v rámci dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr. Náklady lze při hodinové odměně 300 Kč a maximální době 80 hodin měsíčně, po kterou umožňuje zákon pracovat v rámci dohody o pracovní činnosti, odhadovat na 288 000 Kč ročně u jednoho člena komise.

3.3 Přínosy

3.3.1 Nulová varianta

Nepřijetí právní úpravy by nepředstavovalo přínos pro oblast sociální ekonomiky, pouze by vedlo k zachování statu quo, kdy panuje nejednotné pojmání sociálních podniků ze strany klíčových aktérů, což významně limituje možnost rozvoje tohoto sektoru ekonomiky a využití jeho potenciálu.

3.3.1 Varianta 1

Přijetím návrhu bude vytvořeno jednotné právní prostředí pro rozvoj sociální ekonomiky tím, že budou vymezeny podmínky, které musí sociální podnik splňovat, bude zakotvena kontrola sociálních podniků z hlediska jejich dodržování zákonem stanovených podmínek a bude také určen ústřední orgán státní správy odpovědný za rozvoj agendy sociální ekonomiky v ČR.

V současné době působí v ČR cca 200 subjektů, které se hlásí k profilu sociálního podniku (viz Adresář organizace P3 - People, Planet, Profit o.p.s.)⁶. Převažuje typ integračních sociálních podniků, kde prioritou – společenským přínosem – je vytvoření a udržení pracovních míst pro znevýhodněné osoby (80 %). Vedle identifikovaných sociálních podniků v rámci sítě TESSEA existuje nejméně dalších 200 zaměstnavatelů (z existujících cca 2000), kteří zaměstnávají více než 50 % osob se zdravotním postižením a které zároveň naplňují znaky integračního sociálního podniku, avšak nehlásí se k principům sociálního podnikání. Na základě zkušeností z jiných evropských zemí lze očekávat, že počet sociálních podniků bude narůstat. Tento předpoklad dokládají i enormní počty žadatelů o poskytnutí finanční podpory v rámci výzev na podporu sociálního podnikání Operačního programu Zaměstnanost.

Sociální podnikání samo o sobě je založeno na trojí prospěchu, a to sociálním, ekonomickém a environmentálním. Zohledňuje environmentální aspekty výroby i spotřeby, jsou využívány místní odběratelsko-dodavatelské vztahy a uspokojovány potřeby místní komunity. Prospěšnost sociálního podniku spočívá v tom, že případný zisk je používán přednostně pro rozvoj sociálního podniku a/nebo pro naplnění společensky prospěšných cílů. V rámci sociálního podniku se také uplatňuje zásada participace zaměstnanců podniků a členů na strategickém směřování podniku. Ekonomický prospěch je vnímán jako schopnost sociálních podniků generovat zisk, zvládat ekonomická rizika a zaměstnávat placenou práci znevýhodněné skupiny osob.⁷

Přínos pro zaměstnanost

Z analýz⁸ vyplývá, že sociální podniky v průměru zaměstnávají 15 zaměstnanců, z toho 10 osob znevýhodněných, tyto proporce odpovídají i zahraničním zkušenostem. Znevýhodnění zaměstnanci pracují častěji na částečný úvazek, ostatní pak běžně na plný pracovní úvazek.

Předpokládáme-li nárůst počtu sociálních podniků meziročně o 10 % (rozdíl mezi nově vzniklými a zaniklými sociálními podniky), lze počítat v letech 2017– 2020 v průměru ročně se 40 novými

⁶ <http://www.ceske-socialni-podnikani.cz/cz/adresar-socialnich-podniku>

⁷ https://is.muni.cz/el/1423/jaro2014/HEN624/um/Studie_infrastruktury_TESSEA_plna_verze_podzim2011.pdf

⁸ Evaluace podpory sociálního a inkluzivního podnikání v OP LZZ, IREAS centrum s. r. o., 2013,

sociálními podniky, které vytvoří v průměru 6 nových pracovních míst pro znevýhodněné osoby (v přepočteném průměrném počtu - úvazek 0,6). Jedná se tedy o nejméně 240 nových pracovních míst v ČR.

Podle kvalifikovaného odhadu ve studii Ing. Jana Čadila s spol., 2011⁹⁾ představují kumulované výdaje a náklady (ztráta) veřejných rozpočtů na jednoho nezaměstnaného v průměru cca 110 tis. Kč ročně (zaokrouhleno na desetitisíce nahoru), tedy lze předpokládat přínos/úsporu státního rozpočtu až ve výši 26 mil. Kč ročně.

Jistě lze polemizovat o vlivu přijaté právní úpravy na rozhodnutí sociálních podnikatelů či o vlivu předpokládaných grantů a výzev z fondů EU v letech příštích. Z konzultací a postojů samotných sociálních podniků je však zřejmé, že transparentní uznání, včetně zakotvení do právního řádu, bude mít velmi pozitivní vliv na rozhodování potenciálních zakladatelů sociálních podniků.

Snížení administrativních nároků

Přínos lze spatřovat i ve snížení administrativní náročnosti, a to jak na straně veřejné správy, tak také na straně sociálních podniků. Sociální podnik, který získá status sociálního podniku, již nebude muset každému subjektu, u něhož žádá o podporu, dokládat, že naplňuje znaky sociálního podnikání, ale doloží tuto skutečnost rozhodnutím o přiznání statusu. Tento přínos bude zrcadlově platit i pro poskytovatele podpory, zadavatele veřejných zakázek, který již nebude muset tuto skutečnost zkoumat, ale bude vycházet z toho, že je-li sociální podnik držitelem rozhodnutí o přiznání statusu sociálního podniku, má tuto skutečnost za prokázanou.

3.4. Vyhodnocení nákladů a přínosů variant

Cílem návrhu zákona je definovat sociální podnikání a charakteristiky, které musí splňovat podnik, pokud chce získat status sociálního podniku, a v návaznosti na to umožnit výrazný rozvoj sociální ekonomiky v České republice, která představuje jeden z efektivních nástrojů boje s nezaměstnaností a sociálním vyloučením. Pro dosažení tohoto cíle lze vzhledem k výše naznačeným nákladům a přínosům konstatovat, že přínosy přijetí zcela nového zákona o sociálním podnikání převyšují náklady na jeho realizaci. Nulová varianta by znamenala, že nebudou systematicky vytvářeny podmínky pro rozvoj tohoto segmentu ekonomiky, a že vymezení sociálního podniku bude vždy záležet na uvážení poskytovatele podpory. To by v praxi limitovalo nejen rozvoj sociálního podnikání, ale i synergický efekt jednotlivých poskytovaných podpor.

Na základě výše uvedeného vyhodnotil předkladatel jako jedinou vhodnou variantu legislativního řešení přijetí zcela nového střešového zákona o sociálním podnikání.

⁹⁾ Analýza nákladů veřejných rozpočtů na středního nezaměstnaného. Ing. Jan Čadil, Ph.D. (UnicornCollege) pro Nová ekonomika o.p.s, 2011.

4. STANOVENÍ POŘADÍ VARIANT A VÝBĚR NEJVHODNĚJŠÍHO ŘEŠENÍ

Jak bylo uvedeno výše, jako jediná možná varianta, která umožní naplnění účelu navrhované právní regulace, je varianta 1, tedy právní úprava sociálního podnikání formou nového samostatného zákona. Další varianty nejsou vhodné, neboť nepovedou k žádoucímu účelu, kterým je vytvoření právního prostředí pro podporu a rozvoj sociálního podnikání. Nulová varianta by vedla k zachování statu quo, kdy chybějící právní úprava vnáší do sociálního podnikání nejednotnost, která neumožňuje efektivní a synergickou podporu sociálních podniků a rozvoje celého sektoru sociální ekonomiky. Další možná varianta, spočívající v dílčí novelizaci jednotlivých zákonů, není s ohledem na specifika a šíři dotčených subjektů navrhované právní regulace vhodná, neboť by se vzhledem k roztržitosti právní úpravy jen obtížně dosahovalo její jednoty. Není ani účinný právní předpis, jehož případná novela by byla schopna dosáhnout účelu popsaného v analýze. Ze všech uvedených důvodů byla pro realizaci zvolena varianta nového samostatného zákona.

Podpora a rozvoj sociálního podnikání představuje vícedimenzionální a nadresortní téma. Volbu obdobného postupu, jakým je navrhovaná varianta 1, tedy tvorba samostatné právní úpravy sociálního podnikání, sledujeme i v jiných zemích Evropské unie, konkrétně v Belgii, Velké Británii, Francii, Itálii, Polsku či Řecku.

Věcný záměr zákona o sociálním podnikání navrhuje regulaci vztahů dosud neupravených právním řádem. Jeho cílem je stanovení právní úpravy vymezující pravidla pro přiznání či odnětí statusu sociálního podniku, podmínek pro rozvoj sociálního podnikání. Zákon o sociálním podnikání nebude vytvářet novou právní formu, pouze stanoví podmínky, které bude muset splňovat ta podnikající fyzická nebo právnická osoba, která bude chtít získat status sociálního podniku, resp. integračního sociálního podniku. Pro podnikající fyzické a právnické osoby se statutem sociálního podniku bude platit odlišné nakládání se ziskem (zisk je z více než 50 % využit pro další rozvoj sociálního podniku nebo za účelem zajištění společensky prospěšné činnosti) a sledování ekonomického, sociálního a environmentálního prospěchu.

Zákon vymezí podmínky, které musí splňovat sociální podnik, resp. integrační sociální podnik. Zákon stanoví definici sociálního podnikání, sociálního podniku a integračního sociálního podniku. Bez rozhodnutí Ministerstva práce a sociálních věcí o přiznání statusu sociálního podniku, resp. integračního sociálního podniku nebude moci fyzická nebo právnická osoba toto označení používat a ani využívat případné benefity určené pro tyto podniky.

O status sociálního podniku, resp. integračního sociálního podniku si bude moci požádat jakákoli podnikající fyzická či právnická osoba splňující zákonem stanovené podmínky.

Jedním z možných znaků sociálního podniku, resp. integračního sociálního podniku je i jeho nezávislost na veřejných institucích v rozhodovacím procesu. V českém prostředí byla v souvislosti s přípravou věcného záměru zákona nejvíce diskutována možnost, zda budou moci získat status sociálního podniku, resp. integračního sociálního podniku právnické osoby, kde tvoří majetková účast jedné obce 50% a více. Návrh věcného záměru je zpracován variantně:

Varianta 1

Majetková účast právnické osoby veřejného práva v sociálním podniku není omezena.

Status sociálního podniku, resp. integračního sociálního podniku budou moci získat i právnické osoby, kde majetková účast jedné právnické osoby veřejného práva tvoří 50% a více, tedy i podniky se 100% majetkovou účastí veřejnoprávní entity. Prakticky by se to týkalo pravděpodobně zejména obcí. Výhodou této varianty je možnost rozvíjet v případě aktivního přístupu samosprávy sociální podnikání i v těch regionech, kde v obcích chybí další aktéři, ať již podnikatelé či nestátní neziskové organizace, které by se mohly na rozvoji sociálního podnikání v obci podílet. Jedná se často o chudé pohraniční obce se sociálně vyloučenými lokalitami, tedy obce kde zejména integrační sociální podniky mohou přispět k řešení nepříznivých sociálních problémů v obci. Rizikem této varianty může být jednak neochota obcí zapojovat do sociálního podnikání různé možné aktéry i v těch obcích, kde tací existují, a jednak určitá nestabilita spojená se změnou politického vedení obce po volbách, které nemusí být sociálnímu podnikání nakloněno.

Varianta 2

Podnik s majetkovou právnické osoby veřejného práva si může požádat o přiznání statusu jen, pokud majetková účast obce v podniku činí méně než 50%.

Status sociálního podniku, resp. integračního sociálního podniku budou moci získat právnické osoby, kde majetková účast jedné právnické osoby veřejného práva činí méně než 50%. V praxi to bude znamenat, že si obce budou muset hledat pro založení sociálního podniku partnery, ať již mezi dalšími obcemi nebo jinými právnickými osobami, z řad podnikatelů či nestátních neziskových organizací. Přínosem této varianty je, že budou obce nuceny hledat pro sociální podnikání partnery a tím hledat i partnery k řešení sociálních problémů na svém území. Partneri, kteří kontrolují více než 50% sociálního podniku, také budou zajišťovat větší udržitelnost a určitou pojistku v případě politických změn.

O přiznání a odnětí statusu sociálního podniku bude rozhodováno ve správním řízení. Informace o přiznání a odnětí statusu sociálního podniku budou veřejně přístupné, přičemž způsob zpřístupnění informace o přiznání a odnětí statusu sociálního podniku, resp. integračního sociálního podniku je zpracován variantně:

Varianta I

Ke zveřejnění informace o přiznání a odnětí statusu budou využity existující veřejné rejstříky. Podkladem pro zápis statusu do veřejného rejstříku bude rozhodnutí Ministerstva práce a sociálních věcí o přiznání statusu sociálního podniku, podkladem pro výmaz rozhodnutí o odnětí statusu či informace o vzdání se statusu. Posuzování, zda fyzická či právnická osoba splňuje zákonné podmínky statusu, nebudou provádět rejstříkové soudy, ale správce agendy, kterým bude Ministerstvo práce a sociálních věcí.

Výhodou této varianty je princip materiální publicity, právnická či fyzická osoba se zapsaným statutem by již tuto skutečnost nemusela dokladat. Nevýhodou představuje určitá komplikovanost procesu, kdy rozhodování o přiznání či odnětí statusu a zápis či výmaz provádí odlišné subjekty. Další nevýhodou z hlediska finančního je potřeba přizpůsobit veřejné rejstříky tak, aby bylo možné tento zápis do nich provést.

Varianta II

Informace o přiznání a odnětí statusu sociálního podniku, resp. integračního sociálního podniku bude zveřejněna správcem agendy, kterým bude Ministerstvo práce a sociálních věcí, způsobem umožňujícím dálkový přístup (internet). Nevýhodou tohoto postupu je, že se zde neuplatní princip materiální publicity, ale fyzická či právnická osoba bude muset vždy dokládat rozhodnutí o přiznání či odnětí statusu. Výhodou je flexibilita a dostupnost tohoto řešení, které se vzhledem ke stávajícímu počtu sociálních podniků čítajících cca 200 subjektů jeví i z hlediska finančních nákladů jako přiměřená. Zveřejňování informací o osobách se statusem sociálního podniku, resp. integračního sociálního podniku umožní každému, tedy nejen samotnému správci agendy, ale všem subjektům veřejné správy (ministerstvům, krajům, obcím), zadavatelům veřejných zakázek, bankám a v neposlední řadě též zákazníkům, zorientovat se mezi sociálními podniky, což přispěje k jejich transparentnosti.

Další zvažovanou variantou bylo i vytvoření nového registru sociálních podniků, podobného např. registru poskytovatelů sociálních služeb, který by byl veden Ministerstvem práce a sociálních věcí. Tato varianta by byla administrativně a finančně velmi náročná a vzhledem k počtu sociálních podniků se zcela jednoznačně jevila jako ekonomicky neadekvátní.

Zákon dále stanoví právní následky spojené s přiznáním statusu sociálního podniku, podmínky kontroly dodržování podmínek pro přiznání statusu sociálního podniku a sankce v případě, že fyzická či právnická osoba nedodrží podmínky stanovené zákonem.

Zákon dále určí, že správcem agendy sociálního podnikání bude Ministerstvo práce a sociálních věcí, které je dle kompetenčního zákona odpovědné za sociální politiku a zaměstnanost. Ministerstvo práce a sociálních věcí bude rozhodovat o přiznání a odnětí statusu sociálního, resp. integračního sociálního podniku, vést seznam sociálních a integračních sociálních podniků, provádět kontrolu a ukládat sankce při nedodržení podmínek pro získání statusu sociálního, resp. integračního sociálního podniku. Neméně důležitou součástí agendy bude také odpovědnost Ministerstva práce a sociálních věcí za rozvoj sektoru sociální ekonomiky, kdy bude navrhopvat např. vhodné formy podpory, poskytovat poradenské služby, osvětovou činnost a školení a systematicky vzdělávat sociální podnikatele.

Další zvažovanou variantou bylo při přípravě věcného záměru svěřením této agendy Ministerstvu průmyslu a obchodu, které je ústředním orgánem státní správy odpovědným za rozvoj podnikání a podpory malých a středních podniků, přičemž sociální podniky mají obvykle podobu malých a středních podniků. Vzhledem k tomu, že Ministerstvo průmyslu a obchodu se sociální ekonomice věnovalo dosud jen dílčím způsobem, byla tato varianta na základě výsledků jednání pracovní skupiny i jednání s dotčenými resorty opuštěna.

Sociální ekonomika představuje nadresortní téma, vedle Ministerstva práce a sociálních věcí se úzce dotýká i Ministerstva průmyslu a obchodu, Ministerstva životního prostředí, Ministerstva zemědělství, Ministerstva pro místní rozvoj, Ministerstva kultury a průřezově Ministerstva financí. Pro zajištění meziresortní spolupráce v oblasti sociální ekonomiky ustaví vláda jako svůj poradní orgán Radu pro rozvoj sociálních podnikání (dále jen „Rada“). Členy Rady budou zástupci dotčených resortů, zástupci sociálních podnikatelů, zástupci místních a regionálních samospráv, sociálních partnerů a další odborníci. Agendu související s činností Rady bude zajišťovat Ministerstvo práce a sociálních věcí

jako správce agendy sociálního podnikání. Podrobnosti o složení Rady, způsobu jmenování členů Rady a o činnosti Rady stanoví statut Rady, který schvaluje vláda.

Právní definování sociálních podniků, resp. integračních sociálních podniků, které nastaví jednotné právní prostředí, je jedním z předpokladů rozvoje sociálního podnikání v České republice. Současně s přípravou právní úpravy bude ministryně práce a sociálních věcí ve spolupráci s věcně příslušnými ministry a ministryněmi připravovat Strategii rozvoje sociálního podnikání v České republice. Cílem Strategie bude na základě analytických podkladů navrhnout taková opatření, která umožní rozvoj tohoto segmentu ekonomiky, přičemž lze předpokládat, že se bude jednat jak o systémová opatření nelegislativní povahy, tak také o opatření vyžadující změny právních předpisů. Sociální podniky by měly mít možnost požívat určitých výhod, které mají reagovat na jejich sníženou konkurenceschopnost danou tím, že (v případě integračních sociálních podniků) zaměstnávají ve větší míře osoby se sníženou produktivitou práce, a také proto, že doplňují úlohu veřejné správy tím, že přispívají k sociální soudržnosti ve společnosti a k rozvoji společensky prospěšných činností, ať již samotnou oblastí svého podnikání nebo poukázáním části svého zisku na takovou činnost namísto rozdělení celého zisku, jak je obvyklé v běžném tržním prostředí. Každý sociální podnik navíc naplňuje principy trvale udržitelného rozvoje s důrazem na místní potřeby, což je předpokladem rozvoje lokálních ekonomik zejména ve strukturálně postižených (mikro)regionech, kde sociální podniky nezřídka působí

V současné době umožňují rozvoj sociálních podniků zejména dotace z Operačního programu Zaměstnanost a Integrovaného regionálního operačního programu, je však nezbytné do budoucna vytvořit podmínky pro to, aby jednak byla zajištěna udržitelnost nově vzniklých sociálních podniků a také aby se i nadále mohly rozvíjet podniky nové.

Opatření nelegislativní povahy mohou zahrnovat např. různé dotační programy, záruky za úvěry, mikroúvěry, poradenství v oblasti podnikatelských kompetencí apod. Mezi opatření vyžadující změnu zákona budou zejména patřit plánované benefity, může se jednat např. o benefity v oblasti daňové, v oblasti aktivní politiky zaměstnanosti či v oblasti veřejných zakázek. Sociální podniky by mohly např. využívat komplexního opatření aktivní politiky zaměstnanosti založené na kontraktu mezi sociálním podnikem a příslušným pracovištěm Úřadu práce ČR, jehož obsahem by bylo jednak přispět k motivaci a praktické orientaci znevýhodněných osob v různých typech pracovní činnosti, získání praxe a kontaktů se zaměstnanci bez znevýhodnění (na rozdíl např. od tréninkového zaměstnávání formou veřejně prospěšných prací) a orientaci na běžném trhu práce vzhledem k různým oblastem podnikání, v nichž mohou sociální podniky působit, avšak zároveň při zajištění potřebné psychosociální péče vedoucí k uplatnění na otevřeném trhu práce již bez potřeby další podpory.

V oblasti veřejných zakázek lze po schválení zákona o sociálním podnikání předpokládat, že zákon o zadávání veřejných zakázek plně transponuje evropskou směrnici č. 2014/24/EU o zadávání veřejných zakázek ve smyslu možnosti zadavatelů vyhradit určité zakázky pro sociální podniky tak, jak ji tato směrnice předpokládá.

V současné podobě platného zákona o zadávání veřejných zakázek jsou v § 38 vyhrazené zakázky určeny pouze pro dodavatele zaměstnávající na chráněných pracovních místech podle zákona o zaměstnanosti alespoň 50 % osob se zdravotním postižením z celkového počtu zaměstnanců.

Směrnice č. 2014/24/EU o zadávání veřejných zakázek v čl. 20 umožňuje následující: „*Členské státy mohou vyhradit právo na účast v zadávacím řízení chráněným dílnám a hospodářským subjektům,*

jejichž hlavním cílem je sociální a profesní začlenění osob s postižením nebo osob znevýhodněných, nebo mohou vyhradit plnění veřejných zakázek v rámci programů chráněného zaměstnání, pokud alespoň 30 % zaměstnanců těchto dílen, hospodářských subjektů nebo programů jsou osoby s postižením nebo osoby znevýhodněné.“

5. IMPLEMENTACE DOPORUČENÉ VARIANTY A VYNUCOVÁNÍ

Navrhovaný zákon bude představovat úpravu přiznání a odnětí statusu sociálního podniku, resp. integračního sociálního podniku. Řízení o přiznání statusu bude zahájeno výlučně na žádost podnikající fyzické nebo právnické osoby, které budou muset podat žádost o přiznání statusu společně s dokumenty dokládajícími, že splňují zákonem stanovené podmínky pro přiznání statusu sociálního podniku, resp. integračního sociálního podniku. Řízení o přiznání statusu bude probíhat podle správního řádu.

Implementaci zákona bude provádět orgán veřejné správy, který bude odpovědný za agendu sociálního podnikání a bude rozhodovat o přiznání a odnětí statusu sociálního podniku. Jak bylo uvedeno výše, bude se jednat o Ministerstvo práce a sociálních věcí. Ministerstvo práce a sociálních věcí bude v řízení o přiznání a odnětí statusu rozhodovat v I. stupni. Ve II. stupni bude o podaných žádostech rozhodovat ministryně práce a sociálních věcí v rozkladovém řízení. Návrh rozhodnutí bude ministryni předložen rozkladovou komisí jako jejím poradním orgánem. Ministerstvo práce a sociálních věcí bude provádět kontrolu sociálních podniků, zda dodržují podmínky stanovené zákonem pro přiznání statusu a bude rozhodovat o sankcích v případě porušení zákona ze strany sociálního podniku. Vedle agendy související se statusem sociálních podniků bude Ministerstvo práce a sociálních věcí vykonávat i další agendu směřující k vytvoření podmínek pro rozvoj sociální ekonomiky jako takové. Za tímto účelem bude vytvořena Rada pro rozvoj sociálního podnikání (dále jen „Rada“) jako poradní orgán vlády. Činnost Rady bude administrativně zajišťovat Ministerstvo práce a sociálních věcí. Na rozvoji sociálního podnikání a v činnosti Rady bude spolupracovat s dalšími dotčenými subjekty, jimiž budou především další ústřední orgány státní správy – Ministerstvo průmyslu a obchodu, Ministerstvo životního prostředí, Ministerstvo zemědělství, Ministerstvo pro místní rozvoj, Ministerstvo kultury a Ministerstvo financí. Pro tyto subjekty nebude přijetí zákona o sociálním podnikání znamenat vznik významných nových úkolů, a proto ani vznik rozsáhlých dodatečných nákladů.

Ministerstvo práce a sociálních věcí bude poskytovat sociálním podnikatelům i fyzickým a právnickým osobám žádajícím o status sociálního podniku, resp. integračního sociálního podniku, poradenství a bude systematicky školit sociální podnikatele či zajišťovat toto vzdělávání nákupem odborných služeb.

Rizikem souvisejícím s implementací zákona je nedostatek politické vůle vytvořit podmínky pro rozvoj sociálního podnikání. Navrhovaný zákon vytvoří jednotné právní prostředí, nicméně sám o sobě k masivnímu rozvoji tohoto sektoru ekonomiky nepovede. Je třeba, aby na něj navázal systém benefitů pro sociální podniky a programů podporujících jejich zakládání a rozvoj.

6. PŘEZKUM ÚČINNOSTI REGULACE

Přezkum účinnosti navrhované právní úpravy o sociálním podnikání a její realizace v praxi bude prováděn průběžně v rámci činnosti Ministerstva práce a sociálních věcí, které je na základě § 9 odst. 1 zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, ústředním orgánem státní správy pro sociální politiku a zaměstnanost.

Ministerstvo práce a sociálních věcí bude sledovat fungování správního řízení o přiznání a odnětí statusu sociálního podniku a monitorovat dopady právní úpravy v praxi. Zejména se bude zaměřovat na počty podaných žádostí o přiznání statusu, počty žádostí, kterým bylo vyhověno a kterým naopak nikoliv. Bude rovněž sledovat, zda žádosti bylo vyhověno v prvním stupni řízení či případně až v řízení rozkladovém, zda při rozkladu bylo rozhodnutí potvrzeno či nikoliv a z jakých důvodů. Dále bude prostřednictvím kontrolní činnosti sledovat a vyhodnocovat, zda sociální podniky dodržují povinnosti stanovené zákonem plynoucí z jejich statusu. Důležitou součástí přezkumu účinnosti regulace bude také zjišťování udržitelnosti sociálních podniků i příčin odnětí či vzdání se statusu. Předpokládá se, že přezkum bude prováděn průběžně od nabytí účinnosti zákona. Hodnocen by měl být především soulad skutečných dopadů právního předpisu s předpokládanými dopady.

Dalším významným aspektem je sledování rozvoje sektoru sociální ekonomiky jako takové, podpůrných programů a finančních podpor, jejichž účelem je nejen zakládání, ale také udržitelnosti a rozvoj sociálních podniků.

Ministerstvo práce a sociálních věcí bude při hodnocení spolupracovat s dalšími orgány, které se sociálnímu podnikání věnují, jako je Ministerstvo průmyslu a obchodu, Ministerstvo životního prostředí, Ministerstvo zemědělství, Ministerstvo pro místní rozvoj, Ministerstvo kultury a Ministerstvo financí.

V důsledku této činnosti bude případně zvažována novelizace či úplné odstranění těch ustanovení, jež se v praxi neosvědčí, a naopak zavedení nových mechanismů, které by regulovanou činnost v praxi zefektivnily.

7. KONZULTACE A ZDROJE DAT

Uskutečněné průzkumy

Průzkumy byly zprvu prováděny pouze ze strany soukromých subjektů, postupně i ze strany Ministerstva práce a sociálních věcí. V letech 2013 až 2014 zpracovala Tematická síť pro sociální ekonomiku (TESSEA) v rámci P3 - People, Planet, Profit, o.p.s. analýzu legislativy pro sociální podnikání v jiných zemích EU a vytvořila návrh na zapracování (integračních) sociálních podniků do zákona o zaměstnanosti a do jiných právních předpisů. Návrh vypracovali právníci a odborníci na sociální podnikání, byl konzultován s odborníky z Ministerstva práce a sociálních věcí a z Generálního ředitelství Úřadu práce ČR a prošel konzultačním procesem v rámci TESSEA a Klubu sociálních podnikatelů.

V únoru 2014 zpracovala společnost IREAS pro Ministerstvo práce a sociálních věcí Evaluaci podpory sociálního a inkluzivního podnikání v Operačním programu Lidské zdroje a zaměstnanost. Hlavním cílem této evaluace bylo vyhodnotit fungování a výsledky projektů na podporu sociálního podnikání a podnikání znevýhodněných osob v Operačním programu Lidské zdroje a zaměstnanost a Integrovaném operačním programu a formulovat doporučení pro nastavení podpory v této oblasti v Operačním programu Zaměstnanost s podporou Evropského sociálního fondu a v Integrovaném regionálním operačním programu spolufinancovaném z Evropského fondu pro regionální rozvoj v programovém období 2014-2020.

Evaluace ukázala, že by bylo mnohem vhodnější nahradit grantovou podporu, která byla poskytnuta výzvami 1 a 8 Integrovaného operačního programu a 30 Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost, systémovou podporou sociálního podnikání, jako jsou např. daňové úlevy, záruky, příspěvky na zaměstnávání znevýhodněných osob, apod. Tomu dosud brání nejednotnost definice a principů sociálního podnikání. Z toho důvodu je v evaluaci doporučeno legislativní ukotvení sociálních podniků.

Konzultované subjekty
Úřad vlády ČR
Ministerstvo práce a sociálních věcí
Ministerstvo průmyslu a obchodu
Ministerstvo pro místní rozvoj
Ministerstvo financí
Ministerstvo zemědělství

Svaz měst a obcí České republiky
Úřad práce ČR – generální ředitelství
Svaz českých a moravských výrobních družstev
Vysoké školy (Univerzita Karlova v Praze, BIVŠ)
Zástupci sociálních podniků
NS MAS ČR - Národní síť místních akčních skupin ČR
TESSEA – Tematická síť pro sociální ekonomiku
P3 - People, Planet, Profit, o.p.s.
AVPO ČR - Asociace veřejně prospěšných organizací ČR
Rada vlády pro NNO

Spolupráce, konzultace s dotčenými subjekty

Dosáhnout stanoveného cíle, tj. zavést jednotné právní prostředí pro oblast sociální ekonomiky a sociálního podnikání, což je meziresortní problematika, lze pouze na základě důkladné **spolupráce resortů a jiných ústředních orgánů státní správy** a následně též samotných **právnických a fyzických osob, které se za sociální podniky označují, místních a regionálních samospráv, sociálních partnerů i odborné veřejnosti**. Proto jsou konzultace a sběr informací v tomto případě naprosto zásadní a byla jim věnována významná pozornost již od samého počátku procesu hodnocení, tj. od okamžiku vymezení shora definovaného problému.

V průběhu celého procesu hodnocení dopadů regulace za účelem dosažení co nejvhodnějšího řešení předmětného problému:

- byly uskutečněny **formální i neformální konzultace s dotčenými subjekty**, především s příslušnými resorty a dalšími ústředními orgány státní správy, jež provádějí kontrolu, nebo se jejich kontrolní činnost jinak dotýká, s odbornou veřejností atd. Konkrétně:
 - proběhly konzultace se subjekty, které se hlásí k principům sociálního podnikání již v současnosti,
 - byla uspořádána konference TESSEA,
 - byl svolán Klub sociálních podnikatelů,
 - konzultována byla problematika s tzv. ambasadorkami – odbornicemi a zároveň sociálními podnikatelkami, které působily v rámci NUTS II po celé ČR jako poradkyně zájemcům o sociální podnikání a sociálním podnikatelům a šířily osvětu o principech sociální ekonomiky
- probíhala spolupráce s odborníky na tematiku sociálního podnikání a s odborníky, především právníky vyučujícími na Karlově univerzitě v Praze.

Dále byly vyžádány následující údaje:

- podklady z Českého statistického úřadu (počty ekonomických subjektů podle právních forem),
- údaje z Adresáře sociálních podniků, který je veden od roku 2012.

Pracovní skupina

Speciálně pro tvorbu věcného záměru zákona o sociálním podnikání byla ustavena pracovní skupina se zastoupením všech shora zmíněných dotčených subjektů. Jednání pracovní skupiny probíhala v období srpen 2014 až únor 2016. Na jednáních pracovní skupiny se projednávaly obsahové náležitosti návrhu věcného záměru zákona. Především byly podrobně projednávány jednotlivé varianty.

Předkládané varianty vychází v maximální možné míře z návrhů, podnětů a připomínek nejen resortů a jiných ústředních orgánů státní správy, ale též dalších subjektů, které se sociálnímu podnikání věnují. Přínosné byly v tomto smyslu především připomínky odborníků - právníků, akademiků, dále pak sociálních partnerů či zástupce AVPO ČR (v seznamu Databáze konzultujících organizací) a samotných sociálních podnikatelů.

Výše uvedený výčet velmi dobře ilustruje fakt, že do procesu konzultací bylo zahrnuto široké spektrum institucí a subjektů zabývajících se sociální ekonomikou. Jejich připomínky a podněty byly shromážděny nejen před započítím procesu tvorby věcného záměru, ale i v jeho průběhu. Zvolená varianta regulace je tak odrazem kompromisu názorů a zkušeností odborníků a jednotlivých dotčených skupin a byla do ní zapracována celá řada připomínek, které budou dále využity pro tvorbu paragrafového znění zákona o sociálním podnikání.

Dne 9. března 2016 se konal mezinárodní seminář k tématu sociálního podnikání za účasti řady mezinárodních odborníků, především členů Evropského hospodářského a sociálního výboru, kteří debatu o věcném záměru završili. Na semináři se projednávaly některé specifické otázky související s přípravou věcného záměru, zejména znaky sociálních podniků a jejich kontrola v praxi a možnosti místních samospráv zakládat sociální podniky. V návaznosti na debatu na semináři byl následně věcný záměr finalizován.

8. KONTAKT NA ZPRACOVATELE RIA

Mgr. Martina Štěpánková

Úřad vlády České republiky

tel: 296 153 501

e-mail: stepankova.martina@vlada.cz

Mgr. Eva Dornáková

Tel: 608 722 515

e-mail:eva.dornakova@p-p-p.cz